

Var finns mjölken?

En genreteoretisk studie av indirekt förmedling.

Anders Johansson
Martin Lind

Examensarbete (30 högskolepoäng) i biblioteks- och informationsvetenskap för
masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Birgitta Olander

År: 2012

© Anders Johansson/Martin Lind

Title

Where is the milk? A genre theoretical study of indirect advisory services.

Abstract

The aim of this thesis is to investigate indirect advisory services directed at adult readers of fiction in Swedish public libraries. Our interest in the subject is born out of a joint feeling of the importance of indirect advisory services and a concern that it is not being discussed to any great extent in public libraries today. Still it is something that almost every librarian come into contact with every day – and certainly every patron.

The previous research on the subject contains mainly literature of a consultative nature; how-to-books. Studies on how different parts of indirect advisory services affect the user are more or less absent. Our investigation is primarily aimed at defining the elements which constitutes indirect advisory services and at investigating what possible effect those elements can have on the actors involved – staff as well as patrons.

Our study is based on genre theory as formulated by a number of different theorists. Our approach is grounded in the more philosophical thoughts of Clay Spinuzzi and Jack Andersen and based on a concrete framework originally designed by Sara Kjellberg.

Our empirical findings consist of observations of four different Swedish public libraries: Eslöv, Landskrona, Trelleborg and Vellinge.

Our findings show that the main element of indirect advisory services directed at adult readers of fiction in Swedish public libraries is variation. We also note an adherence to other actors in the literary surroundings – such as book stores and publishers – that reduces the variation which in the long run threatens the fundamental ideological idea of the public library. Furthermore, we see an institutional identity that is so strong that the variation does not stray from set patterns – what is produced is more of the same. However, we can also see exceptions that show the great knowledge of the library staff and the commitment they have to fiction. We also see that fiction has a prominent place in the library which gives us great hope that patterns can be broken.

Master's thesis

Keywords

Indirect advisory services, fiction, public library, genre theory, library and information studies, ALM.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	5
2. Syfte och frågeställningar	7
3. Disposition	9
4. Bakgrund och tidigare forskning	10
4.1 Forskningsbakgrund.....	10
4.1.1 Biblioteksarkitektur – wayfinding och space-syntax	11
4.1.2 Informationssökning – från anomali till tillfredställelse	12
4.1.3 Det sociokulturella perspektivet.....	13
4.2 Det samtida folkbiblioteket.....	14
4.3 Indirekt förmedling av skönlitteratur	16
4.3.1 Det fysiska rummet	17
4.3.2 Användare & beteende.....	18
4.3.3 Hyllor, utbrytningar, skyltning och utställningar	20
5. Genreteori	22
5.1 Teoretisk grund	22
5.2 Vårt ramverk	26
5.2.1 Kontext.....	26
5.2.2 Form	26
5.2.3 Innehåll.....	27
5.2.4 Kommunikativ identitet	27
6. Metod	29
6.1 Observationer	29
6.2 Urval.....	31
6.3 Genomförande.....	32
6.4 Analys	33
6.5 Förförståelse.....	35
7. Resultat	36
7.1 Fältstudie: Eslövs stadsbibliotek.....	36
7.1.1 Kontext.....	36
7.1.2 Form	38
7.1.2.1 Strukturella egenskaper	38
7.1.2.2 Kommunikationsmedium och språk- eller teckensystem	39
7.1.3 Innehåll.....	39
7.1.4 Kommunikativ identitet	40
7.2 Fältstudie Landskrona stadsbibliotek.....	41
7.2.1 Kontext.....	41
7.2.2 Form	45
7.2.2.1 Strukturella egenskaper	45
7.2.2.2 Kommunikationsmedium / Språk- eller teckensystem.....	47
7.2.3 Innehåll.....	49
7.2.4 Kommunikativ identitet	51
7.3 Fältstudie Trelleborgs stadsbibliotek	53
7.3.1 Kontext.....	53
7.3.2 Form	57
7.3.2.1 Strukturella egenskaper	57
7.3.2.2 Kommunikationsmedium / Språk- eller teckensystem.....	57
7.3.3 Innehåll.....	60
7.3.4 Kommunikativ identitet	62
7.4 Fältstudie Vellinge stadsbibliotek	63
7.4.1 Kontext.....	64
7.4.2 Form	67

7.4.2.1 Strukturella egenskaper	67
7.4.2.2 Kommunikationsmedium / språk- eller teckensystem	68
7.4.3 Innehåll.....	69
7.4.4 Kommunikativ identitet	71
8. Analys.....	73
8.1 Jämförelser	73
8.1.1 Kontext	73
8.1.2 Form	74
8.1.2.1 Strukturella egenskaper	74
8.1.2.2 Kommunikationsmedium och språk- eller teckensystem	76
8.1.3 Innehåll.....	76
8.1.4 Kommunikativ identitet	77
8.2. Genreteoretisk analys.....	79
8.2.1 Hastighet	80
8.2.2 Samlingens meningserbjudande.....	82
8.2.3 Orientering	85
8.2.4 Kommunikativa situationer.....	86
9. Diskussion.....	88
9.1 Ingångar till institutionen.....	88
9.2 Kommersiell identitet.....	89
9.3 Vår roll	90
10. Slutsatser	92
11. Referenser.....	95

1. Inledning

Det är svårt att hitta ett entydigt svar kring vad vi ska ha skönlitteratur till. Vad är det egentligen för funktion den fyller? Blir vi verkligen smartare av att läsa påhittade historier? Blir vi bättre människor, mer empatiska, mindre dömande? Vidgar den verkligen vårt sätt att tänka? Får oss att växa? Om man skulle konsultera faktaböcker angående det senare är det nog få av dem som skulle lyfta fram just skönlitteratur som vare sig faktor eller orsak.

Förmedling av skönlitteratur är en av folkbibliotekets grundstenar, vilket inte minst tecknar sig i samtalets framhävda position mellan besökare och bibliotekspersonal samt att indirekt förmedling i form av kommunikationen av skyltade böcker och material i biblioteksrummet utgör en väsentlig del av det dagliga arbetet.

Under utbildningens gång har våra kafferaster ofta fyllts av diskussioner om bibliotekets identitet och bibliotekariens roll. Kanske kan man våga sig på en sammanfattning med följande mening: det finns mycket att säga men lite är entydigt eller oproblematiskt. Vi har likväl varit överens om vikten av att testa nya idéer men också kring åsikten att det är viktigt att veta varför man gör vad man gör. Det är framförallt utifrån dessa tankar som vi har valt vårt uppsatsämne men också med skönlitteraturens betydelse för våra liv som bakgrund. Vi kan med självklarhet säga att vi skulle ha varit andra människor utan skönlitteraturen; precis som biblioteken skulle varit något annat utan den.

Utifrån vår erfarenhet förs det idag inte diskussioner kring indirekt förmedling på svenska folkbibliotek trots att det ingår i det dagliga arbetet. Vi är av uppfattningen att detta till stor del beror på blinda fläckar som skapas utifrån sedimenterade rutiner. De få gånger vi har kommit i kontakt med utsagor om indirekt förmedling under utbildningens gång har det antingen talats om gallring eller browsning. Rörande gallringen har dess vikt huvudsakligen motiverats med att luftiga hyllor ger högre cirkulationstal. Browsningsmöjligheter däremot verkar eftersträvas utan djupare reflektioner om varför och hur det eftersträvas; rent av en förändring av den indirekta förmedlingen, biblioteksrummet och bibliotekets identitet som sker för att det ligger i tiden snarare än på grund av dess effekter.

Vi vill påstå att ett aktivt förhållningssätt och öppna diskussioner kring litteratur, institutionen folkbibliotek och dess samspel med besökare och samhälle måste vara en självklar del av professionen. Vi är av intrycket att man på många håll i bibliotekssverige är duktiga på att nätverka och ta till vara på varandras kompetens men i värsta fall leder detta till en reproduktion av traditioner snarare än till nytänkande; kulturer för bekräftelse snarare än forum för kritiska förhållningssätt.

Vidare är indirekt förmedling en viktig kommunikationskanal mellan biblioteket och låntagarna. Kanske skulle man till och med kunna säga att det är den viktigaste kanalen eftersom det är den kanal som alla låntagare kommer i kontakt med – även de som sällan eller aldrig tar kontakt med personalen eller läser ett programblad. Indirekt förmedling är också viktigt på grund av att det är en projektionsyta för bibliotekets självbild och hur man arbetar med det fysiska rummet har stor betydelse för den image man förmedlar till besökarna. Med tanke på detta och att man i diskussioner kring folkbibliotekens utveckling ofta pekar på en förändrad roll för biblioteket från den som boksamling till den som mötesplats borde den indirekta förmedlingen ses som speciellt viktigt undersökningsobjekt.

I den här uppsatsen undersöks den indirekta förmedlingen av skönlitteratur till vuxna på fyra folkbibliotek med hjälp av observationer och ett teoretiskt ramverk med utgångspunkt i genreteori. Ambitionen är att undersöka den indirekta förmedlingens medel och uttryck snarare än de bakomliggande motiven. Alltså ligger fokus på uttrycket så som det kan tänkas uppfattas av användaren.

Titeln *Var finns mjölken?* syftar på den väletablerade strategi som används i matbutiker, där de varor som flest kunder önskar placeras längst in i lokalen.

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med den här studien är att undersöka den indirekta förmedlingen av skönlitteratur till vuxna på svenska folkbibliotek. Mer bestämt vill vi titta på den indirekta förmedlingens ontologiska beståndsdelar och se hur de olika delarna kan tänkas påverka de olika inblandade aktörerna – bibliotekspersonalen såväl som biblioteksbesökaren.

Som konstaterats i ett flertal tidigare studier är browsning eller ett strövande beteende den metod som används mest frekvent av de som lånar skönlitteratur¹ och därmed får sättet biblioteket väljer att presentera böckerna stor betydelse för vad som lånas. Tidigare studier visar även att skyltning inte har så stor inverkan på utlåningsstatistiken - skyltning ökar inte antalet utlån - men att det har stor inverkan på vad det är som lånas ut².

Vår uppfattning är att indirekt förmedling sällan eller aldrig diskuteras på biblioteken. Detta stöds av mindre undersökningar som gjorts i samband med tidigare magisteruppsatser.³ Samtidigt är det ett arbete som stora delar av bibliotekariekåren kommer i kontakt med på något sätt varje dag.

Ett underliggande syfte med uppsatsen rör vårt val av teori och metod; ett direkt svar på Jack Andersens (2008, s. 361) uppmaning att utveckla genre teori inom biblioteks- och informationsvetenskap (B&I). Vi kommer att använda uppsatsen med syfte att se om genre teori kan vara fruktbar som metod och analysmodell för att undersöka det fysiska rummet i B&I-sammanhang?

Vi hoppas att resultaten från uppsatsen kan belysa ett område som är av stor vikt i kontakten mellan biblioteket och dess användare. Vi önskar även synliggöra det komplexa samspel – bestående av allt från medier och kunskapsorganisatoriskt system till personalkompetens och uppdrag – som utgör den indirekta förmedlingen av skönlitteratur till vuxna på svenska folkbibliotek.

Uppsatsens syfte belyses utifrån följande frågeställningar:

- Vilka situerade problem manifesteras i den indirekta förmedlingen?
 - Vilka effekter kan dessa tänkas få för upplevelsen av förmedlingen?
 - Vilken syn på låntagaren kan utläsas ur genren?

¹ se till exempel Andersson & Rindälv 2005, s. 8.

² se till exempel Roy 1986, s. 57ff.;75f.

³ se till exempel Berggren & Bolding 2001, s. 37.

- Vilken bild av biblioteket kan utläsas ur genren?

De ovanstående frågorna besvaras utifrån undersökningar på fyra bibliotek. Vi jämför sedan våra olika observationer med frågan:

- Vilka komponenter kan sägas vara mest betydelsebärande i genren ”indirekt förmedling av skönlitteratur till vuxna”?

3. Disposition

Kapitel fyra, *Bakgrund och tidigare forskning*, redogör dels för angränsande teoretiska fält i en forskningsbakgrund, dels för folkbibliotekens samtidshistoriska sammanhang. Forskningsbakgrundens två första delar beskriver vad som skulle kunna uppfattas som alternativa utgångspunkter för uppsatsen samt kortare motiveringar till varför dessa inte utgör våra primära utgångspunkter. Avsnittet avslutas med en introducerande text till det sociokulturella perspektivet, vars plats är i direkt anslutning till vårt val av teori och metod, men den utgör även en kontrast till de övriga teorierna i forskningsbakgrunden. I nästa avsnitt, *Det samtida folkbiblioteket*, kontextualiseras dagens folkbibliotek genom en kort historisk genomgång. Kapitellet avslutas med en redovisning av den tidigare forskning som bedrivits inom området indirekt förmedling. Tidigare definitioner av begreppet redogörs för samt angränsande områden så som användarbeteenden och det fysiska rummet.

Kapitel fem utgörs av en beskrivning av genreteori med tyngdpunkt på teorier som är relevanta för uppsatsen. I kapitlet presenteras även det ramverk vi vidareutvecklat utifrån tidigare genreteoretiska studier.

I kapitel sex redogörs och motiveras vårt val av metod. I kapitlet diskuteras även det urval som gjorts samt hur undersökningen rent konkret har utförts.

Kapitel sju innehåller resultatet av vår undersökning uppdelat efter de enskilda biblioteken och indelat i avsnitt i enlighet med det ramverk som presenterats i kapitel fem.

I kapitel åtta redovisas analysen av resultatet uppdelat i två avsnitt. Det första avsnittet behandlar de jämförelser som gjorts av det insamlade resultatet från de olika biblioteken och redovisas i enlighet med vårt genreteoretiska ramverk. Det andra avsnittet består av en djupare genreanalys där vi bortser från vårt ramverk och fokuserar på de effekter som olika delar av den indirekta förmedlingen kan tänkas få för olika användare.

I den diskussion som utgör kapitel nio tillåter vi oss att lyfta perspektivet något och relatera vårt resultat och vår analys till vidare kontext.

Uppsatsen avslutas sedan i kapitel tio där vi summerar de mest betydelsebärande slutsatserna som kan dras från undersökningen.

4. Bakgrund och tidigare forskning

Detta kapitel syftar till att ge en tydlig bild av den vetenskapliga grund på vilken vår undersökning vilar och genom att sätta in den i ett bredare sammanhang fördjupa dess anspråk. Kapitlet inleds med att ringa in det akademiska område inom vilket uppsatsen kan placeras genom att redovisa för relevanta och angränsande teorier. Efter det följer en redovisning av den tidigare forskning som är tätare kopplad till det ämne uppsatsen behandlar – nämligen den indirekta förmedlingen av skönlitteratur till vuxna. Detta görs dels genom en kontextualisering av dagens folkbibliotek och dels genom att diskutera den forskning som bedrivits kring ämnet indirekt förmedling.

4.1 Forskningsbakgrund

Biblioteks- och informationsvetenskap (B&I) är en stor och välförgrenad disciplin. Till viss del kan detta förklaras med den historiska fusionen mellan biblioteksvetenskap och informationsvetenskap. Det tekniska och matematiska har slagits samman med humanismen och utifrån denna sammanslagning fortsätter förgreningarna att nå nya discipliner. Det innebär en tillgång till mängder med teorier och modeller men också det medföljande problemet med att skapa sig en överblick. Leigh Estabrook (2010, s. 3287ff) menar att disciplinen kännetecknas av ett användarcentrerat fokus vars brännvidd sträcker sig över själva informationen, till hur den representeras och tillgängliggörs med artefakter och kunskapsorganisatoriska system. En del av forskningen har tagit abstrakta och filosofiska riktningar men merparten rör snarare lösningar på praktiska problem.

Vår uppsats plats inom B&I är inte given, den spänner över ett flertal riktningar inom disciplinen och sträcker sig även mot flera andra vetenskapliga discipliner. Det som ligger närmst till hands är att placera vårt ämne inom den starka traditionen av förmedling av skönlitteratur på folkbibliotek men här kretsar merparten av litteraturen kring referenssamtal mellan bibliotekarier och användare vilket inte är ämnet för vår uppsats. I jakten på kartläggningen av bibliotekets identitet skulle arbeten med diskursanalytisk ansats kunna vara intressanta men inte heller är det övergripande maktförhållanden som är vårt huvudsakliga ämne.⁴ Vad vi däremot *kan* konstatera är att det försiggår en både explicit och implicit kommunikation mellan bibliotek och användare samt att informationssökning i någon grad är en aktiv del av den. Med den enkla utgångspunkten att kommunikationen påverkas av vad man gör eller inte gör är

⁴ För diskursanalyser i svenska bibliotekssammanhang se exempelvis Jonny Sundell (2008) Skönlitteratur på svenska folkbibliotek: En diskursanalys.

de specifika kommunikationsformerna och praktiska lösningarna av större betydelse än övergripande filosofiska idéer. Likväl är idéernas manifestationer i biblioteksrummet av stor betydelse för vår studie, och då i synnerhet besökarens upplevelse av dem.

Nedan följer en översikt över tre ämnen som befinner sig i direkt anknytning till vårt ämne. Det första utgörs av arkitekturteoretiska perspektiven wayfinding och space syntax, vilket följs av en schematisk redogörelse över de dominerande synsätten på informationsökning och informationsbeteende. På det följer en introducerande text om det sociokulturella perspektivet. Vårt val av metod och teori kan ses som en logisk följd utifrån dessa ämnen.

4.1.1 Biblioteksarkitektur – wayfinding och space-syntax

Arkitekturens betydelse för bibliotekets plats i samhället är ett välkommenterat ämne. Det finns gott om handböcker om utformandet av byggnaderna och antalet verk av biblioteksromantisk karaktär är flertaliga.⁵ Likaså är beskrivningen av den monumentala biblioteksbyggnaden kontrasterat mot det lilla gemytliga folkbiblioteket en så väletablerad bild att det är otänkbart för oss att inte återberätta den i uppsatsens avsnitt om folkbibliotekets kontext. Likväl är sambandet mellan förmedling och arkitektur, människa och litteratur ett eftersatt forskningsämne. Eller för att använda Marianne Hiort-Lorenzens raljerande beskrivning av saken:

Att gå till biblioteket och hitta litteratur osv. är som bekant inte bara att sätta det ena benet framför det andra tills dess att man når fram till den hylla där boken befinner sig – eller borde befinna sig. Sökning och val av material till upplevelse och information spelar en aktiv roll i människors kulturutveckling, och sökningens ramar, bl.a. rummet, ska värderas utifrån det. [egen övers.]

(1989, s.51)

En del av teorierna som behandlar biblioteksarkitektur innehåller beröringspunkter med ämnet för den här uppsatsen. Likväl är en avsevärd del av likheterna mellan vår uppsats och de inflytelserika teorierna *wayfinding* och *space-syntax* skenbara.

Samlingsbegreppet *Wayfinding* omfattar spatial orientering och alla de hjälpmedel som finns att tillgå i allt från byggnader, kartor, och skyltar och har under de senaste tio åren speciellt kommit att handla om de kognitiva processer som är aktiva vid valet av olika vägar. Med ett problemlösningorienterat förhållningssätt till informationsdesign är syftet att ge rätt information på rätt plats och på så sätt underlätta för besökaren att nå fram till exempelvis en eftersökt bok på en eftersökt avdelning. Betoningen ligger på vikten av att förstå relationen mellan information, beslut och verkställande vilket delvis görs genom observationer av rörelseschema genom rummet och delvis genom intervjuer (Passini 1996, s. 323ff.).

Space-syntax är en wayfinding-teori men istället för rötter i informationsdesign och psykologi kommer den från arkitekturteori. Huvudtanken med space-syntax är att rum och rumslighet är en helhet vilken definieras utifrån enskilda delar och deras relation

⁵ Se exempelvis Michael Dewe (2006) *Planning public library buildings: concepts and issues for the librarian*; Guillaume Laubier & Jacques Bosser (2003) *The Most beautiful libraries of the world*.

till varandra. Eftersom relationen är av så stor betydelse, både i förhållande till helheten och de enskilda delarna, är rumsligheten också plastisk i den mån att den kan konfigureras för att uppnå en viss effekt på människans beteende i rummet. Utifrån en rad parametrar – vilka väljs med hänsyn till önskad effekt – beräknas effektiviteten med hjälp av grafer och datorgenererad grafik (Koch 2004, s. 45ff; Li & Kippel 2012, s.23f.).⁶

Daniel Koch (2004) kombinerar i sin licentiatavhandling *Spatial systems as producers of meaning: the idea of knowledge in three public libraries* space-syntax med poststrukturalistisk humaniora. Han är framförallt influerad av Foucaults teorier, vilket inte minst visar sig i att avhandlingen kretsar kring frågor om mening, makt och arkitektur, och hur kunskap presenteras och representeras på bibliotek. Metoden är, i likhet med vår, till stora delar hermeneutisk och Koch gör dessutom flera distinktioner som pekar i samma riktning som motiven till vårt val av teori och metod. Som exempel kan definitionen av skillnaden mellan att förstå arkitektur genom språk och inte arkitektur som språk översättas till hur vi närmar oss den indirekta förmedlingen.

Skillnaderna är likväl påtagliga: där Koch utgår från arkitektur utgår vi från det situerade arbetet med skönlitteratur. Vidare eftersöks manifesterad kunskap i avhandlingen medan vi ser till den kommunikativa identiteten. Vi har även medvetet valt att inte utgå från maktperspektivet (anledningen till detta diskuteras utförligare under teori och metod) även om det är relevant att belysa. För att exemplifiera skillnaden med en bild så kan Kochs studier ses som kulissen som sätter förutsättningarna medan vår ambition är att studera det skådespel som utspelar sig där.

Det finns även flera uppsatser som använder sig av wayfinding, space-syntax och Kochs teorier. I likhet med ovanstående ligger fokus snarare på arkitekturen än det innehåll biblioteken arbetar med att förmedla.

Charlotta Dobson Hoffman & Gunhild Gröndalen (2007) gör i sin uppsats *Det upplevda rummet: en studie om tillgänglighet på bibliotek* en fenomenografisk upplevelsestudie av Eslövs stadsbibliotek och kombinerar detta med intervjuer med bibliotekspersonal, bibliotekschefen och arkitekten. De fokuserar framförallt på orienteringsproblem och lösningar på dem. Vidare behandlar Maria Bäcklund och Joel Sjöstrand (2006) i *Orientering i biblioteket? En fallstudie om möjligheterna att vägleda besökarna på Hammarö bibliotek* liknande problem – men med en mer renodlad wayfindingmetod. Slutligen bör även Karl Fredrik Järpvalls *Kunskapens rum – en studie av Orkanenbiblioteket* nämnas (2007), vilken helt bygger på Kochs avhandling.

4.1.2 Informationssökning – från anomali till tillfredställelse

Teorier om informationssökning och informationsbeteende tar framförallt avstamp i rationella och problembaserade strukturer. Ett exempel är Carol Kuhlthaus (1991, s. 363ff.) modell över informationssökningsprocessen – en av de mest inflytelserika och

⁶ För exempel på de olika visualiseringsmodellerna se Koch 2004, s. 63f och Li & Kippel 2012, s. 28; 34.

återgivna i ämnet – som utifrån sex olika stadier beskriver hur personen börjar med att känna ett informationsbehov till att processen avslutas när tillfredsställelse uppnåtts (Leckie & Givens 2005, s. 5)⁷. Utgångspunkten i det problemorienterade synsättet återkommer hos flera teoretiker inom B&I. Vissa forskare menar att en medvetenhet om en informationsanomali initierar sökandet medan andra beskriver det som en lucka i varseblivningen (Wilson 1997, s. 551f). Dessa informationsproblem åtgärdas sedan mer eller mindre systematiskt med strukturerade eller semistrukturerade sökningar. I relation till skönlitteratur är de här modellerna endast i undantagsfall tillämpbara. Där är det, som Catherine Sheldrick Ross (1999, s. 784f) påpekar, betydligt mer komplicerade processer vilka präglas av ett konstant förhållningssätt och som vare sig är problem- eller uppgiftsbaserade. Kuhlthaus teorier bör ses i den pedagogiska kontext som de har tillkommit i. Hennes omfattande empiriska material utgör både en hörnsten i utvecklandet av teorier kring informationskompetens och i det egna lärandet. Teorier vilka inte minst är viktiga för att de tar hänsyn till de psykiskt påfrestande delarna av sökprocessen (Kulthau 1991, s. 363ff.).

Det finns en mängd studier och teorier om informationsbeteende och många av dem nyanserar begreppet informationsbehov. I sin översikt av teorier om informationsbeteende poängterar Tom Wilson (1997, s.551ff.) faktumet att informationsbehov är en högst subjektiv upplevelse och att varken bristen på information eller konstaterandet av att något är obegripligt behöver initiera sökprocesser. Wilson menar att det är en kombination av personliga förutsättningar (som utbildning och känslomässiga variabler) vilka tillsammans med miljö, demografiska och sociala variabler är avgörande för informationsbeteende. Inom discipliner där populärkulturella fenomen studeras har *belöningsteori* fått ett särskilt stort genomslag. Den övergripande idén är att människor har olika behov vilka eftersträvas att uppfyllas genom olika former av belöningar. En viktig del i teorin är att samma medier kan användas för att uppfylla vitt skilda behov. McQuail (1972 se Wilson 1997, s. 553) menar att olika behov genererar olika sätt att ta sig an information i jakten på tillfredsställelse. Exempelvis kommer den som är i behov av känslomässig avlastning vara öppen för distraktioner medan den som söker sällskap eller sociala verktyg kommer att vara öppen för personliga relationer. Studier om individens benägenhet till *selektiv exponering* tyder på att vi medvetet eller omedvetet sovrar information som strider mot våra föreställningar. Men det finns också indikationer på att matchningsbeteendet kan reduceras med hjälp av handledning.

4.1.3 Det sociokulturella perspektivet

Det sociokulturella perspektivet vänder sig emot det kognitivistiska synsättet av strikt rationalitet och lägger istället fokus på ”att vårt tänkande och våra föreställningsvärldar är framvuxna ur, och därmed färgade av, vår kultur och dess intellektuella och fysiska redskap” (Säljö 2000, s. 81). Det är ett erkännande av att kunskap och erfarenheter med hjälp av olika verktyg kommuniceras på en mängd olika sätt; tecken och språk är viktiga men också fysiska artefakter och den faktiska användningen av dem, samt den kontext de befinner sig i. Man talar om att de olika verktygen utgör olika former av *meningserbjudanden* vilka är styrande, eller ledande,

⁷ De sex stadierna är: 1. Task initiation. 2. Topic selection. 3. Pre-focus exploration. 4. Focus formulation. 5. Information collection. 6. Search closure. (Kulthau 1991).

för hur de ska användas. Det finns ofta utrymme för en viss grad av tolkning för hur verktygen ska användas men det finns också uppmaningar till vissa sätt att tänka och ett visst sätt att använda verktygen. Meningserbjudandena kan i praktiken både utgöra hinder och tillgångar för handlingar. Centralt för användningen av verktygen är en kontextualiserad förståelse av deras betydelser och ett delaktigt kommunicerande (Johansson 2009, s. 250; Säljö 2000, s. 91ff.; s. 207). Med utgångspunkt i att människan inte står i direktkontakt med världen betraktas språk och artefakter som *medierande* redskap; ett slags förmedlingar av tidigare och pågående föreställningsvärldar (Säljö 2000, s.37; 81.).

I relation till stycket om informationssökning är det, som Alexandersson och Limberg (2009, s. 101) påpekar, aningen problematiskt att termen informationssökning trycker på just *sökprocessen* och *återfinnandet* snarare än på själva *användandet* av informationen. I det sociokulturella perspektivet är utgångspunkten själva praktiken och det samspel som uppstår mellan artefakter och människor. Genom att studera meningserbjudandena är det möjligt att urskilja begränsningar i informationsverktyg på ett sätt som inte är möjligt om man endast tittar på artefakterna eller undersöker psykiska faktorer (Johansson 2009, s. 262). Det sociokulturella perspektivet förutsätter att kunskap och dess förutsättningar ändras tillsammans med teknisk utveckling. Precis som tillgången till skriftspråket har förändrat vårt behov av att memorera saker kan man exemplifiera med hur dagens telefonböcker gör att allt fler kan allt färre telefonnummer utantill (jmf. Säljö 2000, s. 14f).

Det sociokulturella perspektivet har haft ett speciellt stort inflytande för utvecklandet av pedagogiska förhållningssätt men är även centralt för exempelvis genre teori.

4.2 Det samtida folkbiblioteket

Nedan följer en samtidshistorisk beskrivning av de svenska folkbiblioteken och dess teoretiska och ideologiska förankring. Alltså, vad som skulle kunna beskrivas som den samtida folkbiblioteksgenrens beståndsdelar.

Francis Miksa (2007) menar att den pågående förändringen inom biblioteks fältet, som inleddes med 1990-talets IT-revolution, är så omfattande att det moderna biblioteket inte längre kommer att existera. Han jämför dagens förändring med den som ägde rum i slutet av 1800-talet då de tidigare versionerna av bibliotek ersattes av det moderna. En förändring som var så omfattande att den tidigare modellen antingen upphörde att existera eller omvandlades så drastiskt att de blev den nya normativa typen av bibliotek – nämligen folkbiblioteket. Det moderna folkbiblioteket är lika mycket en social konstruktion som en dokumentsamling. En produkt av industrialismens och modernismens effektiviseringsprocesser men också en del av reformerna för ett jämlikare samhälle (Hansson 1999, s. 86ff; 116).

Folkbiblioteken som den institution vi känner idag har alltså en omkring hundraårig historia. Sprungen ur en omfattande folkbildningsrörelse under det sena artonhundratalet, som även gav upphov till exempelvis folkskolan, skapades folkbiblioteken som en offentligt finansierad källa till bildning och kunskap för samtliga medborgare, oberoende av klasstillhörighet eller bildningsmöjligheter. Under början av 1900-talet var tanken på att genom bildning och kvalitativ litteratur

fostra goda samhällsmedborgare central, vilket den i viss mån är ännu idag. Dock kom bibliotekens kulturförmedlande roll att utvecklas betydligt under 1960- och 70-talen. Tanken på folkbiblioteket som ett samhälles kulturella nav och en mötesplats för alla människor blev central och den tydligt fostrande rollen började luckras upp till förmån för en bredare kulturförmedling. En övergång till kultur och kunskap som utvecklande och underhållande, för den enskilde personen och den sociala gemenskapen, där nya företeelser som popmusik och serietidningar, och senare spelfilmer, fick plats bredvid skönlitteraturen (Nilsson 2003, s. 133ff.).

Om en stor del av politiken från förra sekelskiftet präglades av medborgarnas trygghet och deras rättigheter så utgjordes den stora politiska förändringen i Sverige under 90-talet av socialdemokraternas anammade av en ny ideologi med ”den tredje vägen”⁸ som ledstjärna. Socialdemokraternas nya politik var till stor del en anpassning efter globaliseringens nya spelregler. Den tidigare toppstyrda regleringen av marknaden kom i hög grad att ersättas av marknadsekonomins självreglering och ett ökat ansvar för individen – vilket kan exemplifieras med hur systemet för pensionssparande ändrades (Ryner 2010, s. 6). I företagsvärlden, och inte minst inom produktionsindustrin, fick fokus på logistiska förbättringar ett enormt inflytande. Att förkorta leveranstider, sänka lagerkostnader men också att lösa upp modernismens byråkratiska proppar hamnade högt upp på agendan. Flexibilitet var idealet i den globala världen och analogt med Internets förändring av rummets betydelse blev outsourcing allt viktigare (Dijk 1999, s. 59f.).

Folkbibliotekens anpassning gentemot ökad flexibilitet har framförallt märkts i den framskjutna plats som begreppet bibliotek 2.0 har haft. Ett begrepp som Michael Casey och Laura Savastinuk (2007) lanserade som ett helhetsgrepp över det föränderliga biblioteket. De menar att det nya biblioteket måste se förändringen som en konstant process, inte bara när det kommer till ny teknik och nya medier, utan även ifråga om politiska och sociala förhållanden. Navet utgörs av interaktionen mellan bibliotek och användare och verksamheten formas genom denna gemensamma delaktighet. Centrala tankar i deras bok *Library 2.0: a guide to participatory library service* är att vara där användaren finns och att hastighet är en förutsättning för att hinna få kontakt. Det är inget alternativ att vänta på den färdiga versionen eftersom denna kommer att vara föråldrad vid lanserandet.

Det ekonomiserade förhållningssättet är idag ett faktum i den offentliga sektorn och många av de traditionella kulturpolitiskt styrda institutionerna betraktas som en del av upplevelseekonomin. Konkurrensutsättning, mätbarhet och resultatstyrning fortsätter att spela en allt större roll och samlas ofta under begreppet New Public Management (NPM) (Nilsson 2003, s. 253f.; 463f.). Joacim Hansson (2012) menar att ”den icke-kommersiella karaktär” som har varit kännetecknande för folkbiblioteken nu ”är lämnad bakom oss.” (s. 179f). Som argument för detta påpekas bibliotekens allt flitigare marknadsföring och anlitaandet av externa reklambyråer. Möjligtvis på grund av att det är svårt för biblioteken att hävda verksamhetens konkurrensfördelar ser han att dess funktion som distributionskanal framhävs och att ”[f]olkbildningens naturliga

⁸ ”Den tredje vägen” hänvisar till ett möte mellan högerpolitikens ekonomi och socialismens välfärdssamhälle. Se Anthony Giddens (1999) *Den tredje vägen*.

underifrånperspektiv och fokusering på innehåll har lämnat plats åt ett instrumentellt perspektiv fokuserat på yta.”(s. 179f.).

När det kommer till bokmarknadens förändrade spelregler är det mediekoncernernas utvidgning och det förändrade utbudet av medier som tillhör nyckelspelarna på den globaliserade marknaden. I bemötandet av konkurrensen om tid, pengar och uppmärksamhet är vikten av vertikala kopplingar mellan olika produkter och distributionskanaler väsentlig. Vidare används shotgun marketing som strategi, vilket innebär att mängder med titlar släpps i förhoppning om att någon av dem ska bli storsäljare. Parallellt med detta marknadsförs ett noga utvalt antal författare med syfte att skapa medial uppmärksamhet kring deras böcker och person (Hertel 1997, ss. 202ff). Litteratursociologen Hans Hertel (1997) sammanfattar utvecklingen och det komplexa samspelet med orden kontraktion, koncentration och polarisering. Kontraktionen utgörs av minskningen av läsning, bokköp, boklån och antalet bokhandlar och bibliotek. Till koncentrationen hör bemötandet av konkurrensen (som beskrivet ovan) samt en ökad omsättningshastighet. Polariseringsen är en konsekvens av de två föregående och utgörs av växande klyftor, exempelvis mellan förlagens och bokhandlarnas storlek, författarnas honorar, men också mellan de olika läsarna och deras sociokulturella situation. Hertel beskriver litteraturens kretslopp genom att vidareutveckla Robert Escarpits två litterära kretslopp som består av *Det bildade eller finlitterära kretsloppet* samt *Det folkliga kretsloppet*. Det första fältet utgörs av de speciallitterära kretsloppen – området för smal och nyskapande skönlitteratur och sådant som ges ut på alternativ- och specialförlag. Det populärlitterära kretsloppet – området för normal-, pocket- och bokklubbsutgåvor och ofta vad som beskrivs som kvalitetsböcker. Den tredje kretsen består av det masslitterära kretsloppet – till vilket mer trivial litteratur och bestsellers hör. Följt av det intermediala kretsloppet där texter via andra medier når ut till en stor och ofta internationell publik. Slutligen finns det orala kretsloppet – som utgår från muntlig tradition men ofta inbegriper olika eller flera medier. Hertels olika kretslopp förbinds med vad han kallar en mediehiss, vilken har förmåga transportera verk från de enskilda kretsloppen upp och ner samt att låta innehåll och form anammas i nya kretslopp (ss. 202ff).

4.3 Indirekt förmedling av skönlitteratur

Danske Jens Thorhauge (1995, s. 174) använder sig av två definitioner av förmedling i sin artikel *Luk op for skönlitteraturen: Om skönlitterær formidling i folkebiblioteker*. Den första är allmän och lyder: “‘formidling’ betegner de bestræbelser biblioteket utfolder for at fremme benyttelsen”. Alltså helt enkelt att föra samman läsare och bok. Den andra lite mer specifika definitionen lyder: “[j]ag vil i den skönlitterære sammenhæng definere formidling som kommunikation om bibliotekets muligheder, der foregår på bibliotekarens præmisser, men med viden om låneren som type og evne til indføling i lånerens situation” (s. 175). Åse Kristine Tveit (2004, s. 17f), lektor i biblioteks- och informationsvetenskap vid högskolan i Oslo påpekar att i många, främst pedagogiska sammanhang, har ordet *förmedling* en negativ klang. Begreppet representerar en förlegad syn på inläring som innebär att den som besitter kunskapen (exempelvis en lärare) är aktiv medan mottagarna (exempelvis elever) förblir mer eller mindre passiva. I litteraturvetenskapliga sammanhang har dock *förmedling* en positivare klang som innefattar några av litteraturarbetets mest centrala delar så som att informera om litteratur, synliggöra litteratur och att skapa läslust –

kort sagt att ge läsaren det han eller hon har behov av (Tveit 2004, s. 18).

Förmedling av skönlitteratur delas vanligtvis upp i två olika typer - direkt och indirekt förmedling. Vissa författare använder termerna aktiva kontra passiva strategier vilka motsvaras av direkt och indirekt (se ex. Ross et al. 2009 & Armstrong 2001). Direkt förmedling är den som sker genom direkt kontakt mellan två personer, alltså ett referenssamtal. Indirekt förmedling sker genom att någon - vanligtvis en bibliotekarie - på något sätt uppmärksammar en viss del av beståndet för användarna utan att ta någon direkt kontakt. Armstrong (2001, s. 180) skriver att indirekt förmedling är allt som sker mellan bibliotekspersonal och användare som hjälper användaren i dennes sökande efter nästa njutbara narrativa upplevelse och som inte innebär direkt kontakt. Detta kan ske på en mängd olika sätt och fältet indirekt förmedling täcker in allt från biblioteksbyggnadens fysiska utformning till de etiketter man sätter på böckerna. Som Thorhauge (1995, s. 179) skriver att om man går med på att förmedling är att föra samman läsare och bok är till och med bibliotekets placering i staden, dess utformning och inredning en del av förmedlingen. Det kan röra sådant som är resurskrävande - till exempel en viss hylla där man tillfälligt sätter upp böcker som man anser vara aktuella av någon anledning - men det kan också handla om mer spontana företeelser som vilka böcker man väljer att ställa med omslaget framåt.

Armstrong (2001) väljer i sin artikel "No, thanks – I'd rather do it myself" att inte ge en specifik definition av begreppet *indirect advisory services* – alltså indirekt förmedling av skönlitteratur. Utifrån exempel och diskussioner kan man ändå se konturerna av hennes bild av ämnet. För Armstrong består indirekt förmedling av tre delar, skyltning av media, boklistor och bokmärken samt programverksamhet kring skönlitteratur och läsning. För den här uppsatsen har vi inte tittat på programverksamhet – vi menar att den gränsar till direkt förmedling eftersom det innebär en direkt kontakt mellan människor. Visserligen är denna kontakt till viss del medierad, precis som indirekt förmedling, men medieringen utförs sällan av bibliotekspersonal. Med skyltning tycks Armstrong mena exponering av media på särskilt avsedda platser i biblioteket. Hon nämner exempelvis inte den skyltning som sker i de vanliga hyllorna – vilket är vanligt förekommande. Med boklistor och bokmärken menar Armstrong (2001, s. 179ff) allt från dagstidningarnas rekommendationer till personalens personliga läsdagböcker till elektroniska resurser så som författarlexikon. Trots att Armstrong egentligen inte vill ge en tydlig definition av indirekt förmedling – som nämnts ovan skriver hon att indirekt förmedling är allt som inte innebär direkt kontakt mellan användare och personal – målar hon genom sin text en konkret och relativt snäv bild. Med stöd i bland annat Thorhauge (1995) menar vi att indirekt förmedling innefattar så mycket mer än vad Armstrong diskuterar.

4.3.1 Det fysiska rummet

Trots att det fysiska biblioteksrummet inte har studerats i någon större utsträckning menar Leckie och Given (2005, s. 53) att dess inverkan på den allmänna bilden av biblioteket samt hur det används inte kan underskattas. Det finns en hel del litteratur om biblioteksbyggnader och hur de borde utformas men det saknas studier om vilken roll den fysiska omgivningen har på biblioteksanvändarnas

informationssökningsprocess (ibid.).⁹ Trots detta kan man, som Marianne Hiort-Lorenzen (1989, s. 52) påpekar, se att kombinationen av byggnad, inredning och organiserandet av samlingarna bestämmer vem som lånar vilket material.

De kraftiga förändringarna av bibliotekets identitet återspeglas även i biblioteksarkitekturen. Där en monumental klassiskt inspirerad arkitektur utmärker 1900-talets första hälft är den från 60- och 70-talet snarare en motpol, där det enkla, familjära och utåtriktade är ideal. Inspirationen hämtas också allt mer från varuhus och sättet på vilket handeln exponerar varor får allt större plats i biblioteksrummet. Under de senaste tjugo åren har informationsteknologin skapat nya förutsättningar för biblioteken och framförallt bidragit till ökad flexibilitet. Nya funktioner och ett mångfaldigt Sverige kan ses återkomma i de samtida öppna ljusa byggnaderna med stora glasfasader (Hodászy Fröberg 1998, s.199ff.)

Baker och Wallace (2002, s. 144) konstaterar att även det enklaste biblioteksrummet kan vara frustrerande för användaren på grund av att de innehåller olika typer av samlingar som är organiserade och uppsatta på olika sätt, möbler för både avslappning och studier samt olika typer av informationsdiskar. Dessa trängs med alltifrån skyltar till datorer för olika ändamål till kopiatorer och växter. Även om alla dessa föremål tjänar ett syfte och i sig inte nödvändigtvis är särskilt komplicerade kan deras samlade massa bidra till en känsla av förvirring.

Leckie och Given (2005, s. 54) menar att man kan dela upp det fysiska rummet i två, delvis överlappande, konceptuella zoner – *space* och *place*. *Space* representerar den rent fysiska miljön och innefattar läge, arkitektur och inredning. *Place* representerar den känslomässiga plats som biblioteket innebär för användarna, personalen och samhället i stort (ibid.). *Space* är i sig relativt neutralt – det bär endast med sig den mening som skapas av exempelvis arkitektens intentioner samt inblandade bibliotekariers planering av rummets användning. *Space* kan alltså sägas vara biblioteket så som det är den dagen det öppnas – en otestad yta. *Place* är ett samspel mellan denna yta och dess användare och personal. Efterhand som användare börjar använda biblioteket och som bibliotekspersonal börjar anpassa det för att underlätta användningen börjar biblioteket reflektera det samhälle det tjänar – även om det tar tid (Leckie & Given 2005, s. 54).

Armstrong (2001, s. 188) menar att biblioteksbyggnaden är det vanligaste hindret för indirekt förmedling. Även nya tekniska lösningar och innovativa idéer är verkningslösa om byggnaden i sig inte tillåter dem.

4.3.2 Användare & beteende

I Catherine Sheldrick Ross (2001, s. 7) omfattande intervjuundersökning med storläsare¹⁰ undersöks tillvägagångssättet i valet av nästa bok. Hon kommer fram till att vägen fram till nästa bok består av en lång process som börjar med läsarens humör

⁹ Vissa studier av den här typen har, som nämnts tidigare, utförts (se ex. Järpvall (2007) och Koch (2004)). Dock tar dessa inte hänsyn till det komplexa samspel som utgör den indirekta förmedlingen på folkbibliotek – vari det fysiska rummet endast är en faktor av många.

¹⁰ Läsare som säger sig läsa fler än en bok i veckan.

– vad han eller hon känner för att läsa (1999, s. 788). Undersökningen visar även att läsare använder sig av en mängd olika strategier för att koppla samman ett visst humör med en viss bok. Gemensamt för de flesta flitiga läsare är att de ständigt bevakar sin omgivning för tips, ledtrådar och rekommendationer som de tolkar och bearbetar genom sina tidigare erfarenhet av böcker och läsning (1999, s. 785). Ross (1999, s. 797) menar att processen inte är linjär utan snarare handlar om att kunna känna igen mönster och att den förmågan är förbehållen erfarna läsare. För att på ett tillfredställande sätt kunna välja bland det väldiga utbud som ett bibliotek erbjuder krävs alltså genrekännedom – en förmåga att kunna tolka och bearbeta den enorma mängd information som ett biblioteks skönlitterära samling är. När mindre vana läsare väljer nästa bok är de ofta begränsade till böcker av samma författare eller inom samma genre (Ross 2001, s. 9).¹¹ Den mindre vane läsaren är också betydligt mer beroende av information som går att uttolka från den enskilda boken (Ross 1999, s. 789).

Ett stort antal amerikanska studier pekar på att den genomsnittliga biblioteksbesökaren har svårt att närma sig en bibliotekarie med frågor om skönlitteratur (Leckie & Given 2005, s. 31). De vanligaste orsakerna är att låntagare vill göra självständiga val och att bibliotekspersonalen inte rimligen kan veta vad de vill ha. Att personalen verkar upptagen med annat är också en stor anledning. Många är dessutom rädda att frågor rörande skönlitteratur uppfattas som alltför lättsinniga och som ett slöseri med personalens tid (Baker 1996, s. 129f se Leckie & Given 2005, s.31). Leckie och Given (2005, s. 31) menar att en av de viktigaste funktionerna som indirekt förmedling fyller är att skapa en atmosfär som visar att läsning av skönlitteratur värdesätts och som signalerar till låntagarna att frågor om skönlitteratur är legitima och önskvärda. Armstrong (2001, s. 180) förklarar vikten av indirekt förmedling som följande: "...the mere fact that a member of the public has chosen to enter the library makes him just as much a client as if he walked up to any service point and asked for assistance, and we have an obligation to serve his need."

Leckie och Given (2005, s. 17) menar att dagens folkbibliotek är uppbyggt kring en tanke om självhjälp. Det gäller allt från bakomliggande demokratiska värderingar om lika tillgång för alla till information och kunskap till hur biblioteksanvändare vill kunna använda bibliotekets samlingar. Enligt undersökningar av Goodall (1989 se Leckie & Given 2005, s. 16) och Baker (1996 se Leckie & Given 2005, s. 16) väljer drygt hälften av alla låntagare böcker genom att browsa – det vill säga genom att gå igenom vad som finns i hyllan utan en på förhand bestämd uppfattning om vad som eftersöks. Vidare menar de att browsning påverkas av sådana faktorer som omslagsdesign, textstorlek och hyllhöjd samt att låntagare vänjer sig vid utformningen av *sitt* folkbibliotek även om användningen av det är frustrerande. Anmärkningsvärt är att undersökningar visar att endast 20% av användare vet vilken bok de vill ha samt att runt hälften inte hittar det de letar efter (Goodall 1989; Baker

¹¹ Baker och Wallace (2002) hänvisar till en undersökning av Steptowe från 1987 som visar att 81% av låntagare hittar bok utifrån genre. En annan undersökning, av Yu och O'Brien från 1999, som också redovisas i Baker och Wallace (2002) visade att de huvudsakliga sökmetoderna vid skönlitteratur är efter ämne och författare. Vi anser dock att det finns anledning att ifrågasätta undersökningarna. Delvis saknar en avsevärd del av skönlitteraturen finmaskigare genreindelning än övergripande form (så som novell eller roman) dessutom är sökmöjligheterna efter ämne relativt begränsade. Vidare är en mängd andra faktorer aktiva när en bok söks på författarnamn.

1996 se Leckie & Given 2005, s. 16). Notera att dessa undersökningar är något äldre och att den informations- och kommunikationstekniska utvecklingen som skett sedan deras genomförande kan ha medfört en förändring av användarbeteendet.

1989 gav Goodall ett antal rekommendationer till hur browsning skulle kunna underlättas. Dessa rekommendationer hörsammas än och nämns även i mer samtida litteratur (se ex. Armstrong 2001). Råden som ges är att dela upp samlingen i sektioner efter genre – alltså utbrytningar, att gallra regelbundet så att hyllorna inte blir alltför fulla samt att utforma mer fantasirika utställningar. Även vikten av tillgång till referenshandböcker och boklistor poängteras (Goodall 1989 se Leckie & Given 2005, s. 16). Armstrong (2001, s. 188) menar att även om utbrytningar är vanliga så förekommer de inte överallt – till och med inom samma kommun kan de olika filialerna ha olika utbrytningar.

I Sara Appelqvist och Elin Boardys (2008) magisteruppsats *Det är ett yrkesmässigt dilemma – om förmedling av skönlitteratur på ett folkbibliotek* undersöks utifrån fokusgruppsintervjuer bibliotekariers syn på förmedlingsarbete. Bibliotekarierna visar samtliga på en positiv inställning till förmedlingsarbete och att de har en hel del tankar om att utveckla det, exempelvis genom fler hyllor för skyltning och användandet av utställningar. Det kommer även fram åsikter som att ”exponering är det i särklass viktigaste inom förmedlingsarbete” (2008, s. 35). Bibliotekarierna uttrycker att det råder en nyhetshets och att biblioteken borde utgöra en motvikt till denna. Uppsatsförfattarna kommer bland annat fram till att informanterna anser att det är viktigt att testa nya saker och våga experimentera men att när det kommer till praktiken så är den präglad av tradition och likriktning. Författarna tycker sig också urskilja en homogenisering av biblioteksanvändarna och en något nedlåtande syn på dem.

4.3.3 Hyllor, utbrytningar, skyltning och utställningar

Idén med att organisera bibliotekets samlingar på öppna hyllor hör till ett av folkbibliotekens tydligaste kännetecken. En direkt kontakt med verken har fördelarna att formatets fysiska aspekter snabbt kan utläsas, vilka bara i begränsad omfattning kan beskrivas i en katalogpost. Vanligen organiseras samlingarna på olika sätt beroende på vad det är för material och oftast samexisterar parallella system. Exempelvis kan ovanligt dyra dokument placeras nära informationsdiskar eller ovanligt stora böcker sättas på en egen hylla. Ett mer detaljerat klassificerande skapar mindre avdelningar och bättre översikt men ger också bieffekten att mer komplicerade samband mellan olika ämnen nedprioriteras. När det kommer till skönlitteratur är det vanligaste sättet att författarnamnet är det huvudsakliga organisationskriteriet, vilket framförallt främjar målsökning. Det blir dock allt vanligare att indelningar görs efter genre och utvecklingen mot att allt mer material skyltas allt mer är också tydlig (jmf. Rowley & Hartley 2008, s. 316ff.).

1996 utfördes en studie på bibliotek i North Carolina, bland annat i syfte att utreda vilken av två förmedlingmetoder som var mest effektiv. Ett bibliotek skapade en utbrytning i klassifikationssystemet som innebar att deckare och facklitteratur om verkliga brott fick en egen avdelning. På två andra bibliotek uppmärksammade man samma titlar men inte genom att bryta ut dem och ge dem en egen avdelning utan genom att sätta en speciell etikett på ryggen som särskilde dem från övriga böcker i

hyllan. På biblioteket med utbrytningen ökade cirkulationen av de utvalda titlarna med 36 procent medan de med etikett ökade med 10 procent. Båda förmedlingsmetoderna visade sig alltså påverka utlånen positivt men utbrytningen var betydligt mer effektiv (Baker & Wallace 2002, s. 66).

Med utställning menas medier som exponeras separat från den övriga samlingen. Detta kan ske på en hylla, ett bord, ett ställ eller liknande. Utställningar ska inte förväxlas med utbrytningar - utställningar innehåller sällan böcker uppställda med ryggen utåt utan består uteslutande av skyltade medier. De kan även bestå av annan rekvisita än endast medierna. En utbrytning innebär inte per automatik att något skyltas utan endast att vissa böcker av någon anledning sorterats ut från resten av samlingen. Tveit (2004, s. 88) definierar utställningar som en form av planlagd påverkan där det utställda tagits från ett sammanhang och satts i ett nytt, på ett visst sätt, i ett visst syfte. Hon poängterar också att utställningar säger något utöver temat, medierna och rekvisitan - de visar även hur biblioteket vill framställa sig, vilken identitet man vill förmedla till besökarna (2004, s. 91).

Armstrong (2001, s. 179ff) diskuterar vad hon menar är de tre vanligaste utställningarna vad gäller skönlitteratur till vuxna. Den första är oftast placerad vid entrén, väl synlig och lättåtkomlig för alla besökare. Denna utställning innehåller vanligtvis antingen nya böcker eller nyligen återlämnade böcker, vilket signalerar dess popularitet och är således ett "säkert" val för de flesta låntagare. Den andra utställningen hittas ofta i anslutning till avdelningen för skönlitteratur och består av böcker på ett visst tema. Den tredje utställningstypen är på hyllgavlarna. Dessa innehåller sällan böcker på ett visst tema utan består oftast av ett spontant urval.

Att placera populärt material nära ingången ses ofta som en bra service men det kan även få negativa konsekvenser. Att ge redan populära titlar en framskjuten placering kan öka efterfrågan ytterligare och därmed begränsa tillgången (Baker & Wallace 2002, s. 145f). Studier från bokhandeln, som får anses vara giltiga även för folkbiblioteken, visar att om populära titlar placeras nära entrén har detta en negativ inverkan på cirkulationen på andra avdelningar. Folk nöjer sig när de hittat en tidigare känd titel och utforskar inte andra avdelningar (Baker & Wallace 2002, s. 146). Den motsatta strategin, att placera efterfrågade titlar längst in i lokalen och därmed tvinga användare att passera och lägga märke till även andra avdelningar har en positiv effekt på cirkulationen. Dock endast då vägen till de efterfrågade titlarna är tydligt utmärkt samt att det förekommer en aktiv skyltning på de avdelningar som passeras (Baker & Wallace 2002, s. 146). Vi ska alltså inte behöva fråga efter vägen till mjölken längst in i butiken – men vi ska stimuleras på vägen dit.

5. Genre teori

Ordet genre kommer från latinets *genus* och betyder klass, art eller slag. Diskussioner om genre och bruket av dem började troligen i det antika Grekland och har sedan dess använts flitigt inom en rad fält för att urskilja olika typer och dess karakteristika från varandra (Beghtol 2001, s.1f.). Inom biblioteks- och informationsvetenskap har genre teori på en rad håll utvecklats till något som håller grunden av genre så som det används för att särskilja exempelvis fantasy från deckare inom litteratur, eller hip-hop och jazz inom musik; men till det traditionella perspektivet där stil och art rymts har även ett sociokulturellt perspektiv tillfogats.

5.1 Teoretisk grund

Startskottet till det som ofta benämns som ”new genre theory” kom med en artikel av Carolyn Miller 1994 där hon introducerade tanken att genre kan förstås som återkommande typifierade retoriska handlingar (Miller 1984, s. 151; Gunnarsson 2011, s. 39).¹² Det är frågan om ett sociokulturellt perspektiv där människan och hennes handlingar ses i förhållande till dokument. I likhet med det som benämns som ”document theory trend” kan Millers teorier ses som en motpol till det traditionella sättet att betrakta och klassificera dokument där man snarare utgår från ämne än dess egenskaper och användningsområde (Gunnarsson, s. 7f; 29).

Det finns idag två huvudriktningar för genre teori där Miller och den nordamerikanska genre teorin med det sociokulturella perspektivet i fokus utgör den ena och Sydneyskolan med sin utgångspunkt i systematisk lingvistik utgör den andra (Andersen 2008, s. 348f). För båda riktningarna spelar kontexten en viktig roll men när det kommer till betraktandet av hur genrerna fungerar skiljer de sig markant åt. Sydneyskolan betraktar genre som någonting statiskt och beständigt medan den nordamerikanska riktningen menar att genrer är dynamiska och i ständig förändring (Freedman & Medway 1994, s. 9).

Synen på genre teori skiljer sig även kraftigt åt mellan olika teoretiker även inom respektive riktning. Inom den nordamerikanska genre teorin – vilken är den vi använder oss av i uppsatsen – kan exempelvis Jack Andersens tämligen filosofiska idéer ställas mot Clay Spinuzzis pragmatiska tillämpning. Där diskursanalys är en självklar del för några menar andra att analyser av maktförhållanden är fel väg att gå (Gunnarsson 2011, s. 2).

¹² Artikeln ”Genre as a social action” publicerades ursprungligen 1984 men det var först i samband med återpubliceringen som den väckte större uppmärksamhet.

Genreteori har i synnerhet använts i samband med studier som rör digitala miljöer. Som exempel kan nämnas Spinuzzis (2003) studier av användningen av en polisdatas för att analysera trafikolyckor i ett visst område och Montesis (2010) undersökning av vad som gör att användare väljer att lägga till vissa webbsidor som bokmärke framför andra.

Genrer kan betraktas som en behovsstyrd förekomst bestående av en rad komponenter vilka tillsammans utgör ett slags svar på situerade aktiviteter. Komponenterna består framförallt av olika stilistiska och formmässiga element vilka över tid bildar en tradition av kommunikation genom att de upprepas. Upprepningarna sker delvis utifrån att de visat sig vara effektiva i den specifika miljön men fyller också funktionen av att trycka tillbaka utsagor som ifrågasätter genren (Miller 1984, s.152f). För den som är bevandrad i diskursanalys ligger kanske tanken om att det rör maktförhållanden nära till hands, men det är bara korrekt till en viss grad. Som tidigare har nämnts kan diskursanalys ingå i genreteori men huvuddelen är betydligt mer pragmatisk och syftar istället till ”att förklara den kunskap som utövandet skapar [vår övers.]” (Miller 1984, s. 155). Vidare menar Miller (1984, s.155ff) att typifierade situationer är sociala konstruktioner, ett slags definitioner, snarare än ett resultat av uppfattningar. Med andra ord: det räcker inte att en utövare uppfattar att en handling ger effekt utan det måste även finnas en överenskommelse om att så är fallet. Det är först då handlingen genom sin överensstämmelse av likheter blir till en typ. Typen används sedan till att göra typifieringar av nya situationer, det vill säga till att göra iakttagelser som är större än det empiriskt observerbara; en slags schablon bildad av diskurs, kontext, stil och form.

Genreteorins uppbyggnad uppmanar till att skapa jämförbara helheter vilka kan plockas isär och sättas ihop likt ryska dockor. Detaljnivån och fokus kan med lätthet flyttas från ett lager till ett annat. Andersen (2008, s. 341) menar att det möjliggör en grundläggande förståelse av situerade och typifierade dokument med såväl produktions- och användarförhållande i åtanke. Detta är, ur vår aspekt, också teorins främsta styrka: det finns en grundförutsättning för att undvika dikotomiseringar.

Kärnan i teorin är alltså att genre inte bara är texten/dokumentet/artefakten utan den helhet som den ingår i tillsammans med människor och deras handlingar. En viktig aspekt är att genrer inte är oföränderliga utan att de omvandlas och flätas samman, splittras och finfördelas allt efter vilket behov och vilken uppgift de förväntas fylla. Spinuzzi (2003, s. 42) menar att det är av just denna anledning som man utgår från situerade aktiviteter vid studier och inte dokumenten eller artefakterna i sig. Andersen (2008, s. 355) har dock annan uppfattning om hur man bör gå till väga och menar att studierna lämpligen börjar i själva genren och att denna dechiffreras genom att en rad frågor ställs:

How did this particular text come to look and be used as it was? What actions, or goals, is the text intended to support? Who is involved in producing and using this text? What larger textual and activity system is the text part of? [...] One might even say that a particular genre defines an information need.

(s. 355)

Clay Spinuzzi (2003, s. 6;13ff) menar att studier av människors aktiviteter i organisationssystem allt som oftast antingen får ett användarperspektiv eller ett systemperspektiv och när fallet blir det första görs användaren ofta till offer för systemet, och i det senare fallet är det användaren som inte förstår systemet. Förvisso vill Spinuzzi (2003, s. 4; 40) åt en ny förståelse för tekniskt medierat arbete, något som klart skiljer sig från vår utgångspunkt. Dock är hans sätt att betrakta genren som verktyg använda i en medierande roll högst tillämpligt även på vårt område.

Spinuzzi (2003, s. 67ff.) fäster speciell vikt vid aktiviteter och artefakter som medför destabiliseringar av genrer och menar att för att man ska kunna förstå förändringarna så måste man se var och varför genren ifrågasätts. Uppluckringar uppstår när det krävs en av viss typ handling som motsäger den rådande genren. Allt som oftast är de som utför handlingarna i någon mån medvetna om att de bryter mot genrens förväntade aktiviteter men anser sig tvingade att göra det av en eller annan anledning. Finns det en utsaga som lyder "Jag vet att man inte ska göra så men ..." i samband med typifierad aktivitet så finns det med stor sannolikhet en destabilisering av genren. På ett folkbibliotek kan man illustrera med exemplet hur bibliotekarier söker information i Adlibris katalog istället för att använda sig av den lokala opacen med motivering att det ger bättre träffar och går snabbare. Genrer återspeglar världsbilder och ger uttryck för tolkningar, formuleringar och lösningar på situerade problem. Man kan med andra ord betrakta en genre som en samling uttryck för människor som tänker högt (Spinuzzi 2003, s. 42.).

Kravet på att något ska kunna sägas vara en genre är att det förekommer någon typ av situerad aktivitet. Det är alltså inte en kategoriseringsmetod för olika texter, dokument eller artefakter (Miller 1984, s. 163; Andersen 2008, s. 342; Spinuzzi 2003, s. 41) även om Gunnarsson (se i synnerhet 2011, s. 25; 69ff) använder teorin till klassificering och kategoriseringar av olika subgenrer är lämpligt vid komparativa studier. Millers (1984, s.163) invändning mot att skapa taxonomier utifrån teorin är främst genrernas föränderlighet. Exempel på övergripande genrer kan göras i arkiv, bibliotek och museum. Tre institutionella genrer vilka utvecklats under sina särskilda förutsättningar för fylla sina specifika funktioner; på samma sätt kan man betrakta bruket av kataloger eller bibliografier inom respektive genre som kunskapsorganisatoriska genrer vilka utvecklats för, och i samspel med, de typifierade aktiviteterna (jmf. Andersen 2008, s. 360).

Några exempel på institutionella genrer och undernivåer som är aktuella för våra studier är bibliotek och folkbibliotek. Där finns genren som utgör uppsatsens centrum: indirekt förmedling av skönlitteratur. På en mer finmaskig och specifik nivå kan det vara intressant att titta på artefakter som arkitektur, inredning, hyllsystem, böcker samt hur de anställda och besökarnas situerade aktiviteter förhåller sig till dessa. Det är rimligen summan av, eller snarare samspelet mellan dessa element som utgör den tydligaste formuleringen av indirekt förmedling av skönlitteratur på folkbibliotek.

I sin artikel "Scholarly blogging practice as situated genre: an analytical framework based on genre theory" (2009) utvecklar Sara Kjellberg ett ramverk, baserat på de genreteoretiska grundbegreppen som diskuteras ovan, för att studera forskarbloggar. Ramverket består av fyra kategorier: *aim* (syfte), *form* (form), *content* (innehåll) och

context (kontext) (s. 9). Kjellberg definierar dessa kategorier genom att hänvisa till tidigare forskning och sedan, till viss del, modifiera dem för sina syften. Således grundar sig hennes definition av *syfte* i Swales diskussioner kring kommunikativt syfte och hennes definitioner av *form* och *inhåll* i Yates och Orlikowskis diskussioner av desamma (2009, s. 10ff). Dessa definitioner och teoretiker diskuteras utförligare nedan. Kjellberg (2009, s. 14) fokuserar särskilt på vikten av att se genrer som grundade i en viss kontext – alltså att genrer är situerade. I hennes fall rör det sig om att den kommunikation som sker på forskarbloggar sker utifrån en viss *kontext* bestående av diskursgemenskaper och epistemiska kulturer. Mer specifikt bygger kommunikationen dels på akademiska traditioner inom det fält som den specifika forskaren verkar dels på de sociala konventioner som följer med bloggmediet.

JoAnne Yates och Wanda Orlikowski, båda verksamma som forskare vid MIT Sloan School of Management, utvecklade ett ramverk för att undersöka genrer och genresystem inom företag och organisationer. Det sexdelade ramverket består av frågorna varför, vad, vem, hur, när och var (1992, s. 16f). Ramverket är anpassat efter Yates och Orlikowskis studieobjekt – kommunikationen inom företag och organisationer – och syftar till att undersöka inte bara text så som exempelvis PM, utvärderingsrapporter och offerter – utan även tal. För våra syften är det speciellt frågorna *hur* och *vad* som är relevanta och motsvaras av begreppen *form* och *inhåll* i vårt ramverk som diskuteras nedan. Det är också dessa frågor som står i centrum av Yates och Orlikowskis (1992, s. 299) definition av genre som ”typifierade kommunikativa handlingar som karaktäriseras av liknande innehåll (substance) och form och utförda i återkommande situationer” (vår övers.).

Det har framförts en rad kritiska synpunkter på genreteorin och då inte minst angående det centrala begreppet kommunikativt syfte. Askehave och Swales (2001) påpekar att begreppets framträdande roll framförallt beror på att det är en bekväm utgångspunkt där följden blir att det uppenbara får definiera genren medan komplexiteten i samspelet mellan olika nivåer och lager hamnar utanför studierna. Det är, som Askehave och Swales (2001, s. 195ff.) skriver, inte speciellt troligt att alla syften är officiellt erkända. Istället är det manifestationen i egenskap av form och innehåll som kan analyseras. De föreslår två olika utgångspunkter för genrestudier där det styrande valet av metod görs utifrån vad det är som studeras. De lägger även vikt vid att metoderna ska betraktas som idealiserade verktyg. De rymmer alltså inte hela sanningen men kan användas som schema där genrens dynamiska natur kan tas i beaktande.

Även Freedman och Medway (1994, s. 9ff) har framfört en rad kritiska synpunkter på genreteorin. Delvis påpekar de bristerna i att teorin utgår från att alla lösningar är rationella och anser inte att det motsvarar hur världen och människan fungerar. Kritik riktas också mot den rådande bristen på mer omfattande kontextualisering. Studieobjekten är i regel väldigt avgränsade och lokala, undersökningarna består snarare av beskrivningar av genrer än kritiska analyser av deras verkningsgrad.

Då grundidén för genreteori är att den är situerad, och därmed i ständig förändring, måste metodologin också anpassas efter de specifika situationerna. Det är möjligt att det väcker en viss skepticism till ett sådant förfarande men man skulle kunna jämföra med att en psykolog anpassar sina frågor utifrån klientens utsagor.

5.2 Vårt ramverk

I arbetet med uppsatsen har vi valt att sätta upp ett teoretiskt ramverk som är en modifiering av flera av de ovanstående teoretikernas idéer. Utgångspunkten har vi tagit i Jack Andersens mer filosofiska beskrivning av genreteori i vilken det finns en inneboende uppmuntran till att behandla skeenden som är komplexa och mångfasetterade på ett sätt där risken för dikotomiseringar är liten. Vi anser likväl att Andersen behöver kompletteras med ett konkretare teoretiskt ramverk för att vi ska kunna behandla det insamlade materialet. Kjellbergs (2009, s. 18) fyra koncept - *Syfte, Form, Innehåll, Kontext* - är som hon själv påpekar inte helt tillfredsställande, delvis eftersom en viktig del av genreteorins kärna är att det finns kopplingar mellan flera nivåer (exempelvis påverkar kontexten formen vilken i sin tur påverkar innehållet) men i vårt behov att kunna behandla datan från studierna möter vi Kjellbergs problematik med att vidareutveckla hennes ramverk.

För att hantera och urskilja den specifika genrens ontologi använder vi oss, liksom Kjellberg, av fyra kategorier som består av *kontext, form, innehåll* samt *kommunikativ identitet*, vilka diskuteras och förklaras nedan. Vår intention är att beskriva de faktorer som vi bedömer vara relevanta för den indirekta förmedlingen av skönlitteratur till vuxna. I kategorin *kontext* kan det röra element utanför de strikt skönlitterära avdelningarna medan kategorierna *form* och *innehåll* endast rör sådant som bedöms ha direkt koppling till den indirekta förmedlingen.

5.2.1 Kontext

Innanför konceptet *kontext* behandlar Kjellberg diskursgemenskaper och epistemiska kulturer. Till detta har vi infogat fysisk kontext och kommer endast i undantagsfall behandla de två föregående begreppen. Vår modifiering sker med anledning av att våra frågeställningar och studieobjekt skiljer sig från Kjellbergs. De delar av resultatet som redovisas under *kontext* kommer inte i någon större utsträckning att jämföras biblioteken emellan utan syftar snarare till att placera de övriga resultaten i ett sammanhang. Det ligger i genreteorins kärna att inget verkar i ett vakuum utan påverkas ständigt av omgivningen i form av andra artefakter, människor och så vidare.

Trots dess potentiella relevans har vi av utrymmes- och tidsskäl till största delen tvingats bortse från en vidare kontextualisering i form av bibliotekens sociokulturella sammanhang – alltså de rådande ekonomiska och demografiska förutsättningarna.

5.2.2 Form

Kjellberg (2009, s. 11) skriver att *form* innebär både fysisk och lingvistisk form. Hon menar vidare att *form* ska förstås som svaret på frågan om hur syftet uttrycks och att detta syns dels i innehållet, dels i den stil som används vid en kommunikativ händelse. Vidare menar hon att detta realiserar sig med hjälp av verbala och visuella strategier (2009, s. 12). Av skäl som diskuteras nedan kommer vi inte att problematisera syfte i samma utsträckning som Kjellberg och *form* kan därmed inte förstås som svaret på frågan om hur syftet uttrycks. Detta kan ses mot bakgrund av Swales kritik av kommunikativt syfte som återges ovan. Istället vänder vi på perspektivet och använder *form* för att se hur uttrycket påverkar den verksamhet som det är sprunget ur – och då framförallt vilken bild av verksamheten som framträder. I

vårt fall innebär *form* de förutsättningar som biblioteket arbetar utifrån som kan tänkas ha en inverkan på hur innehållet framställs. Det innebär också de strategier som biblioteket använder i samband med den indirekta förmedlingen – oavsett om de är medvetna eller inte.

Yates och Orlikowski (1992, s. 301f) menar att den fysiska och lingvistiska formen består av tre komponenter: *strukturella egenskaper*, *kommunikationsmedium* och *språk- eller teckensystem*. Vi har valt att behålla den här indelningen av ett flertal skäl. Dels fyller den en funktion i att organisera observationerna – som en informell checklista över faktorer att ta i beaktande – dels som ett enkelt sätt att redovisa resultatet samt analysen. Eftersom vårt studieobjekt inte har några tydliga gränser – en tydlig definition existerar inte – kommer gränserna i indelningen inte att vara glasklar utan variera något utifrån varje enskilt biblioteks egenart. I möjligaste mån har vi utgått från att *strukturella egenskaper* innebär sådant som kan tänkas finnas på samtliga bibliotek och därmed utgör en grund för övriga iakttagelser – jämför med bibliotekets förutsättningar. Exempel på detta är utbrytningar ur SAB samt tematiska utställningar. *Kommunikationsmedium* innebär de verktyg som används i förmedlingsarbetet – de vanligaste är skyltar och skyltning av böcker men även andra medium diskuteras i de fall de förekommer. *Språk- eller teckensystem* hänvisar till de olika strategier som används för kommunikationen. Den tydligaste indelningen är i verbal eller icke-verbal (visuell) kommunikation.

5.2.3 Innehåll

Yates och Orlikowski (1992, s. 301) definierar innehåll (eller substans) som de sociala motiv, teman och ämnen som uttrycks i kommunikationen. Kjellberg (2009, s. 9) menar även att *innehåll* är tätt kopplat till inte bara *syfte* utan även till den målgrupp som kommunikationen har i åtanke. För vår studie är *innehåll* tätt kopplat till innehållet i de böcker vi ser – men det kan även innebära innehållet i annat material som kopplas till böckerna så som skyltar och utställningar. Likt *form* kan vi inte heller som Kjellberg koppla *innehåll* så tätt till *syfte*. Men *innehåll* har starka kopplingar till vår motsvarighet till *syfte* nämligen *identitet*. Vad det är som förmedlas spelar en stor roll för den identitet som kommuniceras. Genom innehållet kan man även urskilja den bild av användaren eller målgruppen som biblioteket har.

Problemet med *innehåll* är att varje enskild bok innehåller en uppsjö information och att ta hänsyn till all den information som ryms på ett biblioteks skönlitterära avdelning är så klart en omöjlighet. Kjellberg (2009, s. 14) upplever samma svårigheter i sin studie av forskarblogger. Till viss del kompenserar vi för problemet med strategier som diskuteras närmare i metodkapitlet.

5.2.4 Kommunikativ identitet

Den största förändringen vi gör i ramverket rör konceptet *syfte*, vilket Kjellberg använder för att beskriva det kommunikativa syftet. Vid våra observationer går det endast i undantagsfall att utläsa adressaten från våra studieobjekt och i de fall då de är explicit formulerade, exempelvis i bibliotekens styrdokument, är de inte tillförlitliga. Detta skiljer vår studie från Kjellbergs och Yates och Orlikowskis vars studieobjekt har ett tydligt och väldefinierat syfte. Vi har därför valt att ersätta kommunikativt *syfte* med kommunikativ *identitet*.

Kommunikativ identitet rör således inte enskilda observationer utan snarare den helhet som de enskilda observationerna skapar. De avsnitt i resultatkapitlet som behandlar kommunikativ identitet är inte heller strikt redovisande utan snarare resultatet av en mer eller mindre omfattande analys. Den kommunikativa identiteten kan betraktas som en slags summering av det som har redovisats under *kontext, form* och *inhåll*; en konkretisering av vår helhetsupplevelse av biblioteket – ett försök att fästa på papper sådant som annars kan vara svårt att ta på. På så sätt hoppas vi kunna skapa enheter som på ett produktivt sätt kan jämföras i analyskapitlet. Samtidigt hoppas vi genom detta kunna belysa vilken bild av biblioteket samt den syn på användaren som kan utläsas ur de enskilda biblioteken.

6. Metod

I följande avsnitt diskuterar vi vårt val av observationer som metod samt varför vi anser den vara bäst lämpad att undersöka ämnet indirekt förmedling av skönlitteratur till vuxna. Vidare diskuteras även vårt urvalsförfarande samt hur materialinsamlingen utförts. Avslutningsvis diskuteras hur det empiriska materialet har analyserats.

6.1 Observationer

För att undersöka hur den indirekta förmedlingen av skönlitteratur till vuxna ser ut valde vi att utföra observationer på fyra skånska folkbibliotek. Huvudsakligt fokus låg på att iaktta den fysiska miljön men eftersom vi besökte biblioteken under ordinarie öppettider har vi inte kunnat undgå vissa intryck av hur biblioteken används av sina besökare.

Att använda en kvalitativ metod som observationer föll sig naturligt med tanke på vår teoretiska utgångspunkt samt vårt ämnesval. Starrin och Svensson (1994, s. 19) skriver att det "förekommer en ståndpunkt som går ut på att skillnaden mellan kvalitativ/kvantitativ har att göra med skillnader mellan subjektivt och objektivt. Kvalitativa data anses således vara data som handlar om rent subjektiva varseblivningar medan kvantitativa data är data som är objektiva och oberoende av subjektiva upplevelser." Mycket av det vi studerar handlar om hur olika individer kan tänkas uppfatta och uppleva förmedlingen av skönlitteratur – alltså handlar det i allra högsta grad om subjektiva varseblivningar. Det är viktigt att våra resultat betraktas med detta i åtanke samt att våra roller som observatörer kompletteras med identifikation med både bibliotekspersonal och biblioteksanvändare. Vidare ligger det i vårt syfte att studera ett tidigare relativt utforskat område för att se vilka delar som utgör det. Utan att veta det kan man heller inte skapa operationaliserbara enheter att mäta med hjälp av en kvantitativ metod. Alvesson och Skoldberg (1994, s. 11f) försöker undvika att argumentera för antingen kvantitativ eller kvalitativ metod. De menar istället att metodologin är underordnad ontologi och epistemologi och att:

empirisk forskning präglad av reflektion utgår från en skepsis mot vad som vid en ytlig anblick framstår som oproblematiska avspeglningar av hur verkligheten fungerar, samtidigt som man vidmakthåller tron på att studiet av lämpliga (genomtänkta) utsnitt av denna verklighet kan ge viktigt underlag till en kunskapsbildning som öppnar snarare än sluter, ger möjligheter till förståelse snarare än fastställer "sanningar".

(s. 11f)

Vi menar att vi med hjälp av en kvalitativ metod som har sin grund i hermeneutiken, vilken diskuteras nedan, kan problematisera det indirekta förmedlingsarbetet på

svenska folkbibliotek och finna strukturella och institutionella mönster som kan vara dolda vid en ytlig anblick. Vidare menar vi att en av genreteorins styrkor är just som ett verktyg för att skapa vad författarna av citatet ovan kallar lämpliga och genomtänkta utsnitt av verkligheten.

Vetenskapsfilosofiskt placerar sig vår metod i en hermeneutiskt präglad tradition. Detta kommer endast att diskuteras i förbigående eftersom genreteori till viss del utgör sin egen vetenskapsfilosofi. Vi menar dock att hermeneutiken ändå är relevant för att belysa våra metodologiska överväganden. Alvesson och Sköldberg (1994, s.162) skriver att “[d]en hermeneutiska processen börjar med att vi ställer frågor till en text eller en uppsättning texter”. Författarna syftar i citatet inte på text endast i bildlig bemärkelse, utan det kan även gälla handlingar eller praxis (ibid.). Hermeneutiken innebär även en insikt om att helheten inte kan förstås utan en förståelse av dess delar och att delarna inte kan förstås utan kunskap om deras roll i helheten (Alvesson & Sköldberg 1994, s. 116). Detta synsätt stämmer väl överens med genreteorin som inte betraktar texter som isolerade enheter utan som en del av en större helhet. I ett något snävare perspektiv skulle man även kunna placera in vår studie i en aletisk hermeneutisk kontext. Förutom att innefatta det växelspel mellan helhet och delar som karaktäriserar hermeneutiken i stort särskiljer sig den aletiska hermeneutiken genom att poängtera att förståelse inte är något “exceptionellt som man når fram till som kulmen av en vetenskaplig ansträngning” (Alvesson & Sköldberg 1994, s. 131). Förståelse är något mer basalt, något som ständigt krävs för att varje individ ska kunna orientera sig i tillvaron. Det är denna grundläggande förståelse som man bör utforska (ibid.). Genom att använda observationer istället för till exempel intervjuer hoppas vi kunna synliggöra denna basala förståelse på ett tydligare sätt. Genom intervjuer hade vi exempelvis kunnat konstatera hur bibliotekarier ser på arbetet med indirekt förmedling eller hur låntagare uppfattar den indirekta förmedlingen. Förutom att sådana studier till viss del redan utförts visar de endast andra människors tolkningar av texter (i vid bemärkelse), alltså vad de håller för sant eller vad de kallar fakta. Visserligen är det dessa tolkningar vi vill komma åt men vi tror att vi genom intervjuer endast kommer åt den mer eller mindre officiella hållningen - något som tydliggjorts i de uppsatser som vi tittat på i ämnet¹³. Genom att titta direkt på den indirekta förmedlingen och genom att vara tydliga med hur vi tolkar den och med vår egen förförståelse tror vi att vi kommer närmare verkligheten än annars.

I viss utsträckning har vi använt oss av så kallad “deltagande observation”. Margot Ely (1993, s. 49) skriver att begreppet inte bara innefattar “direkt observation och samverkan, intervjuande, filmande och analys av anteckningar” utan även “studiet av andra människoskapade saker och förhållande”. Med den här ganska breda definitionen hamnar vår form av materialinsamling inom gränserna för “deltagande observation”. Dock brukar begreppet användas något snävare. Philip Lalander (2011, s. 83ff) ser exempelvis observationer i relation till etnografi och tolkar deltagande som enbart en interaktion mellan människor – det vill säga mellan forskare och subjekt. Med tanke på att vi som forskare kommer att ta en viss plats i tolkandet av de fysiska miljöer vi ämnar undersöka och att vårt “subjekt” är skapat av människor

¹³ Se exempelvis Berggren & Bolding (2001) *Exponera mera : ett arbete om skyltning på bibliotek* och Appelqvist & Boardy (2008) *”Det är ett yrkesmässigt dilemma” – om förmedling av skönlitteratur på ett folkbibliotek.*

tycker vi ändå att användandet av begreppet "deltagande observation" är rättfärdigat. Denna syn styrks av Ely (1993, s. 51):

Vi är etnografiska observatörer när vi uppmärksammar det kulturella sammanhanget för det beteende vi ägnar oss åt eller observerar, och när vi tittar efter de där ömsesidiga uppsättningarna av förväntningar och förklaringar som gör det möjligt för oss att tolka vad som pågår och vilka innebörder detta troligen tillskrivs av de andra närvarande.

(s. 51)

Det är dessutom enkelt att koppla samman ett sådant synsätt med genreteori då kontexten utgör en så central del av den.

Anledningen till att använda deltagande observation har även med vårt val av ämnesområde att göra. Henriksson och Månsson (1996, s. 13) skriver att ett område som är lämpligt att undersöka med hjälp av deltagande observationer är ett område där det finns "betydelsefulla skillnader mellan upplevelser av och attityder till fenomenet hos utomstående (outsiders) och medlemmarna av gruppen (insiders)." Vår förförståelse är att det råder sådana skillnader mellan bibliotekspersonal och biblioteksanvändare i relation till förmedling av skönlitteratur och då särskilt indirekt förmedling.

Vi använde oss av en delvis dold observation på så sätt att vi inte meddelade i förväg att vi ämnade undersöka ett visst bibliotek. Som Lalander (2011, s. 89) påpekar har detta fördelen att de man undersöker inte anpassar sig efter det faktum att de ska studeras. Ett sådant förhållningssätt strider till viss del mot god forskningssed som säger att de som studeras ska informeras om det (Forskningsrådet 1:2011). Lalander (2011, s. 89) skriver att trots principiella krav på att de man studerar ska informeras om att de studeras är det i vissa miljöer inte möjligt att bedriva öppna observationer. Sådana miljöer är exempelvis offentliga miljöer där det inte är människors privata liv som studeras. Andra förmildrande omständigheter är om "det som dokumenteras inte kan knytas till individer, det vill säga att deras namn eller andra specifika kännetecken inte registreras eller offentliggörs." (ibid.). Båda dessa så kallade förmildrande omständigheter gör sig gällande i vårt fall. Biblioteket är en offentlig miljö och i de eventuella fall det går att koppla en individ till den indirekta förmedlingen ser vi ingen anledning att peka ut denne. För att ändå minimera risken för potentiella forskningsetiska problem presenterade vi oss för bibliotekspersonalen och förklarade vad det var för undersökning vi tänkte utföra direkt när vi anlände. Vi förklarade även att vi tänkte föra anteckningar samt fotografera. På det viset skapades en förståelse och medverkan utan att personalen fick en möjlighet att anpassa det fysiska rummet på ett sätt som de uppfattar som fördelaktigt men som därmed inte är rättvisande.

6.2 Urval

Vi önskar att nå en så hög grad av generaliserbarhet som möjligt över den svenska biblioteksgeografin med våra studier men med hänsyn till tidsaspekt och vårt val av metod kommer vi dock enbart titta på ett urval av skånska folkbibliotek. Det är möjligt att det finns regionala trender som vi kommer att missa och det är även

tänkbart att det finns enskilda bibliotek som kraftigt avviker från våra utvalda studieobjekt. ”Genom att studera mer än en miljö och sedan jämföra resultaten mellan de olika fallen kan man försiktigt börja tala om generaliserbarhet inom kvalitativ forskning” (Ahrne & Svensson 2011, s. 29). Vårt teoretiska urval är därför både baserat på strategin att nå likhet ifråga om verksamheternas förutsättningar och empiriska objekt såväl som att hitta en jämförbarhet mellan klart skilda typer. Som Göran Ahrne och Peter Svensson (2011, s. 24) beskriver strategin är vår ambition “att skapa en variation för att undersöka om skillnaderna mellan miljöerna ger upphov till olika resultat.”.

För den här studien valde vi att titta på fyra skånska folkbibliotek. I ett första urval beslutade vi oss för att uteslutande arbeta med huvudbibliotek eftersom det helt enkelt är där det finns störst resurser att lägga på arbetet med indirekt förmedling. Vi har valt bort de största skånska kommunerna - Malmö, Helsingborg och Lund, dels för att få ett något sånär överskådligt material att arbeta med, dels för att de sinsemellan är relativt olika. De bibliotek vi valt är Eslöv, Landskrona, Trelleborg och Vellinge. Dessa bibliotek är lika både till invånarantal i upptagningsområdet samt de ekonomiska förutsättningar man har att arbeta efter. Dessutom har de liknande antal aktiva låntagare och liknande antal utlån av skönlitteratur till vuxna. En skillnad är att antalet biblioteksbesök skiljer sig markant mellan det mest välbesökta biblioteket – Vellinge – och det minst besökta – Eslöv. Vellinge har dubbelt så många besök per år jämfört med Eslöv. Dock anser vi att de andra siffrorna är mer relevanta och att en diskrepans i antalet besök kan vara intressant för undersökningen.

6.3 Genomförande

Ely (1993, s. 55) skriver att “kvalitativa forskare ger sig in i deltagande observation via en serie stadier. Stadierna går från en introducerande överblick med brett fokus till ett stadium då forskaren koncentrerar sitt fokus mot mycket specifika aspekter av situationen, aspekter som aktualiserats under det ständiga loggandet och analyserandet av fakta.”. Således finns det en risk att man begränsar sig alltför mycket genom att på förhand bestämma vad det är som är relevant att undersöka. Henriksson och Månsson (1996, s. 15) påstår att “idealt sett konstitueras själva forskningsprocessen av en kontinuerlig växelverkan mellan konkret empiriskt kunskapsökande och analys.”.

Vi gav oss alltså in i studierna utan en på förhand uppgjord bild av vad exakt det var vi skulle undersöka. Vi utgick från en översiktlig checklista för att försäkra oss om att vi tittade på element som vi visste var gemensamma för de olika biblioteken. Exempel på sådana element är särskilda exponeringshyllor som används till utställningar, utbrytningar ur SAB samt hur skönlitteraturen är placerad i förhållande till övriga rummet. För att få en så bred och rättvisande bild som möjligt utforskade vi biblioteken på varsitt håll och förde individuella fältanteckningar. Efter en första, grundlig observation diskuterade vi vad vi hade sett och våra inledande, trevande intryck för att sedan gemensamt utföra ännu en observation av biblioteket. För att komplettera våra minnesbilder och anteckningar fotograferade vi även utvalda delar under denna andra observationsrunda. På det här sättet fick vi ett omfattande empiriskt material att arbeta med vilket är en förutsättning för en lyckad observationsstudie (Persson 2008, s. 44; Öberg 2008, s. 129).

Judith Bell (2008, s. 188) påpekar att man som observatör ser det insamlade materialet genom ett filter som består av privata tolkningar och att man därigenom riskerar att missförstå vad det observerade innebär för andra inblandade aktörer. Denna risk har vi försökt reducera genom att lyfta ut kommunikativt syfte från genreteorin och enbart i begränsad utsträckning intressera oss för vilken intention som ligger bakom det observerade; istället fokuserar vi på hur det kan tänkas uppfattas. Privata tolkningar ses heller inte alltid som en risk utan snarare som en förutsättning. Staffan Larsson (2005, s. 4) påpekar att all kvalitativ forskning innebär tolkning och att ”’fakta’ alltid är perspektivberoende”. Han poängterar därför vikten av att man som forskare uttalar sin förförståelse för att tydliggöra utgångspunkten för tolkningen och att detta slutligen leder till att man kan utsätta forskningen för kritisk granskning (ibid.). Vi redovisar vår förförståelse nedan. Vidare menar Bell (2006, s. 188) att riskerna för att privata iakttagelser leder till feltolkningar av observationerna eller skevheter i resultaten minskar när man är två observatörer.

Resultatet av våra undersökningar av de enskilda biblioteken redovisas under de rubriker som fastställs av det genreteoretiska ramverket – det vill säga i avdelningarna: *Kontext, Form, Innehåll och Kommunikativ identitet*. Som diskuterats tidigare är gränserna mellan de olika avdelningarna inte alltid glasklara och ett visst mått av överlappning är oundvikligt. I vår bedömning av vad som bör redovisas var har vi prioriterat att undvika onödiga upprepningar framför en alltför nitisk indelning. Två kategorier under avdelningen *Form – kommunikationsmedium och språk- eller teckensystem* – har i redovisningen slagits ihop i de fall deras innehåll överlappar alltför mycket för att rättfärdiga en uppdelning. Innehållet i dessa avdelningar överensstämmer dock med det som fastställts i och med ramverket. Avdelningarna *Innehåll* och *Form* har vidare delats upp i ett varierande antal underrubriker. Dessa rubriker syftar inte till att vara konsekventa utan är anpassade till vad som är relevant för det specifika biblioteket och är menade att underlätta för läsaren. Alla jämförelser mellan biblioteken redovisas i analyskapitlet.

6.4 Analys

För att analysera det empiriska materialet använder vi oss av vad som kan liknas vid textanalys - även här använder vi ett vidgat textbegrepp som innefattar artefakter och människoskapade förhållanden. Katrine Fangen (2005, s. 234) diskuterar hur man kan läsa kultur som text och konstaterar att många forskare i den hermeneutiska traditionen menar att ”vi måste tolka handling *som* text”. Fangen (ibid.) utvecklar resonemanget och skriver att man kan se sina observationer som en sammanhållen berättelse och därmed kunna ”läsa de enskilda observationerna som tecken på djupare liggande mönster, som du först utifrån ett större kulturellt och strukturellt sammanhang kan ge mening”. I dessa resonemang kan man se spår av de genreteoretiska begrepp som diskuterats ovan. Vi vill dock reservera oss mot synsättet att tolka fysiska miljöer och artefakter som just text. I vårt fall innebär det snarare att förstå indirekt förmedling *genom* språk till skillnad från indirekt förmedling *som* språk¹⁴.

¹⁴Detta synsätt är anammat från Koch (2004, s. 24).

Det faktum att vi använder oss av genreteori och placerar oss i en hermeneutisk forskningstradition gör att vi till stor del redan ringat in vår analysmodell. Genreteorin är förutom en teoribildning till vissa delar även ett analytiskt verktyg varigenom man skapar enheter som sedan kan jämföras med varandra. För att använda Fangens terminologi skulle man kunna säga att man utifrån de observationer man gör skapar en sammanhållen berättelse – alltså en genre. Den hermeneutiska traditionen ålägger oss att arbeta på ett visst sätt. Dels handlar det om att som diskuterats ovan röra sig mellan delarna och helheten. Barbosa de Silva (1996, s. 189) skriver att i “en hermeneutisk textanalys [...] ökar förståelsen när textdelar relateras till hela texten (helheten), texten till kontexten och vice-versa.” Dels rör det sig om en medvetenhet om hur forskarens förförståelse påverkar dennes tolkningar samt att tolkningarna inte går att lösgöra från olika teoribyggen. En hermeneutisk textanalys kräver dessutom kunskap i så kallad kulturell grammatik som Barbosa de Silva (ibid.) definierar som “språklig såväl som psykologisk kompetens (dvs. kunskap om mänsklig intention).”

Trots att genreteorin som sagt kommer med sin egen terminologi och analysmodeller finns det i litteraturen ett par mer generella termer som kan hjälpa till att förklara vår tänkta analys. Det första är det som kallas *tjock beskrivning* som innebär att man inte enbart beskriver det som observeras utan också deltagarnas möjliga intentioner med det observerade (Fangen 2005, s. 228). En annan relevant term är *komparation* – alltså jämförelse. Vi kommer att undersöka olika bibliotek och jämförelser dem emellan kommer förhoppningsvis att bidra till en djupare förståelse av varje enskild enhet – vare sig det är mellan enskilda bibliotek eller mellan enskilda företeelser som kan finnas på flera bibliotek. Fangen (2005, s. 232) menar att jämförelser alltid har en analytisk fördel på så sätt att man lättare kan förklara en företeelse genom att titta på hur den framträder på ett visst sätt i ett fält men på ett annat i ett annat fält.

Rent konkret har vår analys skett genom ett antal bearbetningar av det empiriska materialet. Likt de stadier som Ely beskriver ovan började vi med en bred bild av de olika biblioteken och i olika steg arbetade vi oss fram till vad vi menar är kärnan. Utifrån våra fältanteckningar och fotografier sammanställde vi i ett inledande skede en lång löpande text för varje bibliotek. I detta arbete utgick vi från vårt genreteoretiska ramverk som diskuterats ovan. För att avgränsa de komponenter som kan sägas ingå i genren indirekt förmedling jämfördes sedan dessa texter med varandra varpå de individuellt bearbetades ännu en gång och förkortades. Dessa steg upprepades tills vi ansåg att vi sett alla relevanta delar. Under arbetets gång har vi vid upprepade tillfällen återgått till våra fältanteckningar samt den ursprungliga texten för att försäkra oss om att vi inte förlorar helheten i alla delarna. Genreteorin grundar sig som sagt i ett utforskande av återkommande typifierade retoriska handlingar och då krävs det att man till viss del går i dialog med materialet där man utifrån delarna gör sig en bild av helheten samtidigt som man låter helheten påverka hur man ser på delarna. Exempelvis är en viss sorts skyltning dels en produkt av ett visst institutionellt sammanhang dels utgör den en del av samma institutionella sammanhang.

6.5 Förförståelse

Vid deltagande observationer är det speciellt viktigt att ha ett medvetet förhållningssätt till sina egna fördomar och i högsta möjliga grad medvetandegöra sina egna tankemönster. Inte minst utifrån från vårt val av teori och metod, där våra förkunskaper spelar en avgörande roll, är detta viktigt att belysa (jmf. Lalander 2001).

Vi som har utfört den här studien är två män i 30-årsåldern. Vi studerar sista terminen på ABM-mastern med inriktning på biblioteks- och informationsvetenskap på institutionen för kulturvetenskaper vid Lunds universitet. I bagaget har vi varsin kandidatexamen bestående av bland annat litteraturvetenskap, filmvetenskap, förlags- och bokmarknadskunskap, språkstudier (engelska, svenska, franska) samt kreativt skrivande. Tidigare yrke med möjlig relevans är som inköpare på en av Sveriges ledande internetbokhandlar och ideellt arbete som litteraturkritiker. Under studierna på masternivå har vi båda arbetat som timvikarier på olika folkbibliotek i Skåne – dock inte något av de undersökta biblioteken. Vi har båda ett långvarigt intresse av böcker och läsning och läsning av skönlitteratur upptar en väsentlig del av vår fritid. Trots att vi har olika bakgrunder som läsare finns det flera gemensamma luckor. Ingen av oss har något större personligt intresse av deckare, och våra kunskaper om science-fiction och fantasy är något daterade. Vidare är vår kunskap om litteratur som främst riktar sig till kvinnor klart begränsad. Vi anser dock att vårt dagliga umgänge med litteratur i olika miljöer samt de många titlar och författare vi har bekantat oss med under uppsatsens gång borde kompensera för en del av bristerna. Våra diskussioner kring vårt seende och våra uppfattningar har varit kontinuerliga genom hela arbetet med uppsatsen.

7. Resultat

7.1 Fältstudie: Eslövs stadsbibliotek

Vi besökte Eslövs stadsbibliotek onsdagen den 15 februari 2012. Vårt besök inleddes runt klockan 11 på förmiddagen och varade i cirka två timmar.

7.1.1 Kontext

Eslövs stadsbibliotek ligger centralt, ungefär hundra meter från stadens stortorg. Genom sin färg och arkitektur skiljer sig den gula, klassiska byggnaden åt från den övriga bebyggelsen. Huset ser relativt nyrenoverat ut men med en bibehållen ålderdomlig utformning. Exempelvis flankeras huvudentrén av två pelare som ger ett respektfullt intryck. En skylt på fasaden med texten Palladium antyder att huset tidigare inhyst en biograf men en stor skylt på gångbanan framför huset signalerar den nuvarande verksamheten, ”BIBLIOTEK”. Biblioteket har två ingångar och tre skyltfönster. Det första skyltfönstret från stortorget sett används av Eslövs turistbyrå, som delar lokaler med biblioteket, det andra visar en stor karta och det tredje består av information om bibliotekets tre bokcirklar. Byggnadens exteriör visar tydligt vilken av de två ingångarna som ska betraktas som huvudingång. Den mindre ingången är märkt med handikappingång och är mindre synlig från gatan.

Innanför huvudentrén möts vi av en liten foajé som rymmer turistbyråns informationsdisk samt ett antal toaletter. Här finns även anslagstavlor med diverse medborgarinformation. En ramp med en låg mur på vardera sida lockar oss vidare in i själva biblioteket. Väl inne i biblioteket befinner vi oss i ett stort, öppet rum med högt i tak som på två sidor omges av den andra våningens landgångar. Synligt tegel i naturfärger, frilagda takbjälkar och stora fönster som släpper in mycket ljus ger ett modernt och stillsamt intryck. Inredningen består av en blandning av ljus, blanklackerat trä, glas och blank metall som känns igen från andra offentliga miljöer.

Till höger om rampen står en pelare som signalerar att vi kommit till avdelningen för ”FACKLITTERATUR”. Detta tydliggörs av skyltar på hyllgavlarna som visar den specifika hyllans SAB-signum samt hyllans innehåll i klartext. I andra änden av avdelningen väntar en informationsdisk och då vi härifrån inte kan avgöra var avdelningen för skönlitteratur återfinns tar vi sikte på den. Bland hyllorna för facklitteratur, som alltså befinner sig mellan ingången och informationsdiskarna, står ett antal bord med lite bekvämare, stoppade stolar. Dessa antyder att det är här man sitter om man vill föra ett samtal eller sitta med grupparbete. Halvvägs fram till disken finner vi, vid en hyllgavel, ett litet bord med ungefär fem titlar som alla är

försedda med en liten etikett som visar att det rör sig om bibliotekets korttidslån. Framme vid informationsdisken lägger vi märke till ytterligare en informationsdisk lite längre in i biblioteket. Det är något oklart vilken disk som används till vad. Det finns heller ingen information om detta mer än en skylt vid den ena, bakre disken som lyder ”FRÅGA HÄR”. När vi står vid den första disken – uppskattningsvis halvvägs in i biblioteket – lägger vi märke till en återlämningsmaskin samt en automat för utlån. Dessa är tydligt uppmärkta med orden ”LÅNA” och ”LÄMNA”.

Vi fortsätter utforska den nedre våningen och finner att den förutom facklitteratur till vuxna även innehåller barn- och ungdomsavdelningen. Således sluter vi oss till att all skönlitteratur till vuxna återfinns på den andra våningen. Vi går likväl in på barn- och ungdomsavdelningen och hittar där fantasy- och science fiction-avdelningen. Avdelningen känns en aning eftersatt och domineras av några få författares bokserier. På väg tillbaka genom fackavdelningen hittar vi serierna till vuxna placerade i ett litet gatt. Trots att avdelningen är tämligen liten och placeringen skyddas av intrycket av titlarna är valda med omsorg.

Efter att ha tagit oss tillbaka till ingången finner vi trappan som leder till skönlitteraturen för vuxna – vi noterar även en hiss. Dessa ligger dock något avsides från huvudingången sett och det finns inga skyltar som visar var de är, vilket gör att de kan vara svåra att hitta. Värt att nämnas är att den andra, mindre ingången leder rakt till trappan. Vi går upp för trappan och det första vi ser är en pelare som omges av hyllor med vad som enligt en liten skylt innehåller ”NYA BÖCKER”. Om vi vänder oss till vänster och tar ett par steg framåt möts vi av ett räcke i glas med trä och metall detaljer som matchar den övriga inredningen. Från där vi nu står har vi utsikt över entrén och stora delar av nedervåningen, inkluderat den första informationsdisken. Härifrån är det slående hur väl lokalen släpper in dagsljus. De öppna delarna av nedervåningen samt hela ovanvåningen flödar av ljus. Det naturliga ljuset förstärks av uppåtriktade strålkastare längs de höga väggarna och klotformade lampor som hänger från taket. I övrigt kommer belysningen från hyllfasta armaturer och lampor som är infällda i taket. Längs med räcket finner vi ett par arbetsplatser med publika datorer. Vi vänder tillbaka till pelaren med nya böcker och vänder oss nu istället till höger. Här står rader av bokhyllor med skönlitteratur på svenska. Hyllgavlarna är uppmärkta med ”SKÖNLITTERATUR”, signum samt det bokstavsintervall inom vilka den specifika hyllans författare placerar sig. Innanför skönlitteraturen återfinns fyra bord, varav två har avdelare mellan de olika platserna, vilket får oss att tänka att de med all säkerhet är avsedda att användas som studieplatser. Detta stärks av att det ovanför borden finns en skylt som uppmanar oss att stänga av våra mobiltelefoner. Placeringen av studieplatserna känns naturlig även med tanke på ljudnivån. Till skillnad från resten av ovanvåningen kan man härinne inte höra sorlet från nedervåningen särskilt tydligt. Vi fortsätter vår tur runt skönlitteraturen och ser att den på en annan sida gränsar till ett öppet magasin som är uppställt på flyttbara hyllor, sådana vari man bara kan komma åt en passage åt gången. Förbi denna, längst in i lokalen, finner vi avdelningen för dramatik och lyrik. Dessa står i vinkel mot de övriga hyllorna vilket gör att vi möts av gavlarna först. Hyllgavlar saknar information om vad som finns i hyllorna och det är först när vi står framför hyllorna som vi ifrån bokstöden får information om vad de rymmer.

På vår väg tillbaka mot trappan inser vi att vi ännu inte stött på några deckare. Vi erinrar oss även att vi från bottenvåningen noterat ett antal hyllor längs med räcket på ovanvåningen. Istället för att ta oss nerför trappan följer vi istället räcket och finner mycket riktigt deckaravdelningen. Placeringen är något undanskymd och för att hitta avdelningen måste man alltså istället för att gå rakt fram när man kommer uppför trappan ta två gånger till vänster. Vi följer hyllsektionerna med deckare och kommer till ett litet bord med ”NYA BÖCKER” – detta ser vi dock inte förrän vi har kommit en bit eftersom det till stora delar skymms av en publik dator.

7.1.2 Form

7.1.2.1 Strukturella egenskaper

Avdelningen för skönlitteratur till vuxna på Eslövs bibliotek utmärks av en enhetlighet. Utbrytningarna ur SAB:s klassifikationssystem är få till antalet. På den andra våningen finns endast en tematisk utbrytning och det är, som nämnts ovan, deckare. Dessa behandlas som ett helt eget system – åtskilt från den övriga skönlitteraturen. Hyllorna med deckare står tydligt avskilt och med ett eget bord för nyheter. Vilka böcker som klassas som deckare upplevs som något oklart. På nyhetsbordet finner man en bok som av förlaget inte klassas som varken spännings- eller kriminalroman¹⁵ och i hyllan står ett antal böcker som snarare är thrillers än deckare¹⁶. Vidare finns det två utbrytningar som har med medieform att göra. Bredvid deckarhyllan står en liten avdelning med pocketböcker där fack- och skönlitteratur står blandat. De skönlitterära ljudböckerna står uppställda på första våningen – alltså vitt skilda från böckerna. Troligtvis beror detta på att man där kan se dem från informationsdisken, vilket gör dem svårare att stjäla. Att det inte finns utrymme till informationsdiskar på ovanvåningen är ett av flera lokala problem på Eslövs bibliotek. Trots att besökaren stiger in i ett stort öppet rum är det svårt att få en överblick över lokalens utformning. Framst är det av naturliga skäl svårt att skapa sig en bild av ovanvåningen. Att trappan till stora delar är skymd från huvudentrén är även det ett eventuellt problem – särskilt för förstagångsbesökare. Väl uppe på andra våningen är det lätt att missa deckaravdelningen eftersom rummets utformning lockar till att fortsätta rakt fram. En avdelning som bryter av mot enhetligheten är avdelningen för serier till vuxna. Denna är placerad på första våningen – något inklämd i en passage vid en dörr – och innehåller flera olika medietyper. Här samsas inbundna böcker med pocketböcker och tidskrifter.

Nya böcker finns på två ställen i biblioteket. På ovanvåningen intill avdelningen för skönlitteratur återfinns en hylla för nya böcker och på nedanvåning finns ett litet bord med korttidslån. Skillnaden mellan de båda hyllorna är främst storleken – den på ovanvåningen innehåller betydligt fler böcker. Noterbart är frånvaron av skönlitterära utställningar. Varken i anslutning till avdelningen eller i den övriga lokalen lägger vi märke till någon utställning. På ovanvåningen används inte heller hyllgavlarna till att exponera böcker.

¹⁵ ex. *Himmelsdalen* av Marie Hermansson.

¹⁶ ex. ett stort antal böcker av den amerikanske författaren Stephen King.

7.1.2.2 Kommunikationsmedium och språk- eller teckensystem

Det dominerande kommunikationsmediet i Eslövs biblioteks indirekta förmedling är skyltning av böcker. För att framhäva vissa titlar ställer man dem antingen med framsidan framåt i speciella ställ som är utformade för det syftet eller så ställer man dem på speciella hyllor eller bord med ett visst tema. Merparten av skyltningen är placerad i anslutning till avdelningen för skönlitteratur på andra våningen, men även andra utrymmen nyttjas. Ett av de tre skyltfönstren används till skönlitteratur, vilket är all litteratur man förmedlar med hjälp av exteriören. Vidare används en hyllgavel på bottenvåningen – mellan entrén och informationsdisken – för att exponera de skönlitterära sjudagarslånen.

Det språk som används i den indirekt förmedlingen vid Eslövs bibliotek är till största delen icke-verbal. Skyltar med text är sällsynta överlag men kanske framförallt vad gäller skönlitteraturen till vuxna. Den verbala kommunikationen är begränsad till den kortfattade informationen på hyllgavlarna, skyltar som talar om att böckerna på just den här hyllan är nya, information om utbrytningar (deckare och serier), samt information om bibliotekets bokcirklar. Även om det icke-verbala, visuella språket dominerar är även detta återhållet. Besökaren ges inte mycket information utöver den som man själv kan utläsa på böckerna. Nyhetshyllorna är ganska små och innehåller inte många titlar och även om man skyltar med böcker där man kan i de vanliga hyllorna är dessa ganska fulla och lämnar inte mycket utrymme. Minst skyltat är det på lyrik och dramatikavdelningen, där inte en enda volym exponerats, i tät följd av deckarhyllan där man på sju, cirka två meter höga hyllsektioner skyltat fem böcker.

7.1.3 Innehåll

Innehållet i den indirekta förmedlingen på Eslövs bibliotek kan sägas karaktäriseras av en brist på information. I den mån man erbjuder mer information än vad som kan utläsas från boken själv är det framförallt nya böcker som framhävs. Hyllan för nya böcker vid skönlitteraturavdelningen, bordet med nyheter vid deckarna samt sjudagarslånen är alla tecken på att nyare böcker värdesätts. De böcker som skyltas i hyllorna upplevs som genomtänkta och även om det finns undantag skulle man kunna urskilja en röd tråd i form av böcker som kräver lite mer av läsaren. Det rör sig om böcker som är aktuella i media, nyare böcker, klassiker, nobelpristagare eller böcker utgivna på prestigefyllda kvalitetsförlag¹⁷. Den rika förekomsten av experimentell prosa i förhållande till samlingens storlek kan exemplifieras med Julio Cortazars *Hoppa hage* och sex verk av Carlos Fuentes, vidare står det fem titlar av Elfride Jelinek på hyllan och fler finns i magasinet. Framträdande är också ett slitet exemplar av *Den gamle och havet* med utgivningsår 1964, men även de författare av mer populär karaktär som breder ut sig på halvt hyllplan eller mer. Här kan Jan Guillou och Conn Iggulden ses som exempel. En avsevärd del av fantasy och science fictionavdelningen upptas av tjocka och ofta längre bokserier vilket ger en klar överrepresentation av författare som Tolkien, David Eddings och Robert Jordan. En avsevärd del av science fictionlitteraturen är från tidigt 80- och 90-tal med kanoniserade författare som Jack Vance och Isaac Asimov; en trend som även återfinns bland den magasinerade science fictionlitteraturen. Serieavdelningen innehåller i likhet med fantasy och science fictionavdelningen en del äldre titlar men

¹⁷ Ex. Ramus, Novellix och Modernista.

med den stora skillnaden att den samtida svenska serieboomen – med dominans från Galago förlag – kompletteras med äldre utgivning från Epix förlag och klassiker på engelska så som Allan Moores *From Hell* och Frank Millers *Sin City*. När det kommer till poesiavdelningen är en avsevärd del av böckerna 20, 30, och 40 år gamla. Utöver spännvidden av olika sorters lyrik finns även det som kan upplevas som samlingar av enskilda författarskap.

Den verbala kommunikationen är, som nämnts ovan, kortfattad. På en av informationsdiskarna lyder den enda skylten ”FRÅGA HÄR”, på nyhetshyllan finns en skylt ”NYA BÖCKER”. Den enda längre skylttexten är den som ber besökaren att stänga av mobiltelefonen vid studieplatserna. Den verbala kommunikationen är alltså i bästa fall överflödigt – informationsdisken bör i sig själv signalera att man kan fråga där – och i sämsta fall auktoritär.

I skyltfönstret där biblioteket informerar om sina bokcirklar finns en text som lyder ”SKRIVS DET NÅGOT ANNAT ÄN DECKARE NUFÖRTIDEN?”. Informationen kan tolkas på två olika sätt. Antingen är det en nedvärdering av den litterära genren – vilket stöds av den något undagömda placeringen i biblioteket – eller så är det en medveten provokation tänkt att skapa en dialog.

7.1.4 Kommunikativ identitet

Den indirekta förmedlingen av skönlitteratur riktad till vuxna på Eslövs huvudbibliotek karaktäriseras av en ”osynlig kompetens”. Kompetensen och engagemanget för skönlitteratur syns tydligt, dels i samlingen, dels på de fåtal skyltade titlarna. Böcker som skyltas är antingen aktuella i media, nyutgivna, klassiker, nobelpristagare eller utgivna på ett väl ansett förlag som exempelvis Modernista eller Råmus. Man kan också se att titlar från Bonniers Panache-serie är frekvent återkommande i hyllorna. Dock är det endast ett fåtal titlar som frontas och andra skyltar saknas nästan helt. Mycket kompetens tycks ha lagts vid att bygga upp en samling men ingen vid att försöka förmedla den i biblioteksrummet. Det saknas även ett personligt tilltal då den förmedling som finns är anonym. Som framgått av vad som utmärker de skyltade böckerna ovan är det inte nödvändigtvis bibliotekarierna i Eslövs personliga smak som framträder utan någon annans – exempelvis kulturjournalisters eller förläggares. Man kan också betrakta samlingen ur ett kanonperspektiv där originalitet är ett högprioriterat kriterium för kanonisering. När det kommer till lyrikavdelningen så ger den med sin avsaknad på större skyltar och dess placering längst in i lokalen intrycket av att vara övergiven. Titlarna i sig ger vid en närmare granskning snarast ett motsatt intryck; det verkar finnas ett aktivt förhållningssätt till samlingen och – åtminstone när det kommer till svenska poeter – finns det en slags representativitet över vad som hänt inom poesin de senaste 50 åren.

I likhet med en vårdcentral eller någon annan svensk myndighet finns det en stark känsla av att det är ordning och reda och att någon har kontroll. Ordningen bidrar till den lugna och rofyllda stämningen på Eslövs bibliotek och att man som besökare känner igen sig och kan identifiera verksamheten. Samtidigt kan miljön upplevas som opersonlig och steril, vilket förstärks av att man inte någonstans ser en personlig avsändare. Den indirekta kommunikation som sker mellan bibliotekarierna och besökarna är anonym och man kan tolka det som att det är biblioteket självt – eller biblioteket som institution – som talar. Det finns endast en explicit formulering som

kommunicerar på en annan nivå och det är skylten för bokcirkeln som lyder ”SKRIVS DET NÅGOT ANNAT ÄN DECKARE NUFÖRTIDEN?”. Här är det frågan om en retorisk fråga som ställs direkt till besökaren (och flanören ute på gatan). Förvisso skulle man kunna hävda att det finns ett slags syfte av orientering med frågan som har släktskap med skylten ”NYA BÖCKER” men det leder snarare tankarna till att det är sprungen ur en känsla. Det är även lätt för läsaren att besvara frågan utifrån sig själv, sina egna känslor och sin egen syn på litteratur. I sammanhanget med biblioteks institutionella och i övrigt ickekommunikativa identitet blir det även en utsaga om bibliotekens syn på ”skräplitteratur” och en påminnelse om dess auktoritet.

Den slående avsaknaden av information om den skönlitterära samlingen som möter besökaren kan påverka upplevelsen av biblioteket på olika sätt. Dels kan det bidra till att man känner sig vilse och överlämnad till sin egen smak och förmåga, dels kan det göra att man känner sig bemyndigad och inte skriven på näsan. De låntagare som premieras är de som vet vilken titel, eller åtminstone vilken författare, de vill läsa. De välstädade hyllorna och de få utbrytningarna gör att man enkelt kan hitta det man söker. De låntagare som inte riktigt vet vad de söker, de som browsar, får dock inte mycket hjälp. De som är intresserade av lättsmälta kärleksromaner får leta i samma hyllor som de som är ute efter mer svårtuggade nobelpristagare. Endast de som vill ha nyare böcker samt de som vill ha deckare får en avgränsad avdelning att söka i.

Den bristande indirekta förmedlingen kan få konsekvenser för den direkta förmedlingen. Om bibliotekarierna inte visar något intresse för att förmedla i rummet så uppmuntras man som besökare kanske inte heller att fråga.

7.2 Fältstudie Landskrona stadsbibliotek

Vi besökte Landskrona stadsbibliotek fredagen den 2 mars 2012 och anlände strax efter öppning klockan 10. Besöket varade i cirka två timmar. Det var framförallt dagis- och förskolebarn med tillhörande vuxna som märktes bland besökarna.

7.2.1 Kontext

Landskrona stadsbibliotek är sedan 1999 beläget i stadens gamla brandstation. De äldsta delarna av byggnaden uppfördes 1906 och fick en större tillbyggnad under 50-talet.¹⁸ Huset är beläget i centrala Landskrona med en liten park framför vilken lämnar den vitputsade fasaden och dess bågformade fönsterpartier, framhävda i mörkrött tegel, väl synlig på långt håll. Gördelgesims mellan varje våningsplan accentuerar den horisontella utsträckningen medan de fyra våningarna och tornet som skjuter upp mot himlen ger ett pampigt intryck.

De stora skyltfönstren som finns på respektive sida om entrén, och i fil på byggnadens enda gavel, är dekorerade med diskreta fönsterdekaler föreställande en böljande linje som förbinder en uppslagen bok och en stadsbild med en sol ovanför. I varje fönster står det dessutom bibliotek i förhållandevis små bokstäver. Innanför det

¹⁸ <http://www.landskrona.se/ombyggnaden.aspx>

högra fönsterpartiet om entrén finns en vit bokhylla med fyra kuber ordnade som en prisvall. Av de åtta skyltade böckerna är samtliga barnböcker. Efter att ha tittat på öppettiderna, som annonseras med guldfärgade fönsterdekaler, stiger vi nu in genom den grönmålade entrédörren.

En sluss med gummimattor och dörrar med stora glaspartier möter oss tillsammans med skyltar som talar om att lokalen är ”TV/VIDEOÖVERVAKAD”, att det är förbjudet att medföra hund samt att det är ett ”TELEFONFRITT OMRÅDE”. Det finns ytterligare en förbudsskylt vars ursprungliga meddelande är bortslitet – möjligen avsiktligt från personalen men mest troligt av slitaget från alla de som öppnat dörren genom att trycka just här. Vi stiger nu in på en avlång entrématta i mörkgrått som tar oss förbi ett par larmbågar och leder oss i riktning mot informationsdisken. Vi stannar dock upp i lokalen som fullkomligt flödar av ljus. Till vänster om oss finns ett stort, tomt, utrymme på uppskattningsvis 40 kvadratmeter, och efter en närmare titt upptäcker vi en stege och en sopsäck vilka både ger en antydning om att något arbete utförs, har utförts eller ska utföras här. Ut mot den stora tomma ytan finns det ett kontor som används av Selfmade.¹⁹ På den gråaklade väggen till höger om oss finns en hiss bortom vilken vi ser två galvade stuprörshalvor – placerade som tavellister ovanför varandra med ett tjugotal böcker och en skylt som anger att det är ”10-dagars lån”. Efter listerna står två bokhyllor i ljust lackerat trä med nyligen återlämnat material. Handskrivna lappar visar var man ska ställa vilka böcker vilket antyder att det är en provisorisk lösning. Framsidorna på böckerna i stuprännorna har röda klisterlappar med texten ”SNABBLÅN LÅNETID 10-DAGAR. ENDAST 1 BOK/LÅNTAGARE”. Vi fortsätter in i lokalen mot den stora informationsdisken som verkar anpassad för att ta hand om ett ganska stort antal människor och då med fördel sådana som har snabbare ärenden. Vi passerar en vinröd pelare och en låneapparat vars skärm försetts med en lapp som lyder ”ÅTERLÄMNA / LÅNA HOS PERSONALEN”. Luften känns lätt och behaglig men det starkaste intrycket är den hårda och påträngande ljudmiljön. Under tiden vi väntar på att personalen som bemannar informationsdiskarna ska bli ledig ser vi oss omkring och kan konstatera att mässingsdetaljer återkommer på tavelramar och på en klocka. Stora gröna växter finns utplacerade lite här och där. Vi ser även en gatupratare med griffeltavla som berättar att kaféet har öppet och en skärmvägg med aktiviteter på biblioteket. Här får man information om Skåne NV²⁰, Poetry slam, Stickcafé och Släktforskarjour. Bortsett från Poetry Slam är dessa ganska vanliga aktiviteter på ett folkbibliotek. Anmärkningsvärt är att stickcaféet – tillsammans med information om stickning på informationsdisken samt en monter med stickade halsdukar i kaféet – antyder att någon i personalen har ett stort intresse av just stickning. På anslagstavlan finns även information om bibliotekets öppna bokcirkel vilka troligtvis följer temat enväldshärskare.

När vi fortsätter in i lokalen fångar ett atrium och trappan som leder upp till andra våningen en stor del av vår uppmärksamhet. Trots det markanta avståndet kan vi på

¹⁹ Selfmade hjälper kreativa människor med att genomföra idéer. Verksamheten finansieras med huvudsakligen av EU regionala utvecklingsfonden samt de tre städerna Helsingborg, Landskrona och Malmö, där verksamheten finns. <http://selfmade.nu/>

²⁰ Ett samarbete mellan 11 kommuner i nordvästra Skåne som innebär en gemensam katalog och låntagarregister (www.biblioteksnv.se).

andra våningen i närheten av trappans slut se en stång med en samling vinröda skyltar vilka anger olika avdelningar och däribland avdelningen för skönlitteratur. Vi dröjer ett litet slag på nedanvåningen trots en växande känsla av att vilja fly platsen – delvis på grund den hårda ljudmiljön men förmodligen också på grund av att den institutionella väntrumslika känslan gör sig allt starkare. Det finns en samling tidskrifter exponerade i tidskriftshyllor, fyra fåtöljer placerade i grupper om två med ett bord emellan. Rummet inbjuder inte alls till att sätta sig med en tidning även om fåtöljerna visserligen är sköna. I slutet av vad som mest upplevs som en bred korridor står ett sextiotal trästolar ordnade i rader med en smal gång fram till ett bord med två stolar och en whiteboardtavla. På väg in i kaféet finns en skylt som säger att man inte får lov att ta med sig medhavd mat och ytterligare en skylt som markerar att det är en telefonfri zon. Vi väljer att bara ta ett par steg in till i lokalen och konstaterar att den institutionella känslan fortsätter även i bibliotekets café.

Vi fortsätter upp för den långa trappan till andra våningen. I nuläget vet vi endast utifrån de pilformade skyltarna som står på andra våningen att den skönlitterära avdelningen ska finnas däruppe. Vi har ingen som helst uppfattning om hur det ser ut eller hur mycket böcker det kan röra sig om. Halvvägs upp i trappan sker en klar förändring. På en mjukt grön vägg finns det en serie tavellistor med böcker och i samma ögonblick som våra skosulor når parkettgolvet infinner sig en drastisk förändring av känslotillståndet. Ljuset, i likhet med ljudet är betydligt dovare. Man får också intrycket av att det finns massor med böcker här uppe; egentligen är det först nu vi har kommit till det riktiga biblioteket; det råder inte längre någon tvekan över huruvida vi är på vårdcentralen, Skånetrafiken eller ett bibliotek.

Rakt framför oss har vi en hyllgavel som pryds av en utskriven skylt i A4-storlek med texten ”NYA BÖCKER” och en clipart-bild i färg föreställande tre staplade böcker. Något till höger om bokhyllan finns en stor grön växt samt en låg, halvrund informationsdisk som vid tillfället bemannas av en man i 60-årsåldern. Disken är låg och öppen och stolarna framför den signalerar att till skillnad från informationsdisken i entrén får saker och ting ta tid här. Det finns något av en impuls att fortsätta in mot bokhyllorna eller följa det vinröda trappräcket som löper längs atriumets halvcirkel. Vi väljer dock att stanna upp vid bokhyllan med nya böcker.

Framför bokhyllan ser vi ytterligare en av de vinröda skyltarna med nedsänkta vita bokstäver, även den här med texten ”NYA BÖCKER”, en text som även återkommer på det översta av de fem hyllplanen. Hyllorna är till hälften fyllda med böcker med ryggarna utåt och på resterande hyllplats står en skyltad bok i plexiglasställ. De översta två hyllorna består – bortsett från en titel från Bonniers Panacheserie författad av Mircea Cărtărescu – uteslutande av facklitteratur. Resten av hyllan innehåller skönlitteratur, där inte bara svenska utan även andra språk som franska och spanska är representerade.

Vi fortsätter nu förbi informationsdisken och den ”informationspunkt”, som finns bredvid disken, där man stående kan använda sig av några datorer. En skylt från taket anger att det är ”FACKBÖCKER” som finns bakom informationspunkten och vi fortsätter därför längs med räcket fram till de tre sektionerna med tavellister på den mjukt gröna väggen. Den första sektionen är ny facklitteratur vilket signaleras av en A4-skylt på en av listerna. Den andra, mittersta sektionen är dekorerad med

pappersglober i varma färger som hänger från taket. Dessa ramar in sektionen och förstärker känslan av en utställning. På skylten finns det ett kassetband och texten "TRÖTT PÅ MELODIFESTIVALEN? LÄNGTAR DU EFTER LITE OMVÄXLING? LÅNA EN MUSIK-CD ELLER EN MUSIK-DVD [MUSIKFILMERNÄR ÄR GRATIS ATT LÅNA]". Medierna utgörs av en blandning av musik-dvd:er och böcker om musik och musiker. På den tredje sektionen berättar en skylt att det rör sig om "NY SKÖNLITTERATUR".

Vi passerar nu ett dörrhål, som leder in till ett rum med bokhyllor. På skylten ovanför ingången står det "HISS". Vi fortsätter förbi en samling dvd-filmer och en hylla med vhs-kassetter och tillhörande information som säger att det är gratis att låna VHS:er. En skylt som annonserar avdelningen för "DRAMA/POESI" för våra steg förbi ytterligare ett dörrhål, ett par fåtöljer med ett bord emellan, ett par bokvagnar – troligen med återlämnade böcker, en soffa med ovanligt hög rygg, och två glidstänger som påminner oss om att lokalen en gång i tiden varit en brandstation.

Drama- och poesiavdelningen ligger längst in i bibliotekslokalen och börjar med en öppen yta där en speciell sorts läsestol i trä och läder med pulpet och armstöd utgör rummets centrum tillsammans med en boksnurra där man uppmärksammar Charles Dickens tvåhundra födelsedag. Ett porträtt av honom står tillsammans med ett tiotal av hans verk i snurran. På avdelningen finns även en gammal öppen spis, murad i rött tegel. På spiselkransen finns en skylt med texten "TOMAS TRANSTRÖMER NOBELPRISET I LITTERATUR 2011" samt åtta av hans diktsamlingar. Böckerna upptar tillsammans med skylten hela spiselkransen – det saknas alltså ingen bok. Intill fönsterpartiet står det en stol och två mindre fåtöljer i bjuvträ och korsflätat svart linne. Stolen känns aningen malplacerad men kan säkert komma att fylla funktionen som avlastningsbord. I fönsterkarmen står ett tiotal diktsamlingar skyltade men fåtöljernas ryggar täcker större delen av böckerna och skulle ha varit helt otillgängliga om någon suttit i möblerna. Till höger om fönstret står en enskild bokhylla som innehåller avdelningen med folkdiktning (Hc.07). Vi ägnar den dock inte någon större uppmärksamhet utan vänder oss mot de fyra hyllsektionerna med poesi. I likhet med resten av den skönlitterära avdelningen är hyllgavlarna av ljust trä, de fem hyllplanen av målad aluminium, och högst upp på varje sektion finns det en välvd lysrörsarmatur. Till skillnad från majoriteten av de övriga hyllorna står den här avdelningen på hjul. Innan vi lämnar poesiavdelningen tar vi en titt på den ribbade hyllgaveln. Här ser vi fyra exponerade romaner i blandade genrer vilka hålls av plexiglasställ som fästs i hyllan. Ovanför dem sitter en skylt A4-storlek som anger hyllornas innehåll.

Vi svänger in till vänster och har kommit så långt in i biblioteket som det bara är möjligt. I det lilla rummet som skapas av hyllorna finns ett runt bord med fyra stolar och två träpallar. Dramatiken upptar åtta hyllplan och samtliga, med undantag av ett, är helt fulla.

Vi tar oss nu an den väldiga samlingen skönlitteratur som står uppradad i långa sektioner genom hela rummet; flertalet är sju hyllsektioner långa medan några är sex. Ungefär hälften av alla hyllplanen är fulla med böcker med ryggarna utåt medan resterande har plats för en, eller undantagsvis två, skyltade böcker. Överallt i hyllorna står bokryggarna jämt med hyllplanskanten. Hyllgavlarna har en skylt med

hyllnummer, bokstavsintervall och texten ”SKÖNLITTERATUR” utskriven. Det sitter även plexiglasställ med skyltade böcker på ungefär tre fjärdedelar av alla gavlar – och då i regel fyra titlar per gavel.

Hyllorna som inhyser deckaravdelningen är placerade längs ena väggen på avdelningen för skönlitteratur. Beroende på vilken väg man väljer är deckarna antingen det första eller det sista man stöter på. Trots det är det svårt att säga att de har en framträdande placering – tvärtom är de ganska anonyma. Att det är deckarhyllor märks på skyltar på hyllornas gavlar, men texten är ganska liten. På hyllornas framsida signaleras innehållet endast genom en liten etikett på översta hyllplanet som är väldigt lätt att missa. Hyllorna är fulla och på sex hyllsektioner är det endast skyltat med en bok. Två av de sex hyllsektioner är separerade från de övriga med ett dörrhål och en hiss vilket gör att det finns en risk att man missar en tredjedel av samlingen.

Vi går nu in i ett litet rum, vilket upplevs som något av mellanrum, som angränsar till deckarhyllorna och resten av skönlitteraturen. Vi hittar här avdelningen för särskilda författare vilken innehåller biografier och litteraturvetenskapliga verk. Det finns även en temautställning med August Strindberg. Med tåspetsarna på tröskeln till nästa, betydligt större rum, kan vi se fackavdelningen och dess samling litteraturvetenskap. Då vi ännu inte sett vare sig någon fantasy eller några tecknade serier lämnar vi nu avdelningen för skönlitteratur genom att gå tillbaka till korridoren och filmavdelningen.

Genom två uppslagna dörrar träder vi in i ett rum med rejält tilltagen takhöjd. Runt rummet löper en landgång på vilken några bord och stolar står samt bokhyllor med gamla böcker. De höga fönstren på båda kortsidorna släpper in mängder med vårsol i rummet och tillsammans med den absoluta tystnaden infinner sig en sakral känsla. Det är luftigt mellan bokhyllorna och speciellt två av dem väcker stort intresse, delvis på grund av sin framskjutna placering men också på grund av sitt utseende. De är, som resten av hyllorna, i bok, men något lägre och välvda till formen samt placerade med en gång emellan. Ovanpå hyllorna står böcker skyltade i plexiglasställ och utifrån de fem omslagen som är vända mot oss är det frågan om nya spännande böcker men från varierade genrer. En affisch på hyllgaveln förklarar blandningen genom att informera oss om att vi hittat avdelningen för ”FANTASTIK”.

Vi lämnar rummet via den andra ingången och kommer tillbaka till trappan och hyllan med nya böcker. Vi slår en sista blick på skyltarna som anger de olika avdelningarna och dess riktningar och ser att ”LANDSKRONARUM”, ”SLÄKTFORSKNING” och ”SPRÅK” pekar in i rummet vi precis lämnade.

7.2.2 Form

7.2.2.1 Strukturella egenskaper

Landskrona stadsbibliotek är inrymt i en stor lokal vars ursprungliga syfte har varit ett helt annat. Anpassningen av lokalen har naturligtvis varit omfattande men några av de viktigaste funktionerna för att samlingen ska vara tillgänglig för besökaren är placeringen av de olika diskarna samt skyltningen. De olika informationsdiskarna

lämpar sig för olika typer av ärenden och kanske därför även för olika typer av besökare. I övrigt är det framförallt skyltar som ger tillgång till samlingen. Dessa är, med några få undantag, standardiserade och placerade med en tanke om att informationen ska portioneras ut när den behövs. Lokalens olika rum används för att dela upp samlingen i olika avdelningar och på några håll skapar man rum i rummet med hjälp av bokhyllor och då delvis med syfte att accentuera en avdelning.

På Landskrona stadsbibliotek har man en formell utbrytning ur SAB – ljudböcker samt två tematiska, deckare och fantastik. Spelfilmer hålls spatialt nära skönlitteraturen men däremot finns ljudböcker på ett annat våningsplan vilket kan ses som ett tecken på att formatet framhålls framför innehåll och att de därför placerats i närheten av cd- och dvd-skivor med musik. När det kommer till avdelningen för särskilda författare så utgör den ett exempel på hur olika avdelningar binds samman. Skönlitteraturen övergår till en fackavdelning vars böcker pekar tillbaka till skönlitteraturen och människorna bakom den. Det lilla rummet blir också en sluss till allmän litteraturvetenskap och resten av fackavdelningen.

Drama- och poesiavdelningen är placerad längst in i lokalen men samtidigt har poesiavdelningen betydligt mer utrymme i jämförelse med de många långa hyllorna av romaner och noveller. Detta ger poesiavdelningen, trots dess placering längst in i lokalen, fördelar ifråga om såväl rumslig upplevelse som exponeringsmöjligheter och tillgänglighet. Fantastikavdelningen är tydligt separerad från resten av den svenska skönlitteraturen och har en framträdande roll båda ifråga om placering, exponering och hyllornas avvikande utformning. Pocketböcker noterades i hyllorna men däremot inte på en speciell, separat avdelning.

Ny skönlitteratur är placerad på tre olika ställen i lokalen. Den första nyhetssektionen håller de allra hetaste titlarna i form av korttidslån, medan den andra hyllan är just *nya böcker* i bemärkelsen att de hör till de senast inköpta, medan den tredje är de nya titlar som biblioteket vill lyfta fram. Innehållet i de tre olika nyhetshyllorna skiljer sig påtagligt åt. I den första hyllan är det en stor andel facklitteratur av mer lättillgänglig karaktär och skönlitteraturen domineras framförallt av spänningsromaner. Den andra hyllan utgör nästan en slags motpol till de i stuprännorna. Här är facklitteraturen såväl som skönlitteraturen avancerad eller rent av mycket avancerad. Den tredje hyllan däremot utgör ett slags mellanting.²¹ Flertalet av författarna är erkända och mer eller mindre kanoniserade. Böckerna karakteriseras av ett mer eller mindre traditionellt berättande. Innehållet i hyllorna diskuteras utförligare nedan. Den här hyllan är också den mest estetiskt tilltalande. Trots att de tre olika nyhetshyllorna har en ”tidig placering” i bibliotekets olika delar är de ändå inte anmärkningsvärt framhävda utan känns snarare som en del av en större helhet.

De två utställningarna med koppling till skönlitteraturen - Tranströmer och Dickens – är placerade bredvid varandra långt in i lokalen. Deras placering och tema leder till känslan att utställningarna inte är till för att öka cirkulationen på titlarna de framhäver utan snarare för att skapa en atmosfär eller stämning. Ytan där de står är inte en plats

²¹ Jofrid Karner Smidt (2002, s. 311) skriver att bibliotekariers smak kännetecknas av att vara just en ”mellansmak” – alltså placerad på mitten av en skala där polerna utgörs av ”högt” (avant-gardistiskt, experimentella) och ”lågt” (populära och traditionella).

där många besökare rör sig – snarare är det en plats dit besökare tar sig för att komma undan. Ytan tycks menad som en lugn plats i biblioteket där man kan få lite ro. Boksnurran av äldre snitt samt den öppna spisen lämpar sig synnerligen väl för att uppfylla detta syfte och likaså gör poesi och 1800-talsrealism.

7.2.2.2 Kommunikationsmedium / Språk- eller teckensystem

Skyltar

De flesta skyltarna på Landskrona stadsbibliotek är standardiserade och visar på en utförlig planering av samlingen. Vinröda metallskyltar med nedsänkt vit text återkommer runt om i biblioteket och kompletteras här och var av lokalt producerade skyltar. Den indirekta kommunikationen är främst institutionellt funktionell och besvarar framförallt frågan ”Var finns...?”. Exempel på detta är de många orienterande skyltarna när man kommer uppför trappan. Att de står just ovanför trappan visar på hur biblioteket portionerar ut informationen strategiskt så att besökaren inte får all information på en gång och därmed riskerar att överväldigas. Ett annat exempel på detta är den lilla etikett på hyllplanet i den skönlitterära samlingen – ungefär där författare vars efternamn börjar på ”KO” står – som säger att böcker av den amerikanske författaren Dean Koontz är flyttade till den gamla gymnastiksalen. Detta visar också på en förväntan om att besökaren har kännedom om bibliotekets utformning.

Utformningen av skyltarna på den skönlitterära avdelningen är genomtänkt och anger hyllnumret överst, följt av bokstavsintervallet som återfinns i hyllan samt avdelningens namn i klartext. På drama- och poesiavdelningarna är bokstavsintervallet ersatt av SAB-koden och följs sedan av klartext. Att hyllnumret står överst och är störst är smidigt om ett specifikt hyllnummer eftersöks men då hyllnummer inte anges i opacen är det tveksamt att detta är ett speciellt vanligt scenario såvida besökaren inte frågat personalen. Vidare kan faktumet att SAB-klassifikationen är överordnad klartext ses som ett tecken på att bibliotekets intressen är överordnat besökarnas. Att bokstavsintervallet är överordnat avdelningens namn kan motiveras utifrån att de olika avdelningarna är så pass åtskiljda som de är och att de allra flesta som möter informationen därmed redan vet att de är på avdelningen för skönlitteratur. Skylten som sitter på gaveln på hyllan för poesi visar tydligt på hur skyltarna är tänkta som en hjälp för användarna och inte enbart som en anpassning efter en upplevd biblioteksgenre. Organisationen i hyllan återspeglas tydligt i skyltens utformning vilket även det underlättar för användaren.

”UTLÄNDSK POESI” ser på vänstersidan ut att vara påklitråd i efterhand vilket möjligtvis förklarar det felaktiga signum som tilldelats avdelningen. Troligtvis har hyllan tidigare inhyst dramatik och när skylten ändrades glömdes det bort att ändra signum. Detta kan ses som ett tecken på hur äldre verksamheter kan synas i rummet men sannolikt är det snarare ett bevis för att den här typen av uppgifter ofta görs under viss tidspress.

När det kommer till skylten som markerar fantastikavdelningen bryter den klart mot det institutionella uttrycket. Delvis har den typsnitt som är starkt förknippade med de olika skönlitterära genrerna men det finns också en ganska tydlig innehållsdeklaration över vilken sorts litteratur som kan hittas på avdelningen. Detta är utfört på ett sätt som påminner om nätets taggar, vilket kan ses som en indikation på att tilltalet riktar

sig till yngre besökare. Taggarna består till skillnad från SAB:s klassifikationssystem av ämnesord utan hierarkisk ordning. Skylten återfinns även i en svensk version.

Affischen som informerar om bibliotekets bokcirkel är intressant då den skiljer sig från annan information från biblioteket. För det första är den nyligen uppdaterad – postern innehåller en bild anpassad efter den kommande, andra boken i ordningen och den kommande titeln är rödmarkerad i listan över böcker som kommer att diskuteras. Detta antyder att någon lägger så pass stor vikt vid den här aktiviteten att man inte bara sätter upp en affisch för alla fyra böcker som ska läsas utan anpassar affischen och byter ut den efter varje bok. För det andra har affischen en anpassad grafisk utformning där ”ÖPPEN BOKCIRKEL” är utformad som en logotyp. Med tanke på hur de skyltar som biblioteket formgett själva ser ut i övrigt är den dessutom genomarbetad och smakfull. Kort sagt har det lagts ner tid på affischen vilket är värt att notera. Känslan av att den här verksamheten är viktig för biblioteket förstärks av titlarna vilka upplevs som ambitiösa och som kräver en hel del av läsaren²².

På skyltarna för ny facklitteratur och ny skönlitteratur på tavellisterna ovanför trappan noteras en klassisk pratbubbla som säger ”LÅNA GÄRNA”. Denna lilla detalj indikerar att personalen tänkt på att uppställningen riskerar att tolkas som en utställning av böcker som inte får lånas. Likt vid vissa skyltar på gavlarna reagerar vi över ansträngningen att se biblioteket ur ovana besökares ögon.

Avdelningen för skönlitteratur

Besökaren möts av en omfattande skyltning på avdelningen för skönlitteratur. Tre fjärdedelar av alla hyllgavlar håller i genomsnitt fyra exponerade böcker och det är även skyltat med böcker i nästintill samtliga lediga utrymmen i hyllorna. På poesiavdelningen är det endast ett fåtal av de 20 hyllplanen som inte är helt fulla. Totalt står det tre skyltade böcker och dessa har så pass liten plats att de snarast upplevs som intryckta bland bokryggarna. Vidare är alla hyllor på den skönlitterära avdelningen ganska fulla och samlingen består av många biblioteksband. Den ambitiösa skyltningen, stora samlingen och den stora mängden biblioteksband ger ett kompakt intryck. Känslan som möter besökaren är av en enorm samling präglad av mångfald men det voluminösa är svårt att ta till sig och ännu svårare att överblicka.

När ögonen sveper hyllorna på lite håll läggs främst märke till den rika förekomsten av biblioteksband men efterhand noteras även knubbar med bokstäver på. Knubbarna är gjorda i röd plast men då det är långt mellan dem och pappret på dem är rejält gulnat krävs det nästan att man aktivt letar efter dem för att de ska bli synliga. Eftersom samlingen är kompakt är det ofta formella kännetecknen som gör att en bok sticker ut i hyllan. Exempelvis upptäcks ganska snabbt pocketböcker och böcker som försetts med löst skyddsomslag av genomskinnlig plast, varav de senare påkallar en del uppmärksamhet. Plasten verkar finnas för att hålla det vanliga skyddsomslaget på plats – men får alltså som effekt att dessa böcker framhävs i hyllan.

Till skillnad från den övriga skönlitterära samlingen innehåller deckaravdelningen i stort sett inte några skyltade böcker alls. Detta bidrar till att hyllan upplevs som

²² Ex. *Fursten* av Niccolò Machiavelli & *Bockfesten* av Mario Vargas Llosa

anonym och att besökarens genrekännedom om deckares grafiska estetik inte kan användas. Deckarhyllan kan kontrasteras med fantastikavdelningen där utbrytningen tvärtom markeras med avvikande hyllor och dess placering i rummet. Vidare är de olika litterära genrerna tydligt exponerade vilket tillsammans med den speciella skylten möjliggör grafisk igenkänning och identifiering av genrerna.

Intill gaveln på den engelska fantastikhyllan står en något lägre sektion med utdragbara lådor. Ovanför hyllan sitter en skylt med två pratbubblor. I den ena står det "SERIER" och den andra "COMICS". Intill den förstnämnda finns det en figur med fötter i formen av en pil som pekar åt vänster, medan pilen intill den andra pratbubblan pekar ner mot tråget. Det noteras att engelska och svenska serier står blandade och att titlarna i trägen inte står i bokstavsordning, vilket de däremot gör i hyllan runt hörnet.

Den första nyhetshyllan vid trappen på andra våningen har inte mindre än tre skyltar som anger att hyllan innehåller "NYA BÖCKER". Den har delvis en av de vinröda metallskyltarna överst på hyllan men då det främst är gaveln besökarna ser så har denna försetts med en kompletterande lokalt producerad skylt med samma text och en clipart-bild. På det översta hyllplanet sitter dessutom en etikett som informerar om hyllans innehåll. Som tidigare nämnts är det främst bokryggar man möts av istället för ett browsningsvänligt innehåll och skyltarna bidrar inte till att göra den något ogästvänliga hyllan enklare att närma sig.

7.2.3 Innehåll

Avdelningen för skönlitteratur

Främst på grund av att det är en så stor avdelning är det svårt att urskilja en bestämd linje i Landskrona stadsbiblioteks samling av skönlitteratur. Framförallt är det massor av massor. När det kommer till de skyltade titlarna är de inte sällan lättigenkännliga men möjligtvis kan en viss dominans av skönlitteratur som kräver mera kvalificerade läsare och som inte legat på bokhandelns topplistor urskiljas. Samtidigt finns det en del böcker som går emot denna linje där Carin Hjulströms *Hitta vilse* och Muriel Barbery's *Igelkottens elegans* kan användas som exempel. Det finns även tecken på att geografisk mångfald eftersträvas med skyltningen. Vi hittar flera verk av nordafrikanska författare²³ såväl som asiatiska²⁴.

Även på avdelningarna för dramatik och lyrik är det svårt att se en styrande linje. På lyrikavdelningen är spridningen av böckernas ålder, storleken på förlag, författarnas erkännande och så vidare så genomgående att den poesiintresserade inte borde ha några problem att vare sig hitta något nytt eller återbekanta sig med tidigare läsoplevelser. På dramatikavdelningen är det däremot svårt att hitta något nytt – antalet verk som är yngre än tio år är läträknade. Precis som i övriga samlingen slås vi även här av mängden biblioteksband i hyllorna.

Utbrytningar

²³ Ex. *Den stulna romanen* av Nawal el Saadawi & *Till andra sidan havet* av Tahar Ben Jelloun.

²⁴ Ex. *Bort, Bort* av Anjum Hasan.

Utbrytningarna ur SAB signalerar ett aktivt och grundligt arbete med skönlitteraturen men genomförandet ser ändå helt olika ut mellan de båda avdelningarna deckare och fantastik. Deckarhyllan är snävt avgränsad till just deckare och kriminallitteratur och innehåller alltså inte exempelvis thrillers, spänningsromaner²⁵ eller spionromaner²⁶. För den som vill läsa just deckare är selektionen en väldig service men serendipiteten blir å andra sidan väldigt låg. Dessutom bidrar det till att huvudavdelningen blir så stor som den är och därmed svår att greppa. Fantastikavdelningen däremot har en mängd olika skönlitterära genrer, med den stora gemensamma nämnaren att ett stort mått av fantasi präglar innehållet – vilket ger en hög grad av serendipitet. Dessa skillnader i upplevelse förstärks av skillnader i mängden skyltat material i de båda avdelningarna som diskuterats ovan.

Angående det skyltade materialet på fantastikavdelningen är det framförallt Vertigos påkostade samlingsvolym av Neil Gaimans *Sandman* som påkallar uppmärksamhet; utgåvan är i foliantstora läderband med tillhörande pappkassett. Samtliga fem volymer står skyltade ovanpå hyllan och en liten lapp på pappkassetten informerar att ”BOKEN FINNS I INFORMATIONSDISKEN”. Beträffande innehållet så håller hyllorna i likhet med huvudavdelningen för skönlitteratur en hel del biblioteksband. Åldern på böckerna har en spridning åtminstone över de 25 senaste åren. Av de totalt 20 hyllorna upptar böcker av Dean Koontz och Stephen King drygt tre av dem. I övrigt är det framförallt fantasy som dominerar, vilket till stor del kan förklaras med att många av verken ingår i längre bokserier. Jämförs titlarna i hyllorna med det tiotal som skyltats är det märkbara skillnader. Här återfinns endast en fantasybok och istället är det böcker med vampyrer som utgör flertalet. De skyltade böckerna med vampyrtema signalerar en viss trendkänslighet som är sällsynt på de övriga avdelningarna. Innehållet i hyllorna avsedda för serier uppvisar en tydlig kontrast mellan serierna på svenska och serierna på engelska. De engelska serierna är överlag betydligt mer våldsamma²⁷ medan de svenska domineras av satir, humor och realism²⁸.

Nyhetshyllor

Som beskrivits ovan har de tre olika hyllorna för nyheter olika karaktär. Den första hyllan består av listerna på nedanvåningen som innehåller korttidslånen. Titlarna här domineras tydligt av facklitteratur med fokus på samhälle eller politik, antingen i form av memoarer²⁹ eller reportage³⁰. Två av titlarna har direkt regional anknytning och med viss ansträngning kan man se temat främlingsfientlighet återkomma. De få skönlitterära böckerna är nästan uteslutande spänningsromaner utgivna på medelstora förlag som Modernista och Lindelöws.

Den andra hyllan – precis ovanför trappan innehåller uteslutande facklitteratur på de två översta hyllorna – och då vad som skulle kunna kallas för mer kvalificerad facklitteratur, det vill säga inte självhjälpsböcker eller populärvetenskap.

²⁵ Representerade av ex. *Blodläge* av Johan Theorin som alltså återfinns i den övriga samlingen.

²⁶ Representerade av ex. *Spionen som kom in från kylan* av John le Carré som alltså återfinns i den övriga samlingen.

²⁷ Ex. *The Joker* av Brian Azzarello & *Sin City* av Frank Miller.

²⁸ Ex. *Prins Charles känsla* av Liv Strömquist & *Det är bara lite AIDS* av Sara Granér.

²⁹ Ex. *Gör inga dumheter medan jag är död!*: memoarer av Per Ahlmark.

³⁰ Ex. *Den svarte nazisten: en dokumentär om Jackie Arklöf* av Magnus Sandelin.

Skönlitteraturen återfinns på tredje hyllan. De skyltade böckerna utgörs av en antologi med rumänska poeter i svensk översättning utgiven på Tranan förlag³¹ samt ytterligare en antologi med texter vars konstnärliga ambitioner kan sägas vara tydliga.³² Bland skönlitteraturen kan vare sig någon svensk eller utländsk deckare lokaliseras, och inte heller någon annan form av spänningslitteratur. Vi får intrycket att innehållet i hyllan inte genomgått ett större urval utan att det helt enkelt är vad det utgörs för att vara – nya böcker.

Den tredje, tredelade hyllan börjar med en sektion facklitteratur – vilken vi inte diskuterar närmare – följt av en temasektion för musik samt en sektion med ny skönlitteratur. Den mittersta hyllan som på ett lite kaxigt sätt utgörs för att vara ett alternativ till melodifestivalen utgörs av ganska säkra kort med artister som Johnny Cash, Mikael Wiehe och Olle Ljungström. Urvalet i sektionen med ny skönlitteratur känns ambitiöst och består till huvudsak av mer eller mindre kanoniserade författare med engelska som modersmål. Exempel på författare är Charles Bukowski och Don DeLillo men även betydligt äldre litteratur med namn som Joseph Conrad och H.P. Lovecraft, vilka båda är födda på 1800-talet. Titeln *Drömfabriken: bakom kulisserna – en roman om Bonniers* av Björn Vingård sticker ut en del då den är utgiven på Piratförlaget, vars titlar domineras av storsäljare. Likaså avviker Hermans Lucas roman *åtta* – utgiven på det lilla åhländska förlaget PQR-Kultur – från den anglosaxiska linjen.

Med utgångspunkt i hyllornas innehåll syns det att mest tanke har lagts på den sista hyllan och det är den som kan sägas utgöra kärnan i förmedlingsarbetet kring nyheterna. De andra hyllorna fyller funktionen av bra service till användarna, som på ett smidigt sätt kan få tag i populära titlar på nedanvåningen och precis ovanför trappan se vad som nyss köpts in. Den tredje hyllan är den som talar till användarnas läslust snarare än till deras behov av att engagera sig i sin omvärld.

7.2.4 Kommunikativ identitet

Det är ordning och reda på Landskrona stadsbibliotek och en stor del av biblioteket förmedlar en känsla av institutionell stabilitet. Den starka institutionella känslan är speciellt dominerande på nedre plan och framhävs av rum, möblemang och förbudsskyltar. Mest påtaglig är den svårdefinierade yta med entrén på ena sidan och hörsalen och caféet på den andra. Det finns här endast ett par fåtöljer, en litet konstverk som ska föra tankarna till den gamla brandstationen och ett antal tidskrifter. Man kan anta att det rör sig en hel del människor här och att ytan därför borde vara välutnyttjad men istället ger den intrycket av att vara ett slags väntrum. Den institutionella känslan bidrar visserligen till att avvikelserna blir mer framträdande, och då i synnerhet på avdelningen för fantastik samt de affischer som annonserar bibliotekets aktiviteter.

En tydlig kompetens och expertis urskiljs inom vitt skilda områden och det tillhandahålls massor av massor. Det är varken bibliotekets uppdrag eller dess målsättning att ha allt, däremot är det ett mål att ha så mycket som möjligt för så

³¹ *Om jag inte får tala med någon nu – 27 poeter från Rumänien.*

³² *Översättbarhet = Translatability*

många som möjligt – en ambition som varken kan låta sig inordnas tillsammans med höga cirkulationstal eller tankar som ”less is more”. Det senaste kan aldrig ersätta det tidigare eftersom varje verk är unikt. Detta gör biblioteket till en minnesinstitution, och som en ansvarstagande sådan måste avvägningar göras gentemot användarnas önskemål och stundens popularitet. Exempelvis må pocketboken vara ett praktiskt format ur många aspekter men för minnesinstitutionen är den en anomali. Synen på biblioteket som minnesinstitution får även stöd i de VHS-kassetter som finns till utlån inte långt ifrån avdelningen för skönlitteratur. Troligtvis har dessa inte några högre utlåningstal utan finns snarare kvar på grund av att man vill visa att de finns och att bara för att de är gamla saknar de inte värde. Lägg till de många biblioteksbanden på de olika avdelningarna och bilden av ett bibliotek som lägger vikt vid att vara beständigt – ett bibliotek som har ett annat uppdrag än att roa för stunden – framträder tydligt.

Biblioteket jobbar aktivt med förmedling av skönlitteratur – i regel utifrån diskreta kriterier där det är låntagarens kunskap och intresse som möjliggör seendet. För den som är dåligt bevandrad i litteraturens och bibliotekens värld är det ett bibliotek med höga trösklar; och de kräver en stor portion mod att ta sig över. Det finns mängder av litteratur för den som bara önskar underhållning för stunden, vilket det inte finns någon anledning att förakta men litteratur är så mycket mer än så. För den som verkligen vill känna litteraturens kraft, är villig att ta sig tiden och ansträngningen är Landskronas stadsbibliotek en skattkammare där det utöver böckerna även finns ambitiösa bokcirklar och möjligheten att träffa några av dagens tongivande författare. Kanske är det framförallt någonstans här som det är ett samtida bibliotek och lite mer än en boksamling – en mötesplats samt ett forum för litteratur. Men på andra håll är samtiden passerad, exempelvis vittnar informationsöarna snarare om det sena 90-talets it-boom och om bibliotekets nya roll. Tillsammans med skyltar med överstrukna mobiltelefoner och de obefintliga skyltarna om tillgång till wifi är det ubikvitära samhället lite längre bort, och så även 2012.

På grund av de annars höga trösklarna framstår undantagen desto tydligare. På ett flertal ställe kan man i biblioteket se en ansträngning att placera sig själv i låntagarnas skor och att se verksamheten med deras ögon. Ett exempel är de numrerade hyllorna på avdelningen för skönlitteratur. Detta system ligger utanför normen för hur låntagare vägleds på bibliotek – normalt sett räcker signum och initialbokstav. Ett annat exempel är ”LÅNA GÄRNA”-noteringen på skyltarna vid den sista nyhetshyllan. Ett försök har gjorts för att se hur besökare skulle se hyllan och att den riskerar att misstas för en utställning där böckerna inte är till utlån. Om inget annat så visar detta på att man inte utan att ifrågasätta det anpassar sig efter en cementerad folkbiblioteksgenre. Just den här hyllan är intressant även ur andra perspektiv. Exempelvis ger den uttryck för en viss formatfixering genom att benämna medierna som ”MUSIK-CD” och ”MUSIK-DVD” samtidigt som det på skylten är en bild av ett kassetband – ett format som inte längre finns på biblioteket. På hyllan står medier med diverse artister, både gamla och unga. Inget som står ut, mestadels är det, som konstaterats ovan, rätt säkra kort. Den lite kaxiga tonen på skylten upplevs som att den är använd med glimten i ögat. Den gör också utställningen aktuell. Kanske har en lite säkrare utställning valts just eftersom tonen är lite kaxig och för att säkerställa att inte uppfattas som elitistisk.

7.3 Fältstudie Trelleborgs stadsbibliotek

Den 7 mars 2012 besökte vi Trelleborgs stadsbibliotek. Vi anlände lagom till att biblioteket öppnade klockan 10 och stannade i drygt två timmar. Biblioteket upplevdes som välbesökt och vi noterade speciellt ett par förskoleklasser som kom och gick under vårt besök.

7.3.1 Kontext

Trelleborgs stadsbibliotek ligger i ena änden av stadens vältrafikerade gågata. Byggnaden i rött tegel är anspråkslös och sticker inte ut bland den omgivande bebyggelsen. Längs fasaden skymmer planterade buskar de höga, smala fönsterna, vilket omöjliggör skyltning. Två fönster bredvid entrén är oskymda men även dessa är tomma. Skylten "BIBLIOTEK" ovanför entrén kompletteras av en stor banderoll på fasaden med Trelleborgs biblioteks logotyp samt texten "MYCKET MER ÄN BÖCKER".

Vi tar oss in i biblioteket genom skjutdörrarna och hamnar i en liten "sluss" med en stor anslagstavla med samhällsinformation. Inne i själva biblioteket dras blicken först till återlämningsmaskinen för att i nästa steg upptäcka den stora öppna ytan som är bibliotekets foajé. Röda klinkers på golvet tillsammans med blottade röda tegelväggar och överdimensionerade trädetaljer skapar upplevelsen av en 60-talslokal. Vi förstår snabbt att för att ta del av bibliotekets huvudsakliga verksamhet ska vi gå till höger men eftersom vi inte vill missa något börjar vi med att utforska den till synes tomma ytan till vänster om entrén – väl medvetna om att den genomsnittliga besökaren troligtvis går direkt till höger för att uträtta sina ärenden. Det första vi ser är en färgglad skulptur av en påfågel tillverkad helt i återvunnet material som tomburkar och liknande. Längs väggen ser vi fotografi med regionala motiv tagna av en lokal fotograf. I en monter ser vi en närmast nostalgisk utställning av ett antal böcker ur serien *B. Wahlströms ungdomsböcker*. Av omslagen och titlarna att döma är det en utställning riktad till killar.

En skylt på väggen informerar om att om vi fortsätter till vänster kommer vi till toaletterna och det öppna magasinet. Toalettdörrarna i ljusst trä har målats med ett verklighetstroget motiv som ger illusionen av att den övre delen öppnas mot en vidsträckt grönskande äng. Vi tar oss in till det öppna magasinet genom en öppen skyddsörr som också målats men i ett motiv som ska ge intrycket av att den är i trä. Vid ingången sitter en skylt med en punktlista över vilka genrer man kan hitta i det öppna magasinet samt att det finns läs- och studieplatser. Det öppna magasinet består av två delar – dels en korridor som leder mellan skyddsörren och det faktiska magasinet, dels ett rum till vänster som är det huvudsakliga öppna magasinet. I korridoren står en oanvänd monter och två bokhyllor varav den ena innehåller magasinerad fantasy och den andra magasinerade ljudböcker. Hyllorna är relativt fulla och innehåller en hel del titlar vilket får oss att undra hur stor samlingen är ute i själva biblioteket. Inne i det huvudsakliga öppna magasinet får vi känslan av att rummet medvetet bevarats så som det var när biblioteket var nytt. I ett hörn står en gammal kista av allmogekaraktär och i en monter visas en gammal bibel och en lyxig men sliten uppsättning av Strindbergs "Samlade skrifter" i läderband. Frånvaron av information om artefakterna leder till uppfattningen att de är placerade här av estetiska skäl, för att ge rummet en viss karaktär. Karaktären förstärks av svartvita

porträtt av kända svenska författare som Heidenstam, Lagerlöf och Strindberg, vilka är placerade ovanpå samtliga hyllor längs rummets fyra väggar. Här ser vi också en gammal, bevarad uppräkningslista över signum i SAB. Även de kantstötta, röda borden och de svarta stolarna bidrar till känslan av ett äldre bibliotek. Lysrörsbelysningen och plastmattan förtar dock lite av intrycket. Samlingen består av två avdelningar – skönlitteratur och deckare. I övrigt är rummet väldigt tyst och stillsamt – inget störande ljud tränger in från foajén – det enda som hörs är ett stilla surr från ventilationen.

Vi tar oss tillbaka till foajén och tittar närmare på återlämningsmaskinen som alltså har en framträdande position precis innanför entrén. En skylt på själva maskinen förklarar steg för steg hur man ska göra och illustrerar med en bild hur böckerna ska placeras. En annan skylt förklarar att det endast är böcker som kan återlämnas i maskinen, alla andra medier lämnas i informationsdisken. Utöver informationen på maskinen sitter det även en stor skylt som förklarar återlämningsförfarandet i mer löpande text. I texten betonas att om man stöter på problem får man gärna fråga. I fetstilad text får vi även reda på att det är vi själva som ansvarar för det vi lånat och att noggrant kontrollera att allt gått rätt till. Efter att ha dragit böckerna i maskinen ska de läggas antingen i "LÅDAN" för reserverade böcker eller i en av fyra vagnar: "BARN- OCH UNGDOMSBÖCKER", "DECKARE OCH THRILLRAR", "FACKLITTERATUR" eller "SKÖNLITTERATUR". Vid besökstillfället lade vi märke till ett antal titlar som placerats i fel vagn.

Till höger om återlämningsmaskinen möts vi av en hög informationsdisk som är bemannad av en person ur bibliotekspersonalen. Skyltar i A4-format på disken informerar om vårens sagostunder, att man kan låna en elmätare och att man kan koppla upp sig mot bibliotekets trådlösa nätverk. Vi kan även ta en broschyr om vårens sagostunder samt en informationslapp om förseningsavgifter. Bakom disken täcks väggen av en stor hylla med böcker som har en lapp nedstucken mellan sidorna – troligtvis reservationer som väntar på att bli uthämtade. När vi vänder oss om från disken ser vi en pelare med samma skylt om vårens sagostunder som på disken samt en om en bokcirkelträff på ett av områdesbiblioteken. Bredvid pelaren står två ställ med DVD-filmer. Bakom ställen – alltså mitt emot informationsdisken – står ett antal bord, stolar och fåtöljer och på väggen ut mot gågatan hänger ett ställ med ett stort antal dagstidningar. Framför stället står ett bord med broschyrer med samhällsinformation. Det är tydligt att det är här man ska sitta för att läsa tidningen och/eller umgås på ett informellt och otvunget sätt. Längs samma vägg som dagstidningarna finns står en lägre hylla och när vi kommer närmare ser vi en skylt med texten: "BOKBYTARHYLLA". På den nästan fulla hyllan sitter även skyltar med uppmuntrande påståenden som "BEFRIA BERÄTTELSENA" och "ÅTERVINN OANVÄNDA BÖCKER". En laminerad A4-skylt informerar i löpande text hur hyllan är tänkt att användas samt att bibliotekarierna tar sig rätten att rensa i den när så behövs. Informationsskylten är dock till hälften dold bakom böckerna i hyllan.

Vi fortsätter in i lokalen, förbi en andra, lägre informationsdisk – som förutom höjden är i stort sett identisk med den första – och ett par publika datorer. Nu öppnar sig rummet och vi står i ena änden av vad som till formen kan jämföras med en lada. Ett enda stort rum med ett högt snedtak klätt i träpanel och med synligt bjälklag. Där vi

nu står är det svårt att ta in det stora antalet hyllor som till synes är slumpmässigt placerade i lokalen. Som besökare måste vi välja en av ett antal vägar vidare in i biblioteket och det är svårt att avgöra vilken väg som leder vart.

Direkt till vänster står två utlåningsmaskiner – en högre och en lägre. Dessa har ingen skylt om hur man ska gå till väga utan man vägleds av text och bild på skärmen. Här finner vi också fem återlämningsvagnar – identiska med dem vid maskinen vid entrén – med nyligen återlämnade böcker. Detta signaleras av en handmålade skylt på väggen bakom. Om vi istället tittar lite mer rakt fram lägger vi märke till ett par skyltar fästa på hyllgavlarna som informerar om ”BOKEN KOMMER” och om ”Daisy”-böcker. Dessa skyltar är dels egenproducerade, dels hämtade från Tal- och punktskriftsbiblioteket, TPB. Gemensamt för dem är att de innehåller en hel del information om vem som har rätt till respektive tjänst samt hur man går till väga för att ta del av dem. De egenproducerade skyltarna visar också tecknade bilder på äldre människor i bekväma fåtöljer – läsandes eller lyssnandes.

När vi börjar röra oss inåt i biblioteket inser vi att det finns en tanke bakom hur hyllorna är placerade. På höger sida bildar hyllorna ett litet rum i rummet. Dock vet vi inte vad vi kan hitta i just det här rummet. En skylt finns – handmålade som den om ”ÅTERLÄMNADE BÖCKER” – men den är placerad i det bakre hörnet och syns inte förrän vi kommer en bit in i rummet. Då har vi redan lagt märke till att rummet innehåller musikrelaterad media. Tanken att genom hyllplaceringar skapa olika mindre rum i rummet går igenom i hela biblioteket. På ett ställe har man dragit det till sin spets och byggt en liten bod invid väggen där man kan sitta och titta på mikrofilmer. Bodens väggar är – likt toalettdörrarna och skyddsörren – målade på ett verklighetstroget sätt. Bodens exteriör tycks bestå av en gammaldags stengrund med slitna vitputsade tegelväggar. Denna typ av målning går igen på andra ställen i biblioteket, bland annat på en hyllas gavel och baksida. Ambitionen att ta in utemiljöer i biblioteket ger ett tvetydigt intryck. På vissa ställe, som på boden, ger det ett lantligt och folkligt intryck med på vissa ställe, som på hyllgaveln, känns det forcerat.

Vi tar oss vidare in i biblioteket och passerar ett antal facklitterära avdelningar. Vissa avdelningar identifierar vi snabbt eftersom skylten är placerad på en väl synlig plats, andra måste vi ta oss närmare för att identifiera. Man har valt att inte nödvändigtvis följa SAB:s rubriker för de olika avdelningarna. En närmare titt på avdelningen ”KRIG OCH FRED” avslöjar att denna består av böcker som i SAB har klassifikationen S: Militärväsen (Viktorsson 2006). Ett annat exempel är att M: Etnografi, etc. (ibid.) heter ”FOLKLIV”. Skyltarna med avdelningarnas namn är som nämnts ovan handmålade. De består av text och en liten dekoration som passar avdelningens innehåll. De är proffsigt gjorda och visar på en skicklig tecknare, dock börjar de bli gulnade vilket vittnar om att de är lite till åren. Avdelningar som kan antas vara lite nyare, till exempel pocket och ljudböcker, har heller inte en handmålade skylt utan en tryckt utan dekoration.

I mitten av rummet finns tidskriftsavdelningen. Den består av anpassade hyllor med skyltade tidskrifter på två av fyra sidor med ett antal bord och stolar samt en del fåtöljer. Vi upplever att ljudnivån – mestadels från barn- och ungdomsavdelningen –

sprider sig lätt i den stora lokalen men att detta inte nödvändigtvis är störande eftersom det inte upplevs som ett hårt och vasst ljud.

För att åter orientera oss i lokalen tar vi oss tillbaka till början av biblioteket, där vi tidigare gick rakt fram. Vi tar oss fram till ett par hyllsektioner som uteslutande består av sneda exponeringshyllor. Skyltar på vardera sektion informerar oss om att de innehåller ”SNABBLÅN” och ”NYHETER”.

Vi tar ett par steg bakåt och upptäcker några markeringar i golvet. Fyllda blå cirklar leder oss in i en gång snett åt vänster – bredvid snabbblånshyllan – medan några röda droppar leder oss in i en annan gång. Vid den första blå cirkeln inser vi att dessa leder oss till avdelningen för skönlitteratur. Vid första hyllgaveln har man fäst en speciell hörnhylla med en utställning med roliga böcker i olika genrer. Vi fortsätter och möter först en omfattande Stephen King-samling vilken för ett kort ögonblick får oss att undra om det är en sektion för spänningslitteratur – tanken dementeras dock snabbt av de omgivande böckerna. Vi fortsätter vidare längs den första hyllan på avdelningen för skönlitteratur utan någon riktig känsla för var den egentligen börjar och vart den kommer att ta vägen. Efter ett tag slutar vi att försöka lista ut strukturen och nöjer oss med att följa hyllan. Om man föreställer sig avdelningen sedd uppifrån är hyllorna placerade som i en oregelbunden spiral. Som förstagångsanvändare är det bästa man kan göra helt enkelt att följa böckernas och knubbarnas vindlande väg från A till Ö.

Efter att ha följt hyllorna en bit kommer vi till ett hörn bestående av en utställning som uppmärksammar att August Strindberg skulle fyllt 200 år i år. Utställningens placering är något dold och om man inte följer hyllorna hela vägen runt är risken stor att man inte ser den. Om man till exempel söker en bok av Strindberg och går direkt till S i den vanliga hyllan passerar man inte utställningen. Placeringen skulle kunna förklaras av att man planerar att ha utställningen uppe under hela året och inte vill uppta de mer framstående exponeringsytorna under så lång tid.

En bit efter utställningen svänger man runt ett hörn och hyllornas placering bildar ett rum vari man placerat ett antal bord och stolar. Här får man även en bättre överblick över avdelningen än man fått tidigare – helt enkelt för att rummet tillåter det och att det inte är så trångt mellan hyllorna. Här finns även en publik katalogdator.

Vi börjar nu om vår utflykt bland hyllorna genom att återgå till nyhetshyllorna och vika av till vänster längs med lokalens kortsida. Här finner vi först ett par nya datorer, vilka till viss del har skiljts av med en hylla innehållande pocketböcker med skönlitteratur. Vi fortsätter i gången som pockethyllorna och huvudavdelningen för skönlitteratur bildar och kommer fram till en liten kvadrat i lokalens hörn. Här ser vi först en avdelning för lättläst som upptar två hyllor, varav den ena innehåller skönlitteratur och den andra facklitteratur, följt av avdelningen för dramatik och poesi. I likhet med många andra avdelningar är skylten ”PJÄSER & DIKTER” synlig först när vi står rakt framför den. Illustrationen på den handskrivna skylten föreställer här en man och en kvinna klädda i vad vi förmodar är finkläder från senare 1800-tal. Vi lämnar den här avdelningen och sveper ögonen förbi en karmstol med blå klädsel som står inpassad i hörnet intill ett smalt fönster, varefter serieavdelningen tar vid.

Hyllorna på serieavdelningen skiljer sig markant åt från övriga avdelningar. Här är de exponerade framsidorna väldigt många och på en hel hyllsektion är samtliga hyllplan snedställda. Det finns även en uppsättning små staffli i trä, med vilka serier skyltas. Förbi serieavdelningen – fortfarande längs bibliotekets långsida – återfinns den första tematiska utbrytningen i form av fantasyavdelningen. Även om den inte är direkt liten får man ändå intrycket av att avdelningen inte innehåller så många titlar. Detta kan bero på att flertalet ingår i långa serier av samma författare.

Vi fortsätter rakt fram, förbi en liten tvåsitssoffa , och möts av en hylla som sticker ut från väggen – alltså i nittio graders vinkel gentemot fantasyhyllorna. Hyllan inleder deckaravdelningen och eftersom den är placerad som den är bildas ännu ett rum i rummet. Mitt på golvet i detta rum ser man var de röda dropparna slutar, nämligen vid konturerna av en människokropp, likt sådana man ofta ser i kriminalserier eller – filmer.

7.3.2 Form

7.3.2.1 Strukturella egenskaper

Trelleborgs stadsbibliotek har en mängd olika lokala lösningar och många av dem finns där för att guida besökaren i en samling som är svår att överblicka. Det är tydligt att besökaren och dess upplevelse är av större vikt än det kunskapsorganisatoriska systemet. Placeringen av återlämningsapparaten i anslutning till huvudentrén, respektive utlåningsapparaten i början av samlingen, visar på ett enkelt men genomtänkt flöde. Hyllornas placering är i mångt och mycket för att skapa variation genom gångar, vinklar och vrår men även för att skapa rum i rummet.

Ny skönlitteratur har en framträdande roll i biblioteket. Den är väl synlig och ligger i början på avdelningen för skönlitteratur. Utbrytningar från SAB har gjorts med formella avdelningar för ”POCKETBÖCKER” och ”LJUDBÖCKER” samt två tematiska utbrytningar – ”FANTASY” och ”DECKARE”. När det kommer till de två sistnämnda avdelningarna så återkommer dessa utbrytningar även i det öppna magasinet.

Det finns två typer av utställningar på Trelleborgs bibliotek. Dels de som är till för att inspirera och uppmana till utlån, dels de som enbart finns av estetiska skäl. Till det senare hör montern med gamla böcker i det öppna magasinet samt den monter i entrén med ungdomsböcker. De böcker som exponeras är inte för utlån utan snarare fyller de en form av stämningsskapande funktion. Det finns två utställningar med böcker till utlån och de är båda placerade i anslutning till avdelningen för skönlitteratur. Den första – med roliga böcker – är placerad så att den är bland det första man ser när man beger sig in i avdelningen medan den andra – med böcker av Strindberg – står mer dold i en relativt trång vrå på baksidan av avdelningen. Dessa utställningar är ambitiöst och färgrikt dekorerade och innehåller ett flertal skyltar av den uppmuntrande typen som diskuteras vidare nedan.

7.3.2.2 Kommunikationsmedium / Språk- eller teckensystem

Skyltar

Det finns en mångfald av olika former och språk på Trelleborgs stadsbibliotek i anslutning till skönlitteraturen för vuxna. På ett flertal ställen varierar språket även på samma hierarkiska nivå. Exempelvis finns de handtextade skyltarna med en akvarellmålning på de flesta avdelningarna men inte på alla. De handtextade skyltarna är en blandning av verbal och icke-verbal kommunikation, en text åtföljd av en för avdelningen beskrivande bild. Denna blandning är representativ för kommunikationen på hela biblioteket. Varken verbal eller icke-verbal kommunikation dominerar – tvärtom samverkar de ofta.

Skyltarna har tre kommunikativa funktioner, antingen markerar de avdelningen, uppmuntrar låntagaren eller förklarar något. Röd teckensnittsfärg används flitigt på Trelleborgs bibliotek med olika resultat. Vid snabbblånshyllan ser vi en liten skylt med ”SNABBLÅN” där ”S”:et är i rött. Sedan följer en lista i tre punkter som informerar oss om att det är 14 dagars lånetid och att inga omlån och inga reservationer tillåts. Ordet ”INGA” är även det rödfärgat vilket förstärker känslan av förbud. Även ordet ”NY” på skylten med ”NY SKÖNLITTERATUR” är i rött vilket får den att stå ut. På deckaravdelningen finns en skylt som förklarar att det finns fler deckare i det öppna magasinet. På denna skylt är ”ÖPPET MAGASIN” i rött vilket troligtvis är tänkt att locka till sig uppmärksamheten men som snarare ger skylten en karaktär av förbud. Denna skylt innehåller även texten ”FRÅGA OSS, VI VISAR ER GÄRNA!”. Uppmaningar av det här slaget förekommer även på andra skyltar runt om i biblioteket – bland annat på en skylt vid återlämningsmaskinen där man uppmanas att fråga personalen om det uppstår problem.

De uppmuntrande skyltarna är vanligt förekommande på biblioteket vilket vi upplever som ovanligt. I utställningen med nya böcker uppmanar skyltar oss ”MÖT VÅREN MED ETT LEENDE. LÅNA EN ROLIG BOK!”. Dessa uppmaningar, samt de vid bokbytarhyllan, är inte långa men gör likväl ett starkt intryck. Uppmaningen ”LÄS EN ROLIG BOK!” kommunicerar på ett flertal olika nivåer. Meningen innehåller inte bara en implicit klassifikation utan även ett ställningstagande om att innehållet är roligt och läsvärt. I likhet med mysteriet kring bloddropparna säger de även något om varför vuxna människor läser påhittade berättelser – de gör oss glada.

Särskilt anmärkningsvärda är de förklarande skyltarna som ofta består av stora textmassor i litet typsnitt. Till dessa hör bland annat skylten vid återlämningsmaskinen samt skyltarna med information om vilka som får lov att låna talböcker.

Etiketter

Bibliotekets streckkod finns placerad på samtliga titlars framsida. Varför den finns på framsidan istället för baksidan kan möjligen förklaras med att bokens egna streckkod på baksidan kan störa läsaren. Men det skulle också kunna bero på att majoriteten av låntagare spontant lägger böckerna med framsidan uppåt när de lånar, vilket ut- och återlämningsapparaterna är utformade för. Vidare är det tänkbart att det ska vara lätt för låntagaren att skilja bibliotekets böcker från de egna. Oavsett anledning så upptar streckkoden, och informationen om att titeln tillhör Trelleborgs stadsbibliotek, en avsevärd del av framsidan på bekostnad av den indirekta förmedlingen; ibland skymmer den inte bara en stor del av bilden utan även information som titel, författare och förlag.

Alla de svenskspråkiga serierna har en vit klisterlapp på framsidan – oftast uppe i högra hörnet – med en tematisk klassifikation över innehållet. De tre olika etiketterna lyder ”RELATIONER/SJÄLVBIOGRAFIER”, ”HUMOR/SATIR” och ”SPÄNNING/ÄVENTYR”.

Vissa böcker på avdelningen för skönlitteratur har ett litet klistermärke på ryggen. Det mest frekvent förekommande föreställer ett torn och en del av en mur – förmodligen signalerar detta historiska romaner. Ett annat klistermärke föreställer en robot vilket troligtvis markerar science fiction. Andra klistermärkens innebörd – som de svarta prickarna – är inte lika intuitiva och det finns ingen förklarande skylt. Bristen på guidning leder till slutsatsen att det är tecken från ett system som inte längre används.

Färger

En stor del av skyltarna är färgkodade men det är inte helt lätt att förstå systemet. Skylten som anger var pocketböckerna finns har ett gult fält och för övrig skönlitteratur återkommer blått på såväl återlämningsvagnar och de blå cirklarna på golvet som leder fram till avdelningen. Däremot har ny skönlitteratur en grön färg - en färg som återkommer på återlämningsvagnen för deckare och thrillerar. Vidare är en pil i entrén som anger riktning för toaletter och det öppna magasinet blå. Ovanför ingången till magasinet finns en välkomnande skylt med tre färger: orange, grön, lila. En mindre tilläggs skylt med mer information om vad som återfinns i magasinet har en orange bård på ena sidan – en färg som återkommer på skylten för skönlitteratur medan skylten som anger deckare har en lila bård. Färgbården på skyltarna fungerar utmärkt till att påkalla uppmärksamhet när man väl är i närheten av dem, men att detta skulle vara dess enda syfte verkar näst intill orimligt på ett bibliotek. Färgkodningen för skönlitteratur kan möjligen beskriva skönlitteraturens förlopp över tid, där den börjar med att vara grön (ny), till att bli blå (romaner och noveller) eller lila (deckare), för att sedan bli orange (hierarkiskt dominant färg för magasinerad skönlitteratur) och där underkategorin deckare förblir lila. Det verkar likväl betydligt mer rimligt att det rör sig om system av olika ålder.

Liknande konflikter i teckensystemet återfinns på golvet. De blå prickarna leder, som som nämnts ovan, till romaner och noveller, en färg som känns igen från återlämningsvagnarna. Däremot är bloddropparna som guidar fram till deckare och thrillerar röda. När det kommer till återlämningsvagnarna så är rött förbehållet skyltarna för facklitteratur. De blå prickarna upplevs som en färgkodad vägvisare medan dropparna är symboler i ett narrativ som återspeglar avdelningens innehåll. Gåtan kring bloddropparna uppmanar besökaren till att besvara vad det är som har hänt genom att följa dem fram till brottsplatsen och den dunkla avdelningen deckare och thrillerar.

Avdelningen för skönlitteratur

Böckerna exponeras framförallt på snedställda hyllplan, plexiglasställ eller att böckerna ställts öppnade med framsidan utåt. De båda speciella utställnings- eller temasektionerna består av tre rundade hyllplan med olika djup vilka passats in mellan två hyllgavlar. På temasektionerna och serieavdelningen används dessutom små trästaffli som bokhållare.

De tre hyllsektioner som rymmer pocketböckerna har en speciellt tydlig struktur vilken börjar med ett brett exponeringsstöd i plexiglas ovanpå hyllan, följt av en halvfull hylla med ryggarna utåt, för att åter följas av exponerade framsidor och ytterligare en halvfull hylla med ryggarna utåt. Böckerna är i anmärkningsvärt gott skick och generellt sett nya.

Hyllorna på avdelningen för skönlitteratur är drygt halvfulla. I de hål som bildas står böcker så att framsidan syns. Nästintill inga av de luckor som bildas är tomma vilket betyder att betydande tid och energi lagts ned på detta arbete. Skyltningen känns dock inte överväldigande vilket beror på avdelningens långa, vindlande utsträckning i rummet. Förutom i det rum som bildas av några av hyllorna tar man inte in särskilt många hyllsektioner åt gången utan går igenom dem en och en och får på så sätt informationen som skyltningen ger portionerad i mindre doser. Hyllornas organisation främjar verkligen browsning framför en mer målmedeten söktaktik. Varje hyllsektion består av fyra hyllplan och uppskattningsvis varannan sektion innehåller ett snedställt hyllplan för exponering av böcker.

Bland böckerna står inte bara knubbar med bokstäver på – vilket är gängse praxis i varje stor samling – utan även knubbar som visar var olika författare är placerade. Författare som blivit tilldelade en egen knubb är till exempel nobelpristagare som Mahfouz och Gordimer, författare av klassiker som Dostojevskij, Fogelström och Dagerman men även samtida författare som Bengt Ohlsson, Arto Paasilinna och Mikael Niemi. På nobelpristagarnas knubbar står det även angivet vilket år priset delades ut. Knubbarna visar på en tydlig värdering från bibliotekets sida. Den västerländska och svenska kanonen framhävs så markant att den framstår som en antipod till den geografiska mångfalden på ”NYA BÖCKER”-hyllan vilken diskuteras utförligare nedan. I likhet med de handmålade skyltarna tillhör de ett annat paradigm präglad av andra traditioner. Dock fyller knubbarna en orienterande funktion. På grund av låga och luftiga hyllor är det ganska långt mellan bokstäverna och författarnamnen funkar då som extra milstolpar för att snabbare hitta fram till det som eftersöks. Knubbarna på avdelningen för lyrik och dramatik är blå och det finns vare sig knubbar för nobelpristagare eller författare. Detta kan till viss del motiveras utifrån att avdelningen är så pass mycket mindre än den för romaner och noveller, och att orienteringshjälpen – som författarknubbarna bidrar till – är mindre behövd här.

7.3.3 Innehåll

På grund av den stora mängden skyltade böcker är det svårt att peka på något bestämt tema i Trelleborgs biblioteks skyltning. Möjligtvis kan man säga att den karaktäriseras av variation. En viss författare återkommer sällan och en viss titel återkommer aldrig. Värt att notera är att det är en variation som känns medveten – inte någonstans infinner sig känslan av att det bara råkade bli så här. Att det inte är ett slumpmässigt urval utan ett varierat urval tyder på en intresserad och engagerad vilja bakom. På hyllorna blandas nya och hyllade böcker³³ med moderna klassiker³⁴.

³³ Ex. *Salome* av Mara Lee & *Lacrimosa* av Eva-Marie Liffner

³⁴ Ex. *Illusionisten* av John Fowles & *Räddaren i nöden* av J. D. Salinger

Lättsammare men populära böcker³⁵ samsas med nobelpristagare³⁶. En hel del biblioteksband kan ses även bland de skyltade böckerna så exemplarets fysiska skick tycks inte vara ett avgörande kriterium.

Av de sex titlarna på snabbblånshyllan kan tre klassificeras som deckare och tre som romaner. Det är vår uppfattning att samtliga titlar är av en lättillgängligare och mer underhållande karaktär. Sektionen med nya böcker består av så många titlar att de inte riktigt får plats på hyllorna utan står lite omlott. Vid en första titt är det endast ett par titlar som är bekanta vilket gör oss nyfikna. En närmare granskning visar att böckerna är utgivna på en mängd olika förlag – större, kända förlag som Norstedts men även mindre som Nomen, Ekholm & Tegebjer och Isaberg. Anmärkningsvärt är att författarna består av en mängd olika nationaliteter och etniciteter.

Även på avdelningen för dramatik är hyllorna tämligen luftiga och det skyltade materialet ger intrycket av att biblioteket jobbar aktivt med samlingen. Att både *Tolv gånger Harold Pinter* och *Nio gånger Pinter* står skyltade påkallar en del uppmärksamhet. Böckerna är utgivna 2005, i samband med att Pinter fick Nobelpriset, vilket inte är anmärkningsvärt länge sedan för att de ska stå skyltade, men i förhållande till det låga antalet skyltad dramatik bär de möjligen vittne om att nyförvärv görs mer sällan här än på andra håll. Vidare framhäver de hur skyltningen på andra håll görs med variation som ett återkommande urvalskriterium: två titlar av samma författare ses som nämnts tidigare nästan aldrig skyltade i hyllorna.

Böckerna i de två hyllsektionerna med lyrik har en betydligt lägre genomsnittsålder än romanerna och merparten är utgivna under de senaste tio åren. Det finns en tydlig dominans av svensk experimentell poesi, vilken skulle kunna klassificeras som språkmaterialism³⁷. Likväl är mer än hälften av de skyltade böckerna av mer lättillgänglig karaktär med exempel som Arne Johnsson, Ulf Lundell och Shakespeare.

Serieavdelningen innehåller en del äldre serier, somliga i biblioteksband, men överlag är de nya eller mycket nya. Det skyltade materialet speglar den svenska serieboomen som ägt rum under de senaste åren. Bland de skyltade titlarna hittar vi serieskapare som Nina Hemingsson, Liv Strömquist och Sara Hansson men det finns också vittne om den motreaktion till den naivistiska och självbiografiska eller humoristiska trenden med längre berättelser. De engelskspråkiga serierna är inte jättemånga till antalet men det är likväl lätt att se markanta skillnader i förhållande till de svenska. Skaparna bakom verken är nästan uteslutande män och även om det förekommer teman som relationer och vardag³⁸ vilar en avsevärd del på en tradition av Marvels och DC:s superhjältar.

Deckaravdelning visar stora likheter med övriga samlingen och karaktäriseras av variation. Hyllorna är luftiga men här är vissa luckor tomma vilket kan vara ett bevis på att genren är populär eller att den inte ses över lika frekvent. Anmärkningsvärt är

³⁵ Ex. *Grabben i graven bredvid* av Katarina Mazetti

³⁶ Ex. *Keltens dröm* av Maria Vargas Llosa & *Jazz* av Toni Morrison

³⁷ Ex. Aase Berg, UKON, Ida Börjel och Johan Jönson

³⁸ Ex. *Shortcomings* av Adrian Tomine och *Best of American Splendor* av Harvey Pekar

att det här – till skillnad från resten av biblioteket – saknas lysrörsbelysning vilket gör avdelningen något mörk och trist. Till innehållet uppvisar avdelningen ett brokigt urval av böcker även utanför en strikt deckargenre så som thrillers, agentromaner och historiska böcker. Utmärkande för fantasyhyllans innehåll är att den består till största delen av ett fåtal väldigt långa serier och inte mycket därtill. Detta föder känslan av att detta är en eftersatt avdelning där urvalet saknar särskilt engagemang eller intresse. Ett flertal av serierna har inte en enda del utlånad och många är i väldigt gott skick vilket leder till slutsatsen att det inte är en populär genre i bibliotekets upptagningskrets. Många titlar på deckar- och fantasyavdelningen finns både i den ordinarie samlingen och i det öppna magasinet vilket förstärker intrycket av att gallring och luftiga hyllor prioriteras.

Även temasektionerna ger prov på variation – inte bara inom en viss genre utan även mellan. På hyllan med roliga böcker består titlarna av citatböcker³⁹, facklitteratur⁴⁰, serier⁴¹ och romaner⁴². I Strindbergutställningen består böckerna dels av författarens egna verk samt relaterade verk av andra författare så som Lena Einhorn's bok *Siri*.

7.3.4 Kommunikativ identitet

En stor del av bibliotekets strukturella egenskaper ger ett så rörigt intryck att det tangerar en känsla av att biblioteket har förlorat greppet om sin egen verksamhet. Likväl ger samlingen i sig, och arbetet med att exponera den, ett direkt motsatt intryck. Variationen av exponerade titlar och kombinationen av variation och enhetlighet i hyllorna inger förtroende. En känsla som tenderar att ge resonans inför mötet med det okända på ett sätt som liknar webbutikernas rekommendationer av typen ”De som köpt den här har även köpt den här.” Steget för besökaren att initiera samtal om skönlitteratur har därmed också krympt. Förvisso är det omöjligt att veta vilken bibliotekarie som exponerat vilka titlar men upplevelsen av att biblioteket har koll gör det mindre viktigt.

Trelleborgs stadsbibliotek är en portal till ett annat paradigm där byggnadens mörka murriga färger och den starka närvaron av folklighet i form av lokal förankring och handgjorda skyltar med förenklade namn på avdelningarna bidrar till en familjär miljö där 60/70-talet är starkt närvarande. Artefakterna från senare paradigm, så som datorer med lcd-skärmar eller låneapparaterna, utgör märkligt nog ingen motsättning till resten av genren utan smälter snarare in i brokigheten. Vad som blir direkt främmande är istället ord som chickt, hippt, rätt och tidlöst. Trots de uttalade värderingarna av viss litteratur så blir utsagorna aldrig elitistiska eftersom arbetet med samlingens olika avdelningar så genomgående utförts med omsorg. Helheten kommunicerar därmed också ett genuint intresse för litteratur oavsett genre och form. Där miljön är förlåtande är den indirekta förmedlingen tillåtande.

Bokryggarna är förvisso försedda med SAB:s signum men dessa återfinns inte på några skyltar i lokalen. Att SAB-klasserna Dramatik respektive Poesi istället kallas

³⁹ Ex. *Sportgodor DeLuxe* av Lasse Anrell

⁴⁰ Ex. *Proggiga barnböcker: därför blev vi som vi blev* av Kalle Lind

⁴¹ Ex. *Det är bara lite AIDS* av Sara Granér

⁴² Ex. *Tårtgeneralen* av Filip Hammar och Fredrik Wikingsson

”PJÄSER” och ”DIKTER” är en tydlig utsaga om bibliotekets vilja att förenkla språket. En förenkling vars syfte är att underlätta kommunikationen mellan biblioteket och besökaren. Förvisso blir det på bekostnad av möjligheterna att klassificera böckerna ”rätt”⁴³ men den genomsnittlige besökaren väntas varken vara litteraturvetare eller bibliotekarie.

Andra delar av biblioteket uppvisar dock inte samma vilja att förenkla för låntagaren. ”Strindberg 2012” är en fascinerande satsning både när det kommer ambition och omfattning men för den som inte läst eller haft någon stark upplevelse av *Röda rummet* eller *Inferno*, och heller inte sett *Fröken Julie* eller *Ett drömspel*, vem är då August Strindberg? Och kanske den viktigaste frågan: varför ska man läsa honom? Den enda information som finns att utläsa i samband med utställningen är ”AUGUST STRINDBERG 2012”. Om man hade klippt ut en mening från hemsidan för Strindbergåret 2012⁴⁴, till exempel ”TÄNK SJÄLV!” skulle utställningen skapat nya ingångar och därmed också fått en annan betydelse.

I fallet med montern innehållande Strindbergs samlade skrifter i det öppna magasinet bygger kommunikationen på förkunskaper och/eller en kontextualisering som besökaren själv måste vara förmögen att göra för att den ska bli betydelsebärande. Det är också fullt möjligt att montern är en mer eller mindre permanent utställning vilken aktualiserats på grund av yttre faktorer.

Samma ambivalenta hållning gentemot användarnas förmåga att klara sig själva kan urskiljas även på vissa av bibliotekets skyltar. De informerande skyltarna består ofta av mycket text i ett litet typsnitt vilket leder till slutsatsen att biblioteket som avsändare vill att användarna ska klara sig själva – de får ju all information de kan tänkas behöva. Samtidigt finns det en del skyltar av typen som uppmanar användarna att ta kontakt med personalen som gärna hjälper till.

På Trelleborgs bibliotek tycks finnas en vilja att bevara och inte göra sig av med saker bara för att det kommer nytt. Även om verksamheten har förändrats och system har bytts ut syns spår av de gamla. De äldre, handmålade skyltarna byts inte ut bara för att man inte kan producera nya när nya avdelningar tillkommer. Nya avdelningar, så som de för pocket och ljudböcker, får nya, tryckta skyltar och de äldre avdelningarna får behålla sina handmålade. Man skulle även kunna se knubbarna med nobelpristagare i detta ljus eftersom vinnarna och det år de vann är information som håller över tid. Även de rent estetiska utställningarna – montern med äldre böcker i magasinet samt montern med ungdomsböcker i entrén – vittnar om en dragning mot det äldre – en nostalgisk attityd som på många andra bibliotek får ge vika för nytt, fräscht och enhetligt.

7.4 Fältstudie Vellinge stadsbibliotek

Vi besökte stadsbiblioteket i Vellinge måndagen den 27 februari 2012. Vi var där strax efter det att biblioteket öppnat för dagen klockan 11 och stannade i ungefär två

⁴³ Exempelvis blir läsdramat och filmmanuset klassat som pjäs.

⁴⁴ www.strindberg2012.se

timmar. Biblioteket var under vår vistelse välbesökt, främst av de elever som går på den anslutande skolan. Det var endast ett fåtal besökare som kan antas tillhöra en bredare allmänhet.

7.4.1 Kontext

Huvudbiblioteket är placerat i utkanten av Vellinge tätort och delar lokaler med Sundsgymnasiet. Trots sin placering är biblioteket ändå lättåtkomligt för de flesta Vellingebor. Att det är just ett bibliotek signaleras av en stor skylt på fasaden som syns även för körande. På en skylt ovanför entrén som leder till biblioteket står det BIBLIOTEK OCH GYMNASIUM, vilket möjligtvis kan vara förvirrande och leda besökare att tro att det endast är ett skolbibliotek och inte ett folkbibliotek. De flesta Vellingebor är nog dock medvetna om vilken verksamhet det rör sig om. Ingångspartiet består i huvudsak av glas som i liten utsträckning används som skyltfönster av biblioteket – här informerar man att programmet för vårens arrangemang för barn och unga kommit samt att biblioteket ska vara stängt en dag på grund av utbildning av personal. Här finns även en skylt med bibliotekets öppettider samt information om att det finns ett bokinkast runt hörnet.

När vi tagit oss in genom huvudentrén och försöker orientera oss i biblioteket räcker det att lyfta blicken och följa pilen som anger var biblioteket ligger för att vi ska ha hittat det. Stora glaspartier ut mot entrén exponerar bibliotekslokalen. De tunga glasdörrarna öppnas med ett dovt surrande och via en meter lång passage, konstruerad av böjda träspjälor i anslutning till larmbågarna, stiger vi in på det stavlimmade parkettgolvet. Bokhyllorna är mörkgrå med laminerade gavlar och hyllor av metall, vilka i enlighet med resten av lokalen ger intrycket av att vara nya, eller rent av mycket nya. Ett tiotal meter in i lokalen – i rak linje med ingången – anger tre skyltar att hyllorna rymmer nyheter och snabbblån, varpå den tredje skylten har mindre teckenstorlek och därmed inte är urskiljbar från ingången. Ganska snabbt får vi en överblick över lokalen som består av ett avlångt rum. Förutom avdelningen för barn och unga längst in i lokalen finns det ingenstans att vika av från rummets riktning. Från ingången kan vi fortsätta rakt fram utan att känna att det finns en risk att vi missar något. När vi flyttar tillbaka blicken något ger det snabbt känslan av att det finns ett rum i rummet med mer eller mindre tydliga sektioner. I tämligen rak riktning från ingången finns en återlämningsmaskin, en bokvagn och ett särskilt skåp för reserverade böcker. I anslutning till låneapparaten finns ett högre runt barbord varpå ett broschyrställ av plexiglas håller ett antal broschyrer om aktiviteter på biblioteket. Bordet bildar tillsammans med utlåningsapparaten, bokvagnen, en lilafärgad pelare och några bokhyllor med baksidan vänd mot besökaren, en antydan om ett rum.

Direkt till vänster om entrén sträcker tidningsställ ut sig över rummets långsida med uppskattningsvis 80 exponerade tidskrifter. I anslutning till tidskrifterna finns det sex snurrfåtöljer med antingen ljus eller mörkgrön tygklädsel och längs med glaspartiet ut mot entrén finns ett vitt barbord med fyra vita barstolar. När vi åter flyttar tillbaka blicken mot ingången ser vi en bokvagn med en skylt som upplyser om att det är "GALLRADE BÖCKER, BLANDAT" och att de kostar fem kronor styck. Det finns även en pall och en dator som är upphängd på betongpelaren närmast oss samt en boksnurra med "FIXA-HEMMA-BÖCKER". I golvet precis framför oss finns det en liten upphöjning av metall, eller möjligen av plast, som antyder en riktning några meter in i rummet vilken sedan viker av mot informationsdiskarna.

Om vi går in några steg i lokalen och vänder oss om ser vi en utställning på motsatt sida av tidskriftsavdelningen. I en tälotsäng ligger ett skelett nerbäddat intill kortsidans glasparti. Det finns även en överdimensionerad vit skrivbordslampa som är drygt två meter hög. Lappar på en lätt vinklad skärmvägg berättar att det rör sig om en utställning om sömn. Intill utställningen återfinns bibliotekets tv-spel, vilka står med framsidorna utåt på tre bjärt grönmålade tavellister.

Vi fortsätter nu in i biblioteksrummet och går rakt fram till nyhetshyllan som består av två hyllsektioner med vardera tre hyllplan. Vid en närmre titt ser vi att det finns underavdelningar angivna på hyllkanterna "NYA BIOGRAFIER", "NY FACKLITTERATUR", "NY SKÖNLITTERATUR", "AKTUELLT". Hälften av de 20-talet volymerna utgörs av skönlitteratur med någorlunda blandade vuxna målgrupper. Inom skönlitteraturen har man heller inte gjort någon åtskillnad mellan olika genrer som romaner och deckare. Den titel som sticker ut mest på hyllan är ljudboksutgåvan av sportbiografin *Jag är Zlatan*. Till höger om nyhetshyllorna finns ytterligare två hyllsektioner av samma storlek. Den första består av endast sneda hyllplan anpassade till skyltade böcker. På samtliga böcker sitter en grön etikett med svart text som informerar oss om att det är nyheter och att det är snabblåm med en utlåningstid på 14 dagar. I hyllan står sju böcker med plats för betydligt fler och hyllan upplevs som ganska tom. Hyllan längst till höger består av ett snett hyllplan med skyltade böcker samt tre utdragbara lådor. Sektionen används uteslutande till pocketböcker – men pocket i alla genrer, såväl skön- som facklitteratur. Innehållet i de utdragbara lådorna är svårt att se men de är enkla att dra ut och man kan bläddra bland böckerna på samma sätt som man förr bläddrade i en kortkatalog. Vi ser nu även skylten som vi inte kunde urskilja från ingången och kan läsa vad som var "MEST UTLÅNAT PÅ VELLINGE BIBLIOTEK 2011" på respektive avdelning.

Färdiga med nyhetshyllan vänder vi oss till vänster och ser att parallella rader av bokhyllor står längs hela bibliotekets sida. Sektionerna närmast ingången består av en stor samling ljudböcker samt bibliotekets samling av talböcker och storstilsböcker. I kommande sektioner står facklitteraturen uppställd efter SAB, vilket gör att vi snabbt vänder uppmärksamheten åt höger där vi, en bit in i rummet, finner informationsdisken. En låg disk i ljus, blankpolerat trä med gråa metall detaljer bemannas av två personer som sitter vid varsin dator. På disken står ett litet plexiglasställ med några broschyrer om bibliotekets verksamhet – i övrigt finns ingen information. Ytterligare en liten bit in i biblioteket ser vi på en pelare en skylt med en stor orangefärgad WiFi-symbol med texten "TRÅDLÖST INTERNET, KONTAKTA PERSONAL FÖR INLOGGNING".

När vi vänder oss om ser vi vad som upplevs som mitten av biblioteket, men som troligtvis är närmare ingången än den bakre väggen. På ytan mellan nyhetshyllan och trappan upp till andra våningen står tolv svarta fåtöljer i skinn i tre rader. Två av raderna står riktade mot ingången medan en står i motsatt riktning. Hyllorna och trappan som ramar in ytan skapar ytterligare ett rum i rummet, vilket förstärks av de raka, regelbundna raderna av fåtöljer. Hur rummet är tänkt att användas upplevs som något oklart. Eftersom varje fåtölj har ett individuellt litet vitt bord vid armbågen samt tillhörande skrivbordslampa är den första slutsatsen att det är menat för enskilda studier. Slutsatsen motsägs av att en av raderna är riktade åt andra hållet vilket verkar

locka till interaktion och samtal. Vid vårt besök satt dessutom en grupp studenter i fåtöljerna och förde ett ganska högljutt samtal.

Som ovan användare av biblioteket upplever vi en viss osäkerhet inför vad som finns ovanför den stora, centralt placerade trappan. Inga skyltar talar om vad som finns på ovanvåningen och trots att det inte verkar otillåtet att gå upp där känns det inte naturligt. Nedifrån kan vi urskilja att det finns olika rum samt en bokhylla med vad som verkar vara flera exemplar av ett fåtal titlar – troligtvis klassuppsättningar. Vi beslutar oss för att gå vidare in i biblioteket och lämnar ovanvåningen undersökt för tillfället.

Till höger om trappan står en glasmonter som innehåller en utställning av dockor vilken tycks tillfällig och sammanhörande med ett arrangemang. Bakom den höga montern skymtar en betydligt lägre som genast väcker vårt intresse. Montern innehåller ett flertal läderinbundna böcker – vissa stängda och staplade på hög, andra uppslagna på en utvald sida. Två skyltar i A4-format på montern förklarar att den vänstra delen av utställningen består av ”GAMLA GODBITAR FRÅN BIBLIOTEKETS MAGASIN” vilket följs av en lista på de böcker som ställts ut samt utgivningsår. Exempel är *Skandinavisk fauna* från 1835 och *Allmän historia* från 1837. Den andra skylten visar att den högra delen av utställningen är delar ur ”BARNBIBLIOTEKET SAGA” och lite kort information om serien. Även här får vi reda på exakt vilka böcker utställningen innehåller, exempelvis *Ivanhoe* från 1931 och *David Copperfield* från 1941. Anmärkningsvärt är att den vänstra skylten även innehåller ett datumsintervall vilket tyder på att den här delen är tillfällig och att titlarna byts ut med jämna mellanrum. Utställningen om barnbiblioteket har inget sådant datum vilket får oss att tro att den är permanent.

Vi fortsätter in i lokalen och ser att det står ett vitt bord med fyra stolar bakom trappan. En liten bit ifrån möblemanget finner vi längsgående bokhyllor och möts alltså av gavlarna vilka var och en försetts med två skyltar i A4-storlek. Mitt på skyltarna står det ”ROMANER” och bokstavsintervallet som kan återfinnas i hyllorna och längst upp med en något mindre teckenstorlek står ”H” och med ett ytterligare lite mindre teckensnitt ”SKÖNLITTERATUR”. Hyllan längst till vänster i skönlitteratursektionen framför oss rymmer bokstavsintervallet C-D och vi kan utifrån det sluta oss till att den inte börjar där. Till höger om oss ser vi att det även där finns tvärställda hyllor, om än något lägre än de övriga. Efter att ha gått några meter dit ser vi att det är lyrik och dramatik samt skönlitterära samlingsverk och svensk folkdiktning⁴⁵. I likhet med i resten av biblioteket står SAB-koderna på både hyllgavel, på vita knubbar och på böckernas ryggar. Hyllan med drama och poesi är lite mer än halvfull och på den andra hyllan av fyra, sett från golvet, står det åtta skyltade böcker varav hälften är poesi och hälften dramatik.

Vi fortsätter över till nästa hyllsektion där romanerna börjar. Det är väldigt luftigt på hyllorna. På de allra flesta är åtminstone en femtedel av hyllan utan böcker, på några endast hälften och på en del är det endast en knapp femtedel som upptas. De två olika exponeringsställena av plexiglas – det ena brett med plats för upp till fyra böcker och

⁴⁵ Eftersom systemet ger en stark antydning av att man följer SAB kontrollerar vi även om det finns en essäsektion (Hc.04) men någon sådan finns inte.

det andra för endast en bok – återfinns med jämna mellanrum. Det är ungefär en sjättedel av hyllorna som upptas av den bredare exponeringshyllan (och på dessa står endast exponerade böcker).

Om vi fortsätter in i lokalen mot de högre hyllorna så återkommer samma tendenser som på de tidigare hyllorna. Det är överlag gott om plats och de skyltade böckerna återkommer i de två olika varianterna av ställ.

Längst in i lokalen hittar vi bibliotekets deckaravdelning. Avdelningen är relativt stor – uppskattningsvis en fjärdedel så stor som den övriga skönlitterära samlingen. Avdelningen är även något mindre luftig än övriga avdelningar vilket förstärker intrycket av att det är en stor samling. Bortom deckarna finner vi åtta arbetsplatser med datorer som är grupperade fyra och fyra med små, cerisa skiljeväggar emellan. I närheten av deckarna finns skönlitteratur på annat språk än svenska. De mörkgrå hyllorna tar sen slut och efter ett mellanrum börjar vita hyllor. Hyllan närmst de grå rymmer biblioteks fantasyavdelning och står som en skiljelinje mellan vuxenlitteraturen och barnavdelningen. Robert Jordans stora bokserie *The Wheel of Time (Tidens hjul)* upptar en påtaglig mängd av de samlade böckerna eftersom de finns på både svenska och engelska. Likaså utmärker sig samlingen Tolkien-volymer.

De bjärt gröna tavelhyllorna med datorspel vid ingången återkommer på en vägg vid skönlitteraturen och lyfter fram ett drygt tjugotal seriealbum. Nedanför de tre hyllorna finns två tråg vilka avslutas med ett hyllplan med skiljeväggar närmst golvet. Det är i samma grå färg som de övriga hyllorna. Trots att tråget är välfyllt är det inga problem att bläddra i det.

Som nämnts ovan var biblioteket välbesökt under vår vistelse – en hel del elever satt och förde livliga diskussioner på olika platser i biblioteket. Trots det upplevdes inte ljudmiljön som störande, tvärtom var det ett behagligt sorl som antyder en levande och uppskattad verksamhet. Detta tyder på en medvetenhet om de olika aktiviteterna och hur de kan tänkas påverka varandra – en medvetenhet som med all sannolikhet funnits med redan när lokalen byggdes. Noterbart är att avdelningen för skönlitteratur ligger i den delen av lokalen där ljudnivån troligtvis är som lägst. Två sidor av biblioteksrummet har inte fönster utåt vilket kompenseras av stora fönster på de övriga två sidorna samt av det stora ljusinsläppet från ovanvåningen.

7.4.2 Form

7.4.2.1 Strukturella egenskaper

Den skönlitterära avdelningens struktur på Vellinge bibliotek kan sägas tillhöra en generell folkbiblioteksgenre. Samlingen består av två tematiska utbrytningar ur SAB-systemet, ”DECKARE” och ”FANTASY”. Deckarna är placerade bakom skönlitteraturen från ingången sett – alltså mellan skönlitteraturen och den bakre kortsidan av biblioteket. Om man räknar bort barn- och ungdomsavdelningen är deckarhyllorna de hyllor som placerats längst bort från ingången. Fantasyavdelningen är placerad på en lägre hylla som delar av vuxenavdelningen och barnavdelningen. Även de formella utbrytningarna följer ett standardmönster – ljudböcker och pocketböcker placeras separat från de inbundna böckerna. Jämfört med den övriga

samlingen är ljudboksavdelningen ovanligt stor medan pocketavdelningen är ovanligt liten.

Bortsett från glasmontern med godbitar ur magasinet – som är placerad mellan trappan och avdelningen för skönlitteratur – är alla möjligheter till utställningar placerade vid ingången. Bland hyllorna finns inga utställningsytor – inte heller på hyllornas gavlar. Detta gäller inte bara avdelningen för skönlitteratur utan även resten av biblioteket. Vad gäller skönlitteratur till vuxna är den främsta exponeringsytan nyhetshyllan – alltså den lägre hyllan med fyra sektioner som står rakt fram från ingången sett och som skiljer ingångspartiet från atriumet.

7.4.2.2 Kommunikationsmedium / språk- eller teckensystem

Rummet

Det mest slående med Vellinge bibliotek är enhetligheten - allt tycks ordnat efter en specifik tanke. Tanken manifesteras på en mängd olika sätt och syns i allt från färg- och materialval till det kunskapsorganisatoriska systemet. Bibliotekets interiör och inredning består av endast ett fåtal färger men dessa är noggrant utvalda för att dels passa ihop med varandra, dels för att fylla ett syfte. Som exempel kan nämnas de bjärt gröna, nästan neonfärgade listerna som rymmer tv-spelen. Genom kontrasten mot den vita väggen står hyllorna ut och därmed avdelningen ut samtidigt som den skarpa färgen tilltalar en yngre målgrupp snarare än en äldre och skapar en avdelning som yngre användare kan känna är deras. Av troligtvis samma anledning går den gröna färgen igen på listerna på serieavdelningen. Mittemot tv-spelen står tidskriftsavdelningen där ett antal gröna fåtöljer i olika nyanser uppmanar till lugn och enskild läsning. Fåtöljernas gröna färg matchar listernas men har mycket dovare och mörkare nyanser vilket gör att de inte alls sticker ut lika mycket. Där det gröna på listerna signalerar ungdomlighet och energi signalerar det gröna på fåtöljerna ett lugn. De olika nyanserna matchar varandra men fyller ändå helt olika funktioner. Medvetenheten av vilka färger som används syns även på den nyans av cerise som återfinns på vissa pelare samt på arbetsplatserna som rymmer de publika datorerna. Den stora trappan i mitten av rummet består av en stålkonstruktion i samma mörkgråa färg som hyllorna och trappsteg i samma träslag som golvet. Enhetligheten bryts på åtminstone tre ställen i biblioteket av att inredning av ett helt annat slag tagits in. En är den lilla hyllvagn med gallrade böcker vid ingången, den andra den låda där låntagare själv lägger återlämnade böcker som är reserverade av någon annan. Dessa möbler är i ljus furu med vita eller röda detaljer och känns inte alls lika exklusiva som resten av inredningen. De funktioner som möblerna fyller förutsågs antagligen inte vid utformningen av biblioteket och därför har man tvingats ta in andra möbler som inte matchar resten. Det tredje stället är informationsdisken som även den består av ljus furu men med ljusgråa detaljer som inte matchar de mörkgråa hyllorna. Även denna möbel känns mindre exklusiv än övriga biblioteket.

I Vellinge dikteras mycket av den vägledande informationen genom lokalens utformning. Även förstagångsbesökare förstår snabbt hur man orienterar sig i rummet och detta utan hjälp av en enda skylt. Detta beror på rummets avlånga utformning som inte ger besökaren något vägval annat än att fortsätta rakt fram. Fram till avdelningen för skönlitteratur finns heller inte några högre hyllor utan redan vid ingången fås en god överblick av lokalen. Genom att kunskapsorganisationen är konsekvent med exempelvis all facklitteratur till vänster i det avlånga rummet

undviks förvirring om var en viss typ av litteratur kan tänkas återfinnas. Orienteringen underlättas även genom de upplevda rummen i rummet. Utan att det signaleras annat än genom placering av sittplatser, hyllor och annat möblemang är det tydligt vilka delar av biblioteket som är tänkta att användas till vad. Det enda som skapar viss förvirring är vad trappan i mitten av lokalen leder till samt huruvida besökare är tillåtna att gå upp där. De enda orienterande skyltarna återfinns på hyllgavlarna och informerar vad som står i respektive hylla.

Skytning

Skytlar med annan funktion än rent orienterande är även de ovanliga på Vellinge bibliotek. Det fåtal som finns fyller en av två funktioner – antingen förklarar de hur biblioteket ska användas eller är de till för att inspirera. Exempel på den första funktionen är skylten som talar om att reserverade böcker ska läggas i en låda bredvid återlämningsmaskinen eller att man på grund av tekniska problem inte kan använda knappsatsen på skärmen. Skytlar med inspirerande funktion är till exempel den på nyhetshyllan som visar vilka böcker som var mest utlånade 2011 och en liten inskription på en skulptur som står på den första skönlitteraturhyllan ”DEN SOM ÄGER EN TRÄDGÅRD OCH EN BOKSAMLING SAKNAR INTET.”

Skytning av skönlitterära böcker sker i skönlitteraturavdelningens hyllor samt i nyhetshyllan och glasmontern med godbitar ur magasinet – inte någon annanstans. Vid ingången finns en del möjligheter till skytning – bland annat en hög boksnurra – men dessa används till facklitteratur. Både de stora fönsterpartierna ut mot skolan och fönstren i entrén ut mot gatan skulle kunna användas till skytning men dessa är helt tomma. Inte heller på de stora anslagstavlor noteras information relaterad till skönlitteratur för vuxna.

Annat

Hyllsektionen längst till höger i vad vi kallar nyhetshyllan består som nämnts ovan av ett hyllplan för skytning samt av tre utdragbara lådor som används uteslutande till pocketböcker. Systemet med utdragbara lådor och att man får bläddra bland böckerna är inte ovanligt på folkbibliotek men den vanliga användningen är till cd- eller dvd-skivor, bildböcker eller serieböcker – till pocketböcker känns det nytt. Till skillnad från en vanlig bokhylla som tillåter en mängd olika användningar lämpar sig lådorna främst till browsning. Om en specifik titel eftersöks bland pocketböckerna kan systemet upplevas som frustrerande.

7.4.3 Innehåll

Nyhetshyllan

Den hylla med fyra sektioner som skiljer ingångspartiet från atriumet har vi valt att kalla för nyhetshyllan trots att det endast är två av fyra sektioner som innehåller nyheter – de andra två innehåller 14-dagarslån samt pocketböcker. De sektioner som innehåller de faktiska nyheterna är uppdelade i fyra delar: *skönlitteratur*, *facklitteratur*, *biografier* och *aktuellt*. De olika delarna är markerade genom en liten etikett på hyllkanten. Bland skönlitteraturen, som upptar ungefär hälften av platsen på hyllan, står romaner blandade med deckare – här återfinns alltså inte gjort den uppdelning som man gjort i övriga samlingen. Vidare har olika medieformer blandats, vanliga böcker delar plats med ljudböcker och filmer. Bland titlarna är det svårt att urskilja en röd tråd eller något annat urvalskriterium – det som sticker ut mest är

ljudboksutgåvan av *Jag är Zlatan*. *Aktuellt*-delen av hyllan innehåller till största delen facklitteratur, den enda skönlitterära titeln är en bok av George R.R. Martin som nyligen filmatiserats.⁴⁶ Nästa hyllsektion är för 14-dagarslån och består uteslutande av hyllplan för skyltade böcker. I hyllorna står vid besökstillfället sju böcker men med plats för många fler. Titlarna är både romaner och deckare och inte heller här kan det skönjas en genomgående tanke. Snarare är det så att böckerna är de som kan förväntas finnas på en sådan här hylla våren 2012.⁴⁷ Sektionen längst till höger är som nämnts ovan avsedd för pocketböcker. Både i skyltningen och i de utdragbara lådorna återfinns fack- och skönlitteratur blandat om vartannat. Med tanke på att avdelningen är menad som passande för browsning är denna blandning anmärkningsvärd. Även om man vid browsning inte är helt säker på vad det är man är ute efter vill man kanske ändå ha en viss avgränsning i det material man ska leta igenom. Men eftersom avdelningen är så pass liten vållar det möjligtvis inte några större problem.

Avdelningen för skönlitteratur

Skytningen av böcker i avdelningen för skönlitteratur kan karaktäriseras av en slumpmässighet. Klassiker ur den västerländska kanonen⁴⁸ varierar med böcker vars omslag är anpassat efter dess filmatiserade version⁴⁹, lättillgänglig litteratur⁵⁰ står bredvid sådant som anses vara svårare⁵¹ och böcker med allvarliga tema⁵² samsas med humorböcker⁵³. En skyltning med denna spännvidd tyder på avsaknad av en bestämd tanke med vad som sätts upp – troligtvis tas det som står närmast till hands. Om man ska leta efter en gemensam nämnare bland de skyltade böckerna kan man möjligtvis konstatera att bortsett från klassikerna, som inte sällan är biblioteksband, är de nya och fräscha. I så fall är det den fysiska artefaktens tillstånd som framhävs snarare än det intellektuella innehållet – dock är det inte tillräckligt många böcker som uttrycker ett sådant synsätt för att med säkerhet kunna konstatera att så är fallet. Inte heller på deckaravdelningen går det att urskilja ett enskilt tema bland de skyltade titlarna – vi noterar endast att vi inte kan se några nytvågnitlar. Inte heller i samlingen kan ett specifikt urvalskriterium urskiljas. Anmärkningsvärt är att deckarhyllan inte endast innehåller deckare och kriminalromaner utan även rena thrillers och spänningslitteratur samt andra genrer som antas vara riktade mot män så som agentromaner.

Innehållet på serieavdelningen har en tydlig dominans av svenska serieskapare vilket inte minst är tydligt bland de skyltade titlarna. Av det dryga tjugotalet volymer är det endast *V för vendetta*, *Modesty Blaise* och *Snobben* som kan sägas vara internationellt erkända. Vi lägger särskilt märke till att två titlar av Daniel Ahlgren är exponerade och att en överhängande del av de skyltade verken är några år gamla.

Avsaknaden av en urskiljbar röd tråd i skyltningen går igen även i den övriga samlingen. Vi har svårt att se några tendenser vare sig ifråga om aktualitet, personlig

⁴⁶ *I vargens tid* (1996).

⁴⁷ Som exempel kan nämnas *Frihet* av Jonathan Franzen och *Brottsplats: Faithful Place* av Tana French.

⁴⁸ Ex. *Förnuft och känsla* av Jane Austen

⁴⁹ Ex. *I, robot* av Isaac Asimov & *Brick Lane* av Monica Ali

⁵⁰ Ex. *En förtjusande man* av Marian Keyes

⁵¹ Ex. *Försoning* av Ian McEwan & *Nocturner* av Kazuo Ishiguro

⁵² Ex. *Nederland* av Joseph O'Neill

⁵³ Ex. *I långa loppet* av Miika Nousiainen

smak eller några andra röda trådar. En av William S. Burroughs böcker står skyltad vilket skulle kunna vara ett resultat av dokumentären som sändes om honom på SVT:s K-special¹, likaså kan anledningen till att Mara Lees *Ladies* står skyltad vara följden av hon tilldelats Svenska Dagbladets litteraturpris för ett par månader sen.¹ Många titlar ur Modernistas klassikerserie sticker ut i hyllorna men det gör även en stor samling böcker av Danielle Steel. Noterbart är att övrig litteratur inkluderar sagor vilka vanligtvis placeras på en särskild avdelning eller på barnavdelningen.

Utbyggnaderna ur SAB, deckare och fantasy, uppvisar stora likheter med den övriga skönlitteraturen – detsamma gäller serieavdelningen. I synnerhet deckaravdelningen kan likställas med de intryck som noterats tidigare. Både fantasy- och serieavdelningarna är små och något särskilt engagemang kan inte urskiljas. Titlarna är få och går inte utanför den sfär som måste betraktas som standardinnehållet. Inte heller skyltningen tyder på ett personligt intresse.

7.4.4 Kommunikativ identitet

Vellinge biblioteks identitet bestäms till stor del av lokalen och dess inredning. De mörkgrå hyllorna, och dess återkommande färg på flertalet av pelarna, bidrar tillsammans med den jämna och välavvägda belysningen till att skapa ett sobert intryck. Vidare är biblioteket väldigt enhetligt i allt från färg, materialval, hyllor, skyltar och placering av olika avdelningar. Det finns en logik, delvis av riktningar i rummet och illusoriska rum i rummet-effekter som gör det både lätt att orientera sig rent spatialt såväl som i manifestationen av kunskapsorganisationen. Skyltar ifråga om riktning och innehåll används sparsamt och det är uppenbart att informationen ska nå besökaren först när den är redo för den.

Att i stort sett samtliga utställningsmöjligheter är placerade vid ingången kan vara en indikation på att man vill fånga besökarnas uppmärksamhet fort. Om så är fallet berättar utställningarnas innehåll att det inte är med skönlitteratur man lockar. Det mest synliga från entrén är den stora väggen med exponerade tidskrifter, boksnullan med "FIXA HEMMA"-böcker samt tv-spelen. Undantaget är nyhetshyllan men här har de skönlitterära böckerna inte en framträdande placering.

Vad gäller skönlitteraturen till vuxna finns det gott om intressanta titlar för vitt skilda läsare men det finns inget som sticker ut. Avsaknaden på tilltal och personlighet kan mycket väl upplevas som att det lämnas plats för den personliga infallsvinkeln. Men vårt intryck är snarare att enhetligheten och den regelbundna oregelbundenheten skapar en monoton som inte har något med litteratur att göra. Avdelningen för skönlitteratur är framförallt ett öppet magasin.

Skyltning kan användas som ett hjälpmedel för att lufta hyllorna och skapa variation men då det görs så pass konsekvent och regelbundet som i fallet med Vellinge bibliotek är skyltningen snarare med till att framhäva likformigheten. Man kan nästan sluta sig till att det finns ett visst bestämt antal breda exponeringsställ i förhållande till antalet hyllplan.

Man skulle kunna säga att Vellinge bibliotek i hög grad är en bibliotekaries bibliotek planlagt av arkitekter. Lokalen lämpar sig synnerligen väl till de många olika typer av verksamheter som försiggår på ett folkbibliotek idag. Vid planeringen av rummet har

det tagits hänsyn till hur dagens svenska folkbibliotekgenre ser ut och utifrån det har en plats skapats som på ett smakfullt och intelligent sätt inkommer alla dess delar. Det blir dock tydligt att vissa av dessa delar inte har en lokal förankring. Två sådana delar är avdelningarna för fantasy och serier. Den uppenbara bristen på intresse och engagemang som samlingarna uppvisar föder frågan varför dessa avdelningar är utbrutna ur övriga samlingen överhuvudtaget. Troligtvis på grund av att det är så man gör på de flesta andra bibliotek. Även om de strukturella elementen, som utbrytningar och utställningar, i sig inte uppvisar något brott mot gängse normer kan vissa försök till lokal anpassning ändå urskiljas vad gäller innehållet. Exempelvis har ”FIXA HEMMA”-snurran en tydlig målgrupp i stadens många villaägare och tv-spelshyllan i gymnasieskolans ungdomar.

Beträffande mer personligt förankrade känslor som väcks under besöket så är det främst inför glasmontern med gamla böcker. Här får man kontakt med en avsändare som på ett tydligt sätt säger att vi vill visa dig något. Upplevelsen är inte omvälvande men det sätter känslorna i kontakt med en skönhet som ofta förknippas med böcker och läsning; det talar till en sida präglad av nostalgi, romantik och personlig nyfikenhet. Montern tar inte heller några direkta knep om betraktaren med uppmaningar om att det ska fördjupas eller ledas vidare. Montern utgör en direkt motpol till resten av biblioteksrummet vilket – som diskuterats ovan – är intelligent kalkylerat och utfört på ett smakfullt sätt.

Upplevelsen av Vellinge bibliotek styrs, som diskuterats ovan, till stora delar av lokalen och inredningen, som är noggrant anpassade efter en viss verksamhet. Vid besökstillfället noterades endast ett fåtal lokala lösningar – som exempel kan nämnas den lilla hyllvagnen för gallrade böcker samt lådan för reserverade böcker vars utseende och utformning skiljer sig från övriga inredningen.

En stor anledning till att besökaren har så lätt att orientera sig i lokalen beror på att man vet vad man kan förvänta sig att finna där. Användare vet att det finns skönlitteratur för vuxna på biblioteket och kan därför fortsätta förbi facklitteraturen och atriumet i trygg förvisning om att finna vad de söker trots avsaknaden av orienterande skyltar. Den implicita informationen som vägleder användaren bygger på en kännedom om folkbiblioteksgenren och att den kännedomen delas av användare och personal.

8. Analys

Det här kapitlet är uppdelat i två avsnitt. I det första redovisas de jämförelser som gjorts mellan biblioteken och i det andra problematiseras resultatet ytterligare utifrån genreteori och tidigare forskning.

8.1 Jämförelser

I följande avsnitt redovisas den delen av analysen där resultatet av de olika biblioteken jämförs med varandra – vilket sker utifrån vårt ramverk. Syftet med den här delen av analysen är att besvara den mer övergripande frågeställningen om vilka situerade problem som manifesteras i den indirekta förmedlingen. Alltså diskuteras de konkreta delar av den indirekta förmedlingen som framstått som de mest betydelsebärande. Ett andra syfte är att ligga till grund för den genreteoretiska analysen som följer.

8.1.1 Kontext

Lokalerna som hyser de olika biblioteken uppvisar väsentliga skillnader. Den främsta skillnaden är att det rör sig om två olika typer av byggnader som kräver två olika förhållningssätt. Landskrona och Eslöv stadsbibliotek finns i lokaler bestående av ett antal olika rum medan Trelleborg och Vellinge stadsbibliotek finns i öppna lokaler där rummen – eller vägarna genom biblioteket – måste skapas på annat sätt än genom faktiska väggar. Hur detta påverkar bland annat skyltning och orientering diskuteras utförligare nedan. Biblioteken kan också grupperas utifrån huruvida de ursprungligen är uppförda för att inhysa biblioteksverksamhet eller om det är frågan om befintliga byggnader som anpassats.

Gemensamt för samtliga bibliotek är en enhetlighet i valet av möbler och inredning. Troligtvis beror detta delvis på att behovet av anpassade möbler begränsar det tillgängliga utbudet. Effekten är inte sällan en institutionell känsla som påminner om den som upplevs i andra kommunala verksamheter. Gemensamt för alla bibliotek är dock även försök till avbrott mot den institutionella genren. Avbrotten blir mot bakgrund av resten av möblemanget desto tydligare och mer effektfulla. På vissa bibliotek, som Trelleborg och Landskrona, är avbrotten fler – i form av handmålade skyltar, användningen av stuprör som exponeringshyllor och välvda hyllplan – medan de på andra, som Eslöv och Vellinge, är färre – som exempel exponeringshyllor målade i en bjärt grön färg och hyllor infällda i byggnadens befintliga interiör.

8.1.2 Form

Merparten av den direkta kommunikationen som sker mellan biblioteket och dess besökare handlar framförallt om att informera. Ett återkommande exempel är lokalt producerad kringinformation om hur man ska använda lånemaskiner. Vidare utgör vägledning till en specifik avdelning eller en specifik underavdelning den i synnerhet vanligaste anledningen till att informera besökarna.

8.1.2.1 Strukturella egenskaper

Utbrytningar

Likheterna mellan de olika bibliotekens sätt att behandla skönlitteratur är slående när man ser till det mer övergripande planet. Samtliga bibliotek har utbrytningar för deckare, och fantasyn har lyfts ut från den övriga skönlitteraturen. Härmed kan det alltså konstateras att Goodalls (1989 se Leckie & Given 2005, s. 16) råd från 1989 som nämnts ovan - att uppdelning efter genre underlättar browsning - har fått fullt genomslag på svenska folkbibliotek. Med undantag från Landskrona bryts även pocketböcker ut och då blandas skönlitteratur med facklitteratur.

På Trelleborgs stadsbibliotek kompletteras SAB-systemets otillräcklighet ifråga om att beskriva innehållet genom tilläggsinformation på en del titlar. På de svenska serierna sitter en liten klisterlapp som beskriver om det är "RELATIONER/SJÄLVBIOGRAFIER", "HUMOR/SATIR" och "SPÄNNING/ÄVENTYR", medan det på den skönlitterära avdelningen finns klistermärken med symboler på en del ryggar, vilka troligen beskriver genrer som historisk roman samt science fiction. Att två olika system - utbrytningar och klistermärken - används på samma bibliotek är ovanligt. Studier visar att båda metoderna är fruktbara och genererar ökade cirkulationstal men att utbrytningar är något effektivare (Baker & Wallace 2002, s. 66). Även utställningen med roliga böcker är en klassifikation – om än en tillfällig sådan – som beskriver innehållets art. Några liknande ämnesindelningar återfinns inte på några av de andra biblioteken, vare sig i form av tillfälliga utställningar eller genom tilläggsinformation direkt på verken.

Samtliga undersökta bibliotek har alltså brutit ut fantasy från den övriga samlingen men det är endast i Landskrona som ett aktivt arbete med avdelningen kan urskiljas. På de övriga tre biblioteken har fantasyn en mer eller mindre undangömd placering och samlingarna består till största delen av långa serier av ett fåtal namnkunniga författare. De långa seriernas dominans bidrar också till en likformighet som inte syns på andra avdelningar. Till viss grad är detta ett problem som den skönlitterära genren fantasy genererar, men problemet förstärks genom just utbrytningen och de små avdelningarna. I Landskrona står de många böckerna av Koontz och King på baksidan av, eller inuti, den speciella hyllan, vilket gör att likformigheten tonas ner.

Vad gäller deckare skiljer sig behandlingen något mellan de olika biblioteken. Biblioteken i Vellinge, Landskrona och Trelleborg har valt att till viss del integrera deckarna med övrig skönlitteratur på vissa hyllor som de för nyheter och 14-dagarslån. I Eslöv har deckarna istället en egen "nyhetshylla" i form av ett bord. Att deckarna sprids utanför den avsedda avdelningen skiljer utbrytningen från fantasyn som i de allra flesta fall inte återfinns någon annanstans än just på den avsedda avdelningen.

Nya böcker

Nyutkomna böcker har en framträdande position på samtliga undersökta bibliotek. Även i de fall då endast en typ av skönlitteratur framhävs är detta nya böcker. Att tillhandahållandet och tillgängliggörandet av nya böcker ses som en grundläggande service från bibliotekets sida signaleras genom den enkelhet med vilken besökare kan tillägna sig ny litteratur. Som regel är de placerade tidigt i biblioteket och man kan låna hem en ny bok utan att egentligen komma i kontakt med särskilt mycket av bibliotekets övriga verksamheter. De tydligaste exemplen på detta är Eslöv och Landskrona som erbjuder ny skönlitteratur, i form av korttidslån, på bottenvåningen medan övrig skönlitteratur återfinns på ovanvåningen.

Lokalens förutsättningar

Som diskuterats ovan påverkar de förutsättningar som lokalen erbjuder möjligheterna att vägleda biblioteksanvändaren. Generellt kan man konstatera att de lokaler som består av ett flertal rum kräver fler vägledande skyltar än de som endast består av en enda stor yta. I den senare typen av lokal skapas tidigt en överblick över lokalens utformning och de möjliga riktningar i vilka man kan röra sig. Behovet av vägledande skyltar ökar dock i takt med att lokalens storlek ökar. Trots att Trelleborg är ett enda stort rum är det så pass stort att besökaren ändå har ett stort antal vägar och riktningar att välja.

De olika lokalerna ställer även olika krav på hyllornas placering. I Landskrona och Eslöv utnyttjas de rum som finns för att dela upp biblioteket medan de öppna lokalerna i Trelleborg och Vellinge tvingar fram en uppdelning baserad på hyllornas placering. I Vellinge utnyttjas en mer traditionell hyllplacering med räta linjer för att skapa rum i rummet. Detta görs på ett sätt där de olika rummen enkelt kan urskiljas samt vilken typ av aktivitet som är tänkt att bedrivas var. Att rummen skapas genom upplevda väggar snarare än faktiska väggar leder till att rummets öppenhet bibehålls trots alla bokhyllor. I Trelleborg skapas rum i rummet genom att hyllorna är placerade på ett sätt som efterliknar faktiska väggar. Hyllor placerade i en kvadrat med en öppning i ena hörnet bildar ett rum som innehåller material av en viss typ – exempelvis skivor och musikkvart. Detta leder till en större avskildhet men även en större osäkerhet kring hur man orienterar sig i biblioteket.

Förutom hyllornas placering kan även hyllornas innehåll användas för att vägleda besökaren. I Landskrona används exempelvis författarbiografierna som en länk mellan avdelningen för facklitteratur och avdelningen för skönlitteratur. Ett annat exempel är fantasyhyllan i Vellinge som står som en avgränsare mellan vuxenavdelningen och barnavdelningen.

Utställningar

Vårt resultat visar på ett antal olika typer av utställningar med ett flertal olika syften. Vad gäller deras placering i biblioteket kan vi konstatera att nära ingången placeras nya böcker och nyligen återlämnade böcker. Utställningar i anslutning till avdelningen för skönlitteratur är utan undantag på ett visst tema och de böcker som skyltas på hyllgavlarna präglas av en viss spontanitet. Detta är helt i enlighet med den gängse praxis som beskrivs av Armstrong (2001, s. 179ff.) ovan. Utställningar och dess innehåll diskuteras utförligare nedan.

8.1.2.2 Kommunikationsmedium och språk- eller teckensystem

På Vellinges bibliotek är det tydligt hur man aktivt jobbat med att minimera kommunikation med text. Tillvägagångssättet är inte att ersätta ord med symboler eller bilder utan främst genom reduktion – något som är möjligt tack vare samspelet med den fysiska organisationen av hyllorna genom rummet och upplevelsen att det bara finns en riktning. Värt att notera är att den liknande reduktionen av text som återfinns i Eslöv inte fungerar lika väl – främst på grund av att det fysiska rummet inte tillåter det. Här genererar reduktionen istället en brist på information vilket leder till förvirring.

Bland de undersökta biblioteken kan urskiljas vissa skillnader i arbetet med mediernas formgivning. Generellt används formgivningen på en boks framsida genom att den exponerats i för syftet anpassade hyllor. På så sätt erbjuds användaren mer information om boken än endast titel och författare. Detta sker i stor omfattning på samtliga bibliotek. Viss genrespecifik formgivning kan dock användas i andra syften än att bara framhäva en viss titel – den kan även användas för att orientera användarna. Trelleborgs deckaravdelning är ett tydligt exempel på hur en genres formmässiga estetik används i förmedlingsarbetet – detsamma gäller Landskronas fantastikavdelning. Genom att ignorera möjligheten att signalera en avdelnings innehåll med hjälp av dess estetik är deckaravdelningen i Landskrona ett gott exempel på hur effektivt ett sådant förfaringssätt är. Trots skyltar på hyllgavlarna förblir avdelningen relativt anonym på grund av att möjligheten att skylta böcker inte utnyttjas.

8.1.3 Innehåll

Skyltning och samling

I den här delen diskuteras till viss del samlingarnas storlek och hur mycket som skyltas i hyllorna. På andra håll i uppsatsen behandlas dessa ämnen under andra rubriker men då vi menar att de har stor inverkan på hur innehållet uppfattas har vi valt att analysera dem här. På så sätt tydliggörs hur variationer på en nivå – i det här specifika fallet *formen* – påverkar upplevelsen av andra nivåer – *innehållet*.

Den indirekta förmedlingens innehåll på de undersökta biblioteken kännetecknas främst av variation. Att samlingarna upplevs som varierade beror på den enorma mängd information som en skönlitterära avdelning på ett folkbibliotek är. En tydlig gräns kan trots det dras mellan två olika typer av samlingar – de vars hyllor är mer gallrade, som Vellinge och Eslöv – och de vars hyllor är mer välfyllda, som Landskrona och Trelleborg. Tydligt är att problemet att närma sig en avdelning blir större ju större avdelningen är. Vælgallrade och luftiga hyllor är enklare att närma sig men utbudet blir av förklarliga skäl mer begränsat. För den ovana läsaren är detta positivt – ett mindre urval sänker tröskeln och ger en tydligare ingång – men för en van läsare riskerar ett begränsat utbud att bli en besvikelse. I både Eslöv och Vellinge kan man se tecken som till viss del motverkar intrycket av en mindre samling – medvetet eller omedvetet.

Den variation som uppvisas på biblioteken bygger på element som står utanför bibliotekets verksamhet och de som arbetar där så som geografisk spridning, att olika förlag är representerade samt att samma författare inte återkommer på alltför många

ställen i biblioteket. I en sådan miljö är det svårt att känna närvaron av en specifik personlighet eller en viss smak. Mest personlighet visar Eslöv som på grund av sin förhållandevis rika förekomst av mer experimentell prosa står ut i sammanhanget.

På Trelleborgs och Landskronas serieavdelningar syns det tydligt hur biblioteken förhåller sig till utgivningen och rådande trender. På båda biblioteken kompletteras den svenska utgivningen med engelskspråkiga serier. På Eslövs bibliotek står det en del äldre internationella serier i hyllorna, vilka även de kompenserar för bokmarknadens trender. Liknande pareringar syns när det kommer till science fiction-litteratur på både Eslövs och Landskronas bibliotek.

Utställningar kan ses som möjlighet för biblioteket att visa på att man hänger med i tiden. Bortsett från nyhetshyllorna förekommer exempel på detta sällan när det kommer till skönlitteratur. Den typen av utställningar är oftast förbehållna facklitteratur – exempel är musikböckerna i Landskronas utställning om alternativ till schlagerfestivalen och Vellinges utställning om att ”FIXA HEMMA”. Ett undantag är den delen av Vellinges nyhetshylla som innehåller aktuella böcker, där man exempelvis kan hitta böcker som nyligen filmatiserats och så vidare. Istället syftar de skönlitterära utställningarna till att inspirera samt att skapa en viss stämning. Man kan här göra en uppdelning i utställningar vars syfte är att inspirera – så som montern med ungdomsböcker i Trelleborg eller montern med godbitar ur magasinet i Vellinge, och utställningar som förutom att inspirera även syftar till ökade cirkulationstal - som Dickens-utställningen i Landskrona.

Poesi

På Landskronas och Eslövs stadsbibliotek visar avdelningarna för poesi på att titlarna är valda med omsorg och att materialet kan användas för att berätta svensk poesis litteraturhistoria åtminstone från 1900-talet fram till idag. Poesiavdelningen på Trelleborgs stadsbibliotek berättar någonting annat. Historien är samtidens och även om det finns äldre verk – om än huvudsakligen i nya utgåvor – är de frikopplade från kronologi; det vill säga, det är snarare en fråga om enskilda kanoniserade författare än författare tillhörande epoker och strömningar. Biblioteken i Eslöv, Landskrona och Trelleborg visar också att man samlar på författarskap. Poesiavdelningen på Vellinge bibliotek ger ett splittrat intryck, eller egentligen nästintill ett slumpartat intryck. Till viss del kan detta vara ett resultat av ett bristande engagemang från personalens sida men det är också möjligt att det splittrade intrycket går att hänvisa till bibliotekets dubbla roll som både skol- och folkbibliotek, samt den efterlevda ambitionen att ha välgallrade hyllor.

8.1.4 Kommunikativ identitet

Den identitet som kommuniceras på biblioteken kan karaktäriseras som institutionell snarare än personlig. Även om det finns flera exempel på personliga tilltal syns det sällan en personlig avsändare. Bibliotekariernas identitet och personlighet döljs bakom biblioteket som institution. På vissa ställen kan en viss expertis eller kompetens urskiljas men till största delen visar det som förmedlas på bredd och mångfald. Möjligtvis ska detta ses som ett problem för biblioteken i stort - att när man gör väldigt mycket till väldigt många är det svårt att kommunicera en specialkompetens eller -expertis. Till skillnad från vad Appelquist och Boardy (2008)

kommer fram till i sin uppsats, som diskuterats ovan, syns det på ett flertal olika sätt att inget av biblioteken nedvärderar sina användare.

Institutionell identitet

En del av den institutionella identiteten karaktäriseras av man rättar sig efter en institutionell tradition och kultur. Vidare kan det urskiljas en förväntan på att användarna besitter en viss kännedom om denna tradition och kultur. Ett tecken på detta är utbrytningarna av deckare och fantasy som diskuterats ovan. Dessa utbrytningar tycks vara baserade på institutionell praxis snarare än på ett biblioteksspecifikt behov eller engagemang. Ett annat tecken är frånvaron av medveten individualisering av de olika biblioteken. Endast Vellinge visar genom sin "FIXA-HEMMA"-utställning en tydlig anpassning av den indirekta förmedlingen gentemot en lokal målgrupp.

Ordning och reda spelar en stor roll för bibliotekens institutionella identitet - naturligtvis på grund av att det är ett krav för en effektiv informationsåtervinning i stora samlingar. Vissa avdelningar kännetecknas dock av att de tillåts uppvisa en viss rörlighet. Som exempel kan nämnas serieavdelningar - som på samtliga bibliotek består av tråg där böcker placeras med omslaget utåt så att man kan bläddra bland dem. Ett annat exempel är pocketavdelningen på Vellinge bibliotek vars hylla bygger på samma princip som serieavdelningarnas. Även pocketavdelningen på Eslövs bibliotek uppvisar en viss röra på grund av sin blandning av fack- och skönlitteratur - en blandning som återfinns även i Vellinge.

De olika deckaravdelningarna uppvisar många likheter med utställningar på så sätt att de utgör inte bara ett urval utan även en klassifikation - om än något mer permanent när det gäller deckaravdelningarna. På våra undersökta bibliotek är det dock endast i Landskrona som de kriterier som klassifikationen bygger på är tydliga. På övriga biblioteks deckaravdelningar delar kriminalromanerna hyllplats med thrillers såväl som spionromaner. Värt att notera är att avdelningen i Trelleborg kallas för "DECKARE OCH THRILLERS" vilket gör klassifikationen något tydligare. Att bryta ut deckare eller spänningslitteratur från övriga samlingen har som diskuterats ovan upphöjts till institutionell praxis och utgör således en självklar del av den institutionella identiteten. Men då varje enskilt bibliotek utför sin egen klassifikation efter kriterier som är dolda för användaren sker ett brott mot den gängse praxisen. Samtidigt ger det individuella bibliotekarier möjligheten att själva anpassa klassifikationen utifrån kriterier som exempelvis specifika användargrupper. Det erbjuder även en möjlighet att anpassa utbrytningens storlek vilket kan vara nödvändigt utifrån lokalens förutsättningar. De bibliotek vars lokaler består av fasta rum behöver av nödvändighet kunna anpassa de olika avdelningarnas storlek för att matcha de olika rummens dito.

Vad gäller kunskapsorganisationen kan vi konstatera att ovan biblioteksanvändare gynnas av en mindre strikt och möjligtvis personligare kunskapsorganisation medan effektiviteten hos en traditionell, institutionell kunskapsorganisation på många sätt är bättre och riskerar att gå förlorad om det personliga uttrycket och tilltalet används alltför flitigt. Det personliga blir också mer effektivt och tydligt mot bakgrund av den institutionella. Exempelvis skulle ett nytänkande och kreativt indirekt förmedlingsarbete fungera effektivare i Eslöv än i Trelleborg där risken att det skulle

passera obemärkt förbi är överhängande. Kunskapsorganisationens effekt på biblioteksbesökarnas upplevelse diskuteras och problematiseras utförligare nedan.

Minnesinstitution

Ställer man helhetsintrycken från Trelleborgs stadsbibliotek mot Vellinge så utgör de varandras diametrala motsatser. På Trelleborgs stadsbibliotek möts användaren av ett stort antal lokala lösningar både när det kommer till estetik och sättet man namnger de olika avdelningarna. Man förankrar det lokala i lokalen genom att ta in bilder från kringliggande miljöer men också genom att personalens färdigheter och intressen är synliga. I Vellinge har delarnas roll i helheten beaktats vid planerandet av biblioteket vilket kommer till uttryck i praktiska, smarta och enhetliga lösningar på såväl ljud och ljus som den fysiska organisationen av samlingen. Till skillnad från Trelleborgs lokalförankrade bibliotek skulle Vellinges fungera lika bra på helt andra orter. Med undantag av montern med "godbitar från magasinet" finns det inga kopplingar på Vellinges bibliotek mellan skönlitteraturen och bibliotekets roll som minnesinstitution. I Trelleborg däremot är denna roll betydligt mer uttalad och då i synnerhet i magasinet, som utöver en monter med gamla böcker smyckats med porträtt på gamla svenska författare. Byggnaderna i Eslöv och Landskrona spelar en stor roll för att kommunicera rollen som minnesinstitution. I fallet Eslöv är det främst exteriören som signalerar tidigare verksamhet medan Landskronas bibliotek har såväl kakel från tiden som brandstation som permanenta utställningar. Även innehållet i samlingarna säger något om bibliotekens syn på sin roll som minnesinstitution. I Landskrona vittnar den rika förekomsten av biblioteksband på en strävan efter långvarighet. Om man ska se till några gemensamma drag eller till vilken bild av biblioteket som visas genom deras utställningar skulle man kunna säga att de i stort sett genomgående uppvisar en strävan efter långsiktighet och ett värdesättande av det beständiga och traditionella. Utställningar om Dickens, Tranströmer och Strindberg äger en viss aktualitet men det är en aktualitet som sträcker sig över ett helt år. Samtidigt är det författare som är stadigt förankrade i den allmänna kanonen och därmed belagda med värderingar om vad som är bra litteratur. Förutom att inspirera kan montrarna med gamla böcker även ses som ett försök att visa på att biblioteket är mer än bara dagens böcker. Vidare är pocketbäckernas förekomst är inte bara en återspeglning av bokförlagens strida ström av nytugivna titlar eller ett sätt att anpassa sig till besökarnas efterfrågan. De kan även ses som ett hänsynstagande till hur böckerna används - i likhet med hur mobiltelefonin och trådlösa nätverk har påverkat vår grad av mobilitet följer pocketboken med. Pocketboken har dock även en stor inverkan på bibliotekens roll som minnesinstitutioner med tanke på deras korta livslängd. Till skillnad från biblioteksbanden uppvisar förekomsten av pocketböcker på folkbiblioteken en vilja att underhålla för stunden. Värt att notera är att Landskrona är det enda av de undersökta biblioteken som inte har en speciell avdelning för pocket och endast ett fåtal kunde upptäckas bland övrig litteratur.

8.2. Genreteoretisk analys

Följande avsnitt behandlar resultatet av den mer problematiserande delen av analysen. Syftet är att undersöka de effekter som skapas i samspelet mellan den indirekta förmedlingens olika beståndsdelar, hur de används och hur dessa påverkar de inblandade aktörerna.

8.2.1 Hastighet

Det finns flera exempel på lokala lösningar där distributionen och förhållandet mellan olika fysiska artefakter följer samma struktur. Även om det inte är direkt kopplat till den indirekta förmedlingen av skönlitteratur är det komplexa förhållandet mellan informationsdisk, låne- och återlämningsapparater, återlämningsvagnar och korttidslånen speciellt intressant. Med undantag av Eslöv har samtliga bibliotek placerat låne- och återlämningsmaskinen nära entrén vilket gör att man kan återlämna media utan att exponeras för särskilt mycket av bibliotekets övriga utbud. Samtliga bibliotek – förutom Trelleborg – tycks medvetna om detta och placerar de böcker som bedöms vara de allra mest eftertraktade så att de antingen måste passeras innan användaren når fram till återlämningsmaskinen eller åtminstone så att de är väl synliga från återlämningsmaskinen. Således kan användarna lämna tillbaka sina lån och låna en viss typ av litteratur utan att komma i kontakt med bibliotekspersonal och utan att exponeras för merparten av den indirekta förmedlingen. Tillsammans formar dessa en typ, vilken, som förklarats under avsnittet teoretisk grund, enligt Miller (1984, s. 155ff.) är en korrespondens mellan diskurs, kontext, stil och form. De många faktorerna som korresponderar med varandra – oavsett rummets förutsättningar, oavsett eventuella skillnader ifråga om utbud, låneapparater, besökare, personal osv. – är en konvention där flera genrer formar en och samma utsaga om hur folkbiblioteksgenren fungerar och därmed definierar ett grundelement av den (jmf Spinuzzi 2003, s. 42). Det enda tecknet på destabilisering av den här delen är de lokalt producerade skyltarna som anger hur apparaterna ska användas. I exemplet på Trelleborg bibliotek – där en fullskrivna A4-sida instruerar användare och uppger om låntagarens ansvar för lånat material – finns det berättelser om hur mycket problem som omgärdar låneapparaterna. Det är också en utsaga som bekräftar Leckie och Givens (2005, s. 17) uttalande om att det moderna biblioteket bygger på en tanke om självhjälp. Försöket att åtgärda problemen som kringgärdar låneapparaterna är en parering gentemot att personalen ska behöva kontaktas – vilket skulle gå emot tanken om självhjälp. Åtgärden resulterar dock i ett nytt problem, nämligen att en mängd information presenteras för besökaren i en situation där en enkel handling ska utföras och informationssökningen endast i begränsad omfattning är aktiv. Sett utifrån teorierna om informationssökning (vilka presenterades i kapitlet Bakgrund och tidigare forskning) tenderar mängden information snarare till skapa en lucka i varseblivningen än att stödja den handling som ska utföras. Det eventuella faktum att apparaten inte fungerar i enlighet med förväntningarna behöver inte resultera i någon känsla av informationsbehov (jmf. Wilson 1997, s. 551f.) något som förstärks av det meningserbjudande som omger de typifierade handlingarna utlån/återlämning. Tilläggsinstruktionerna avslutas med upplysningen om att besökaren gärna får fråga personalen men apparaterna i sig tillsammans med de tydliga, men långa, instruktionerna berättar att det är meningen att man ska kunna klara sig själv. Tilläggsinformationen kan också ses som lösningen på ett juridiskt problem. Genom att reglerna som omgärdar lånen är tydliga och väl synliga kan biblioteket kräva ersättning för ej återlämnade dokument. Det är också ur denna aspekt där tilläggsinformationen betraktad som genre (och därmed en praktisk lösning på ett eller flera problem) har starkast verkningsgrad eftersom denna funktion är oberoende av de andra komponenterna.

Att nya böcker i form av korttidslån har en framskjuten placering i den fysiska kontexten antyder att ny skönlitteratur har en premierad roll men betraktat ur ett mer

nyanserat genreanalytiskt perspektiv utgör placeringen framförallt en lösning på praktiska situerade problem. Dess framskjutna plats gör det lätt att hitta fram till den vilket delvis får funktionen av en extraservice till låntagare med intresse för det senaste och att antalet frågor om var sektionen finns minimeras. Den nära anslutningen till återlämningsapparaterna och informationsdiskarna är rimligen en logistisk åtgärd där de dokument som har högst cirkulation har den kortaste vägen till hyllan. Som nämnts tidigare visar studier på att denna typ av placering riskerar att hämma utlån från andra avdelningar än de som framhävs (Baker & Wallace 2002, s. 146) och hela transaktionen av lån och återlämning kan ske utan att låntagaren kommer i kontakt med resterande del av biblioteket – vilken innehåller material som det prioriterats personalresurser på – exempelvis i form av utställningar.

Tittar vi närmre på vad det är för innehåll som utgör korttidslånen utifrån Hertels (1997, s. 208) litterära kretslopp så domineras det av det masslitterära kretsloppet och det mediala kretsloppet. Det vill säga det är frågan om böcker som trycks i stora upplagor för en stor publik och har hög medieexponering. Kvalitetslitteratur med tillhörighet i det populärlitterära kretsloppet är också närvarande men endast i undantagsfall. Den skönlitterära genre som är mest dominant är sådan vilken kan klassificeras som spänningslitteratur. Verken ingår också ofta i serier. Sett ur ett marknadsekonomiskt perspektiv är det frågan om framgångsrika produkter men med bieffekten att de har kort livslängd. Om man ser till de meningserbudanden som följer med böckerna så indikerar den kortare lånetiden att det är frågan om litteratur som ska läsas snabbt⁵⁴ vilket även sammanfaller med att det är frågan om nya böcker. Oavsett de många möjliga meningserbudanden som talar till individens subjektiva upplevelse och drivkraft – exempelvis sådant som rör spänning – så blir effekten att läsaren är uppdaterad med det senaste.

Vi lämnar korttidslånen i analysen ett tag och tittar närmre på bibliotekens poesiavdelningar. Poesiavdelningarna återfinns på tre av biblioteken i hörn långt in i lokalen. En placering vilken kan ses som en övergripande struktur för hur man behandlar poesi i genren folkbibliotek. Den fysiska kontexten medför att avdelningarna är tystare än stora delar av biblioteket. Den medför också en minskad sannolikhet för att besökare kommer i kontakt med avdelningen och för de som aktivt söker efter den är färdvägen relativt lång. Detta medför vidare en hög exponering av bibliotekets övriga bestånd men också att mer information måste sovras innan målet har nåtts. På två av biblioteken är hyllorna fulla och innehåller verk vars ålder har en ovanligt hög spridning. De fulla hyllorna är dåligt lämpade för browsning i högre hastighet och de meningserbudande som ges i relation till sökningar är antingen målsökning på författarnamn eller ett långsamt skummande av bokryggarna. Innehållet i hyllorna har sin hemvist i Hertels speciallitterära kretslopp, där några få undantag i form av litteraturpristagare, som exempelvis Tomas Tranströmer, tagit sig in i mediehisnen och nått det populärlitterära kretsloppet. Innehållet karakteriseras med andra ord av nyskapande skönlitteratur vars marknadsvärde är marginellt.

⁵⁴ Även om det faller något utanför vårt studieområde så vågar vi påstå att verkens form korrelerar med detta och att ett återkommande stilistiskt grepp är att omedelbart fånga läsaren med en tydligt driven intrig och ett snabbt språk vilket uppmuntrar till en hög läshastighet.

Det förändringsparadigm som Miksa (2007) talar om, och som utgör kärnan i hela bibliotek 2.0-idén syns framförallt i nyheternas premierade plats. Det ekonomiserade tankesättet, och inflytandet från NPM gör sig särskilt tydligt i denna del av folkbiblioteksgenren. Bibliotekens praktiska lösning att placera korttidslånen centralt reproducerar diskursen om effektivitet och hastighet. Det främjar också kvantitet genom att höga cirkulationstal på ett färre antal böcker kan uppnås vilket bekräftar Joacim Hanssons (2012, s.180) slutsatser om att bibliotekens roll som distributionskanal framhävs. Istället för att tillhandahålla alternativ och mångfald blir resultatet dess motsats. Ett exempel på det Hertel (1997, s. 206) utpekar som den dominerande trenden på bokmarknaden, nämligen koncentration med den medföljande effekten polarisering. Detta är märkbart på flera olika nivåer och illustreras tydligt vid en jämförelse mellan genrerna poesiavdelning och avdelningen för korttidslån.⁵⁵ Dess omfattning sträcker sig från den enskilda titelns innehållsmässiga form, hyllornas karaktär och tillämpningen av det kunskapsorganisatoriska systemet, ända till dess fysiska placeringen i byggnaden. Där hastighet premieras i mer eller mindre alla nivåer som är knutna till korttidslånen, premieras långsamhet i det som rör poesiavdelningen. Polariserings mellan det snabba och långsamma får också inverkan på cirkulationstalen. Delvis i form av att större delen av samlingen blir mindre utlånad men också genom att resterande del av samlingen i jämförelse kommer att få betydligt lägre cirkulationstal.

8.2.2 Samlingens meningserbjudande

Som nämnts ovan är det variation som kännetecknar den indirekta förmedlingens innehåll på de undersökta biblioteken. Det tycks nästan vara en vedertagen sanning att för mycket av samma går emot folkbibliotekstanken. Dock får olika typer av variation olika effekt på besökaren. Att samlingarna upplevs som varierade beror på den enorma mängd information som en skönlitterär avdelning på ett folkbibliotek är. En tydlig gräns kan trots det dras mellan två olika typer av samlingar – de vars hyllor är mer gallrade, som Vellinge och Eslöv – och de vars hyllor är mer välfyllda, som Landskrona och Trelleborg. Tydligt är att problemet att närma sig en avdelning blir större ju större avdelningen är. Vågallrade och luftiga hyllor är, som noterats av Goodall (1989 se Leckie & Given 2005, s. 16), enklare att närma sig men utbudet blir av förklarliga skäl mer begränsat. För läsaren med begränsad genrekunskap blir effekten att ett mindre urval sänker tröskeln och ger en tydligare ingång men för den erfarna läsaren riskerar ett begränsat utbud att bli en besvikelse. I både Eslöv och Vellinge kan man se tecken som till viss del motverkar intrycket av en mindre samling. I Eslöv är magasinet öppet och väl synligt vilket tydligt visar att det finns mer än det som syns vid en första anblick. I Vellinge är det montern med godbitar ur magasinet som antyder att biblioteket rymmer något utöver det man kan se. Här används enskilda artefakter som symboler för att illustrera en representativitet för något annat. Detta bidrar till en reduktion av mängden information som når besökaren men i kontrast till Eslövs och Trelleborgs öppna magasin är budskapet betydligt mer komplicerat. I Eslöv och Trelleborg är magasinerna snarast en fortsättning av de skönlitterära avdelningarna. Böckerna i montern är dessutom fysiskt otillgängliga vilket antyder att de inte är tänkta att användas av besökare.

⁵⁵ Jmf. med Andersens (2008, s. 360) tankar om subgenrer.

Landskrona och Trelleborg – vars hyllor får anses vara välfyllda – uppvisar sinsemellan stora skillnader. Landskronas många räta rader av fulla bokhyllor och massiva skyltning kräver ett lågt tempo av användaren. Rent av kan den indirekta förmedlingen av skönlitteratur liknas med kompakta väggar av information. Trots att Trelleborgs hyllor är lika välfyllda upplevs de inte som lika svåra att närma sig. Detta beror främst på två faktorer. Viktigast är hyllornas placering: till skillnad från Landskrona syns inte hela avdelningen på en gång utan besökaren tar sig an den en hyllsektion åt gången. Den andra faktorn är hur avdelningen portioneras med hjälp av knubbar. I Trelleborg finns det förutom knubbar för varje bokstav i alfabetet även enskilda knubbar för vissa författare. I Landskrona finns förvisso bokstavsknubbar med dessa är gulnade och syns dåligt. För den som söker en specifik titel eller en specifik författare fungerar Landskrona utmärkt men för den låntagare som hyfsat snabbt bara vill ha med sig en bra bok från biblioteket är huvudavdelningen för skönlitteratur illa lämpad för uppgiften. På båda biblioteken upplevs lust och nyfikenhet men med olika drivkrafter. Det är framförallt mängden titlar som utgör den stora skillnaden mellan Landskronas bibliotek och Trelleborgs. Eftersom mängden möjliga upptäckter rent kvantitativt är fler på Landskronas bibliotek har den en förmåga att kommunicera med fler associationer och fler upplevelser men detta förutsätter också ett lägre tempo för att den känslomässiga och intellektuella upptäckarglädjen ska kunna stimuleras. Vidare är det stor skillnad på ljuset mellan de båda biblioteken. Belysningen i Trelleborg är relativt svag, och på sina håll snarast dunkel, vilket tonar ner mängden intryck från böckernas formgivning. Det generösa ljusinsläppet på Landskronas bibliotek (extra påtagligt en solig vårdag som den vid observationstillfället) framhäver istället kontrasterna och därmed mängden information.

Framhävandet av enskilda titlar kan betraktas som punktinsatser, en slags chansning till matchning eller stimuli för att väcka intresse. Detta motiverar i synnerhet variationen av skyltade titlar som en kommunikationsstrategi anpassad till olika besökare. Matchningsseendet kan även användas till att skapa sökträffar i form av att missmatchning väcker intresse. Detta förutsätter dock en god genrekänedom för att informationsmängden inte ska bli överväldigande. Matchningsbeteendet kan reduceras i form av handledning (jmf. McQuail 1972 se Wilson 1997, s. 553) men någon tydligare sådan finns endast i begränsad utsträckning på avdelningarna för skönlitteratur. Här är det framförallt nya böcker och dess framskjutna roll som finns till hands. Ett undantag syns likväl i Trelleborg där utställningen med roliga böcker ger en tydlig ingång till innehållet. Genom en samverkan mellan hyllans framskjutna placering, ett uppmanande och direkt tilltal, samt tydligt reducerade valmöjligheter kan besökarens egen nyfikenhet utnyttjas till de sista avgörande valen. Utställningen kan betraktas som ett mikrokosmos av det Joacim Hansson (2012 s. 179) beskriver som folkbibliotekets kärna, nämligen folkbildning och fokusering på innehåll. Det är även ett exempel på hur rekontextualisering av bibliotekets befintliga resurser kan höja dess värde. Genom matchning av en titel är ingången till nästa kort.

Variation och därmed även avvikelser är alltså de faktorer som verkar ha störst betydelse för folkbiblioteksgenrens ontologi. På Trelleborgs stadsbibliotek är undantagen, eller de lokala lösningarna så frekvent förekommande att de bidrar till en reduktion av möjligheten att tydligt lyfta fram exempelvis en temahylla. En sådan arbetsmiljö underlättar med största sannolikhet produktionen av nya lokala lösningar

då de blir mindre framträdande och därmed också mindre riskfyllda. Samtidigt bidrar de motstridiga lokala lösningarna till påfrestningar för det kunskapsorganisatoriska systemet och mängden gör det svårt att korrigera misstagen i efterhand. Detta kan jämföras med montrarna på Vellinges bibliotek vilka – trots att de avviker från inredningen och det kunskapsorganisatoriska systemet – ger tecken på att det gjorts avvägningar i mängden exponerade ”godbitar från magasinet”. Jämförs detta i sin tur med Trelleborgs utställning av ungdomsböcker återkommer mönstret som en diametral motsats. Här har antalet titlar premierats framför representativitet. Om man sätter detta i relation till Goodalls (1989, se Leckie & Given 2005, s. 16) rekommendation om att utarbeta mer fantasirika utställningar för att underlätta browsning kan vi alltså konstatera att även om dessa är eftersträvansvärda och krävs det att de ställs mot en bakgrund som framhäver dem för att vara effektfulla. Man kan även koppla dessa observationer till Leckie och Givens (2005, s. 54) resonemang om *space* och *place* som diskuterats tidigare – där *space* är den rent fysiska miljön och *place* den mer känslomässiga platsen som biblioteket innebär för sina användare. *Space* är ständigt närvarande men *place* är något som utvecklas efterhand som biblioteket rotas bland sina användare. Grundtanken är att biblioteket utvecklas och förändras i korrelation med hur dess användare väljer att använda det. Notera att användare i det här fallet kan innebära både besökare, låntagare och personal. Utifrån ett sådant synsätt har användningen av Trelleborgs bibliotek präglats av en mer personlig och tillåtande attityd vilket sammanfaller med den 70-talsatmosfär och den tidens biblioteksdiskurs (jmf. (Hodászy Fröberg 1998, s. 210ff.). Det kan emellertid även vara ett resultat av att Trelleborgs bibliotek är något äldre – de övriga biblioteken är ”endast” *place* och har ännu inte hunnit utvecklat ett tydligt och observerbart *space*.

I Ross (2001, s. 7) undersökning av hur flitiga läsare väljer nästa bok, som diskuterats ovan, konstateras att dessa ständigt bevakar sin omgivning och kopplar samman sina iakttagelser med tidigare erfarenheter för att fatta ett beslut om vad som ska läsas härnäst. Enkelt uttryckt används en genrekännedom för att se mönster och regelbundenheter som vägleder i den stora mängden information. Att en sådan genrekännedom förväntas från bibliotekens sida tycks tydligt utifrån vårt material.

Upplevelsen av böckernas formgivning är i browsningssammanhang betydligt mindre dominerande än vad man skulle kunna tro. Besökarens genrekännedom ifråga om omslagens utformning spelar en avgörande roll för att kunna lokalisera skönlitterära genrer, en effekt som kan användas som komplement, eller till och med istället för, skyltar som beskriver innehållet på avdelningar som deckare, fantasy och science fiction. Däremot är det endast genom ett kognitivt matchningsseende som browsningshastigheten kan vara betydligt högre än då texten på bokryggarna läses. Matchningsseendet kräver att en specifik bok med ett specifikt omslag eftersöks, men om besökaren däremot enbart vill se vad det är för böcker som står skyltade kommer läsning av författare och titel dominera. Detta innebär att en massiv skyltning mer eller mindre får samma effekt som när böckerna står i hyllan med endast ryggarna synliga.

Vidare kan det konstateras att matchningseendet inte längre gäller endast skyltade böcker utan även de som står med ryggen utåt. Detta på grund av att den grafiska formgivningen av böcker inte är begränsad till fram- och baksida utan förekommer

även på ryggarna. I Landskrona blir det påtagligt att åtminstone vana biblioteksanvändare förlitar sig i hög grad av igenkänning av grafisk utformning även när böckerna står med ryggen utåt då browsningshastigheten sänks betydligt på grund av de många biblioteksbanden. På andra bibliotek får biblioteksbanden snarare den effekten som eftersträvas av en ambitiös formgivning – nämligen att böckerna står ut i hyllan. När intrycket av andra böcker bildar en plottrig massa av mönster och bjärta färger står biblioteksbandens enkelhet ut och väcker nyfikenhet.

Tråget som kunskapsorganisatorisk artefakt har traditionellt främst återfunnits med antingen bilderböcker eller tecknade serier men våra resultat visar på att de även används till pocketböcker. Utformningen av trågen skiljer sig drastiskt åt från öppna hyllor då de döljer merparten av innehållet men å andra sidan främjar de kontakten med verkens grafiska formgivning. De förutsätter också en fysisk interaktion med materialet som inte öppna hyllor kräver vilket gör browsning tidskrävande men har den positiva effekten att det finns en fysisk stimulans i bläddrandet. Ur ett organisatoriskt perspektiv är trågen illa lämpade för exaktare sortering varmed ungefärlig och slumpmässig placering främjas. Detta kan ses som ett exempel på hur ett av folkbiblioteksgenrens fundament utsätts för ifrågasättande genom introducerande av nya artefakter eller användningsområden av de befintliga.

8.2.3 Orientering

Att utbrytandet av deckare och fantasy är så genomgående tyder på att denna typ av klassifikation av skönlitteratur upphöjts till institutionell praxis. Det kan även ses som att folkbiblioteken på ett informellt sätt gjort gemensam sak för att väga upp bristerna som SAB uppvisar när det gäller skönlitteratur. Till skillnad från hur man behandlar facklitteratur i SAB är klassifikationen av skönlitteratur uteslutande en indelning efter form – inte efter tema eller innehåll. Utbrytningarna fyller framförallt funktionen att hjälpa låntagare med urval och orientering. En stor avdelning är svår att överblicka och genom att dela in den i mindre sektioner blir den mer hanterbar. Utbrytningarna blir även till hjälp för de låntagare som inte är intresserade av fantasy och deckare då dessa oönskade genrer har lyfts ut från huvudsamlingen.

Fantastikavdelningen på Landskrona stadsbibliotek skiljer sig tydligt åt från övriga biblioteket vilket gör att den genast drar till sig uppmärksamhet. Arbetet med att framhäva den speciella estetik som fantasy-, science fiction-, och skräckgenrerna består inte bara av skyltade titlar utan kompletteras med unika skyltar där taggar i olika typsnitt visar på att bibliotekspersonalen haft en tydlig och avgränsad målgrupp i åtanke. Avdelningen är också så pass stor att plats finns för att tillvarata resurser som i annat fall skulle försvinna i hyllorna. Exempelvis synliggörs science fiction-böcker från 80-talet med den följande effekten att ny litteratur kontextualiseras till förmån för serendipitet. Att märka ut en hylla eller avdelning på detta sätt skapar en förväntan hos användaren på att det finns någon i personalen med specialintresse och -kompetens på området. Således kan man tänka sig att personalen i Landskrona får fler frågor om fantasy än de andra biblioteken. Detsamma kan sägas om deckaravdelningen på Trelleborgs bibliotek vilken man hittar fram till genom att följa bloddropparna på golvet. Ett ökat engagemang i förmedlingen av en viss genre leder till en ökad förväntan på engagemanget och kunskapen om genrens innehåll. Detta befäster avdelningens plats genom att värdet av insatserna bekräftas och därmed främjar reproduktionen.

Att fantasyavdelningen är riktad mot en yngre målgrupp syns inte bara i Landskrona. I Vellinge bildar avdelningen en gräns, eller en övergångshylla, mellan vuxen- och barnavdelningen, vilket kan betraktas som ett pedagogiskt redskap där den unge besökarens trygghet tillvaratas. I Eslöv är all fantasy samlad på barn- och ungdomsavdelningen trots att många av titlarna är riktade till vuxna. Effekten av den något osäkra behandlingen av fantasy på biblioteken är mångfacetterad och främst föds frågan om varför fantasy bryts ut. Ett övergripande svar är att utbrytningar behövs för att reducera mängden information som varje enskild låntagare behöver orientera sig i. För detta ändamål lämpar sig fantasy synnerligen väl genom att det som särskiljer genren från övrig skönlitteratur är tydligt. Varelsor och miljöer som inte korresponderar med verkligheten är ett enklare kriterium för att särskilja en bok från en annan än till exempel mer abstrakta teman som kärlek och romantik. Vidare kommer fantasygenren med en unik och väletablerad estetik som förenklar en särbehandling. Förutom nödvändigheten av utbrytningar betyder även genrekännedom mycket för hur lätt det är att orientera sig bland hyllorna. Bibliotekskultur och institutionell praxis underlättar inte bara för bibliotekets personal utan även för dess användare. Många användare förväntar sig säkerligen att fantasyböckerna är placerade separat vilket rättfärdigar ett sådant förfaringssätt – även om det på vissa bibliotek görs något oengagerat. Där utbrytningen av deckare troligtvis svarar på ett användarbehov svarar fantasyn snarare på ett strukturellt behov. Ett behov som föds ur samlingarnas storlek och behovet av att förenkla orienteringen för så många användare som möjligt på ett så enkelt sätt som möjligt. Utbrytningarna är ju inte heller, som nämnts ovan, bara till för de som önskar en viss sorts litteratur utan även för de som inte önskar den. Detta innebär naturligtvis inte att biblioteken bortser från sina användargrupper ifråga om avdelningarnas placering.

De krav som tycks ställas på en kännedom om folkbiblioteksgenren är ett av flera bevis på att biblioteken överlag inte nedvärderar sina låntagare. Den rika variationen av litteratur och den förhållandevis rika förekomsten av smalare titlar, både när det kommer till innehåll och förlag, kommunicerar att den har en viktig plats i helheten. Samtidigt kan bevis på att vissa genrer nedvärderas urskiljas. Behandlingen av fantasyavdelningarna är en service för unga biblioteksanvändare men det kan också uppfattas som en nedvärderande behandling av genren och dess vuxna läsare. För den som nyligen rört sig bort från barn- och ungdomsavdelningen är det tänkbart att det finns ett motstånd i att gå tillbaka och för vuxna finns risken att avdelningen inte hittas. I synnerhet på Eslövs bibliotek får den nedvärderande synen på fantasyllitteraturen mycket att spela med. Den är inte bara placerad långt in i lokalen och svår att hitta fram till, den befinner sig dessutom på ett bibliotek där det smala och avancerade upptar en väsentlig del av hyllplatsen. Den magasinerade science fiction-litteraturen utgör i realiteten en motbild till den nedvärderande synen men att besökare skulle upptäcka denna efter en känsla av att ha blivit förolämpade är föga troligt. Detta är ett exempel på hur kompetens ifråga om beståndsutveckling inte återspeglas i den kommunikativa identiteten på grund av att förmedlingsarbetet är bristfälligt.

8.2.4 Kommunikativa situationer

Bristen på bruket av skyltfönster bör betraktas utifrån en historisk och epistemologisk kontext. Biblioteksbyggnader har sällan skyltfönster och i de fall då de finns utnyttjas

inte deras fulla potential. Det är svårt att dra slutsatser om hur det brukar se ut i Landskrona på grund av den eventuella ombyggnaden men det skyltfönster som var i bruk ger knappast någon representativitet över vad som finns i lokalen. Om det hade varit ett skyltfönster till en butik hade nog slutsatserna varit att det rörde sig om en specialiserad barnbokshandel med tanke på att de få böcker som exponerats var just barnböcker. Ur marknadsföringsaspekt är de stora skyltfönstren en fantastisk möjlighet att kommunicera med omgivningen men möjligheten är mer eller mindre helt negligerad. Den rimligaste anledningen till detta är den eventuella ombyggnationen men det går likväl inte att utesluta att det återspeglar bristande kompetens eller engagemang.

Det direkta tilltalet som återfinns i skyltfönstret på Eslövs bibliotek, Landskronas i form av ”LÅNA GÄRNA”, och Trelleborgs ”LÄS EN ROLIG BOK” anslår en speciell ton, framförallt på grund av att det bryter mot den vanligaste utgångspunkten, nämligen att informera. ”LÄS EN ROLIG BOK” fyller mer än en funktion. Meningen innehåller inte bara en uppmuntran det kan även betraktas som en ytterst tillfällig utbrytning – en tillfällig klassifikation. Det direkta tilltalet så som det används på Landskronas och Trelleborgs bibliotek är en beståndsdel som tenderar att bryta mot den institutionella identiteten. Huruvida det får samma effekt på Eslövs bibliotek är däremot mindre tydligt. Eftersom det finns tendenser till att uttolka budskapet som att institutionen har tagit ställning kan effekten mycket väl bli att överheten kungör sin roll som smakdomare.

Den rika förekomsten av lokala lösningar uppvisar destabiliseringar på en rad håll i folkbiblioteksgenren. På Trelleborgs bibliotek är utformandet av de handgjorda skyltarna en reproduktion av den biblioteksideologi som gjorde sig hörd på 60- och 70-talet. Genom ett folkligare tilltal vänder biblioteket sig ifrån det standardiserade SAB-systemet, modernismens effektiviseringstänkande och därmed också det institutionella.

9. Diskussion

Det här kapitlet bygger på de slutsatser vi drar i jämförelserna av biblioteken samt i vår analys. Vi tillåter oss här att spekulera kring det material vi samlat in och det resultat vi kommit fram till. Syftet är dels att försöka relatera det till vår framtida yrkesroll, dels att problematisera den nuvarande situationen ytterligare och se vart den kan tänkas leda.

9.1 Ingångar till institutionen

Det sätt att utforma biblioteket och organisera dess samlingar som är sprungen ur den institutionella identiteten är till viss del grundad i en avsaknad av ifrågasättande av traditionella förfaringssätt men till största delen baseras det på en hävdvunnen funktionalitet och bevisad effektivitet. Med tanke på samlingarnas storlek är den enkelhet som präglar möjligheterna till informationsåtervinning på dagens folkbibliotek närmast häpnadsväckande. Dock kräver det en del av användaren för att sätta sig in i det system som är biblioteket. Men när den tröskeln väl är överstigen framstår bibliotekets möjligheter desto tydligare. Mot detta kan ställas ett mer personligt uttryck och tilltal vilket är lättare att ta till sig för en ovan användare men som möjligtvis inte är lika effektivt organiserat som ett mer institutionellt uttryck. Eslövs samling av skönlitteratur kan för en ovan biblioteksanvändare med endast ett fåtal litterära referenspunkter tyckas ointaglig. Detta gäller i än högre grad för Landskronas samling på grund av dess större storlek. Jämfört med Trelleborgs samling som trots sin storlek inte upplevs som fullt lika ointaglig just på grund av att hyllornas placering och utformning bryter mot de vanligtvis räta linjerna. De olika organisationerna lämpar sig också olika väl för olika typer av informationsåtervinning. Trelleborg lämpar sig bättre för browsning medan de andra biblioteken fungerar bättre om man vet vad man vill ha. Hyllor placerade i räta linjer och vinklar följer en naturlig logik som säger användaren att om man står vid D och ska till S så behöver man inte vara så uppmärksam på de allra närmaste hyllraderna och man tar sig snabbare fram till den önskade hyllan. Ett sådant beteende fungerar inte då hyllorna är placerade på ett mindre intuitivt sätt.

Det som görs för att förenkla för användaren kan ses som en ingång till den institutionella identiteten. Sett utifrån perspektivet ovan – att det är ovana användare som gynnas av brott mot det institutionella – skulle dessa ingångar vara irrelevanta för den vana biblioteksanvändaren. Detta är naturligtvis en förenkling och bland de undersökta biblioteken återfinns exempelvis utställningar som snarare riktar sig till de mer vana användarna än till nykomlingar. Utställningen om Strindberg i Trelleborg uttrycker till exempel inte något om varför man ska läsa Strindberg – istället ska utställningen ses som en samling av befintliga resurser – alltså en service till den som

redan är intresserad av och kunnig om Strindberg. Detsamma gäller utställningar med Dickens och Tranströmer i Landskrona. Man skulle kunna jämföra detta med Ross (1999, s. 785) påstående om hur vana läsare använder sina erfarenheter av tidigare läsupplevelser i valet av nästa bok. En person som inte har någon tidigare erfarenhet står ensam inför denna typ av utställning. Ingångar erbjuds av utställningar som "LÅNA EN ROLIG BOK" i Trelleborg eller schlagerfestivalsalternativen i Landskrona. I dessa utställningar framgår det varför man överhuvudtaget ska bry sig om de exponerade böckerna vilket troligtvis fungerar på ett betydligt mer inspirerande plan än om böckerna bara ställs fram. Men för att ange en anledning måste man i de flesta fall ta ställning – man måste våga vara personlig. Om man ser indirekt förmedling som en ingång till direkt förmedling kan ett personligt tilltal i den förra underlätta kontakten mellan användaren och bibliotekarien i den senare. Leckie och Given (2005, s. 31) påpekar hur viktigt det är att i biblioteksrummet visa att skönlitteratur värderas och att frågor om skönlitteratur är legitima. Ett sätt att göra detta är att vara lite mer personlig och visa att skönlitteratur är viktigt.

Att inte pådyvla någon den personliga smaken kan ses som det enda rätta ur ett demokratiskt perspektiv men det finns också aspekter som missas vid ett sådant förhållningssätt. Rent av kan fel smakråd vara till större hjälp för användaren än att det inte ges några alls. Det är kanske inte heller enbart av ondo om besökarna tycker att bibliotekspersonalen har tråkig eller snobbig smak. Det kan bli ett verktyg för besökaren att definiera sitt personliga förhållningssätt till skönlitteratur. Vi tror också att explicita ställningstaganden är bra ingångar till en levande dialog om skönlitteraturens roll i människors liv. Provokation borde inte bara vara en möjlig bieffekt utan någon gång ibland det eftersträvansvärda. Det är möjligtvis en fråga om hur stor plats man vill låta sin egen privatperson ta i yrkesrollen. Det finns en trygghet i att gömma sig bakom professionen som kan vara svår att överge till fördel för ett mer personligt ställningstagande. En möjlig lösning på ett sådant dilemma är att i högre utsträckning tillåta personliga ställningstagande i biblioteksrummet utan att för den sakens skull avslöja exakt vem i personalen det gäller.

9.2 Kommersiell identitet

De gemensamma drag som kan urskiljas i de olika bibliotekens kommunikativa identiteter uppvisar på vissa håll en dragning mot det kommersiella. Genomgående kan man säga att det skyltas mycket och med endast ett fåtal undantag skyltas det nästintill överallt. Detta skulle kunna jämföras med en bokhandelstaktik eller -estetik. Dock verkar biblioteket med andra medel än bokhandeln och det som är effektivt i det ena sammanhanget behöver nödvändigtvis inte vara det i det andra. Ett sådant exempel är flitig skyltning. Där bokhandeln skyltar med många exemplar av samma titel skyltar biblioteket med många titlar vilket istället för att stimulera och inspirera läsaren riskerar att överväldiga denne. Genom att betrakta samlingen som helhet och se förbi rådande trender bland läsare och bokmarknad stärker istället biblioteken möjligheterna att erbjuda alternativ och mångfald. Det ger också andra förutsättningar ifråga om att arbeta med den indirekta förmedlingen än om cirkulationstal är det stående kriteriet vid gallring. Genom att betrakta det samlade beståndet som en faktisk resurs och utnyttja det i förmedlingsarbetet kan biblioteken både kontextualisera skönlitteraturen på nya sätt men även – som Vellinge visar exempel

på – snabbt vara aktuella exempelvis i sammanhang där titlar återaktualiseras så som i samband med litteraturpriser eller filmatiseringar.

Förmedling är inte det enda uppdraget utan man har även en bevarande funktion och på så sätt skiljer man sig från andra aktörer på bokmarknaden – som exempelvis bokaffärer. En något mer negativ tolkning av resultatet är att det saknas nytänkande och innovativa idéer kring utställningar på folkbiblioteken idag. Sett ur ett sådant perspektiv är det kaxiga tilltalet i utställningar som schlageralternativen i Landskrona och skyltfönstret i Eslöv välbehövt. Även utställningen med roliga böcker i Trelleborg står ut med sin blandning av fack- och skönlitteratur samt sitt personliga tilltal.

Ifråga om skyltning har folkbibliotek andra utgångspunkter än bokhandeln. Det är exempelvis inte rimligt att man skyltar med nya fysiska böcker och förlagen förser inte verksamheterna med skyltningsmaterial. Men en del av dessa begränsningar kan minimeras om man använder sig av bildspel på skärmar eller affischer som annonserar det senaste. Vi har inte på något bibliotek sett några plattformar där förmedling kan ske låntagarna emellan annat än i form av återlämningsvagnar och bokbytarhyllan på Trelleborgs bibliotek. Inte heller använder något bibliotek andra tekniska hjälpmedel än katalogdatorer i samband med den indirekta förmedlingen i biblioteksrummet. Stundtals ger biblioteken intrycket av att verksamheten och dess innehåll säljer sig själv vilket blir speciellt tydligt när biblioteken inte använder sina möjligheter att kommunicera sin verksamhet i skyltfönstren.

I diskussionen kring fantastikavdelningen på Landskrona bibliotek konstaterar vi att ett aktivt förmedlingsarbete troligtvis leder till ökade förväntningar och därmed en ökad kontakt mellan användare och bibliotekspersonal. Detta i sin tur leder till att det vidare arbetet med avdelningen rättfärdigas och underlättas på grund av det till synes ökade intresset. Vi kan alltså se att ett aktivt förhållningssätt och kreativt nytänkande leder till en positiv utveckling. Detta kan sättas i relation till Appelqvist och Boardys (2008) magisteruppsats, vari det konstateras att bibliotekarier anser att det är viktigt att testa nya saker och våga experimentera mer kring den indirekta förmedlingen men att man i praktiken följer traditioner och invanda förfaringsätt. Fantastikavdelningen är ett inspirerande exempel som visar på hur befintliga resurser kan kombineras på ett sätt som genom sin kreativitet kan ge upphov till nytt engagemang och nya tankar. Alltså måste man ibland våga testa nytt istället för att göra mer av samma.

9.3 Vår roll

I våra roller som observatörer har vi försökt växla perspektiv och identifiera oss med den ovane biblioteksanvändaren men att helt bortse från vår egen vana är problematiskt. Våra egna fördomar och vår egen genrekunskap märktes speciellt tydligt när vi i ett sent påkommet tankeexperiment rekontextualiserade Trelleborgs bibliotek. Genom att föreställa oss att det var ett antikvariat kom den dunkla deckaravdelningen i ett annat ljus och det plottriga, röriga intrycket framstod som betydligt bättre avvägt och organiserat.

Vi tar i studien ingen hänsyn till hur respektive bibliotek jobbar med Internet vilket på det hela taget kan anses ge en något snedvriden bild. På nätet finns tillgång till en

mängd snabba kanaler med potential att nå många användare. Samtidigt finns det inte heller någon uppmuntran till att besökaren ska vända sig dit i annan form än bibliotekens informationsfoldrar. Det är också en av studiens och metodens premisser att om något inte syns, eller ens antyds, så existerar det heller inte.

I vår undersökning har vi angripit vårt valda ämnesområde på en bred front vilket har resulterat i ett stort empiriskt material. Det har i sin tur inneburit problem att se vad som är betydelsebärande och vad som inte är det. Vi är dock övertygade om att ämnesområdet är förenat med en komplexitet som kräver en bredd och detaljrikedom för att göras rättvisa. Som diskuterats ovan menar vi dessutom att för att vara helt rättvisande skulle ett än större angreppssätt, i form av en bredare kontextualisering, krävas. Ashehave och Swales (2001, 195ff.) kritik av genreteorin som grundas i att alltför många tar en alltför enkel utgångspunkt i kommunikativt syfte anser vi vara bekräftad. På det sätt vi använt genreteorin – där utgångspunkten varit att se relationer mellan olika nivåer snarare än att utgå från en enda – går det inte att undvika ett stort material. Samtidigt är det tydligt att det i vårt omfattande material kan urskiljas sammanhang och kopplingar som vid ett mindre material skulle förbli dolda.

10. Slutsatser

Den i synnerhet mest betydelsebärande faktorn för indirekt förmedling av skönlitteratur på folkbibliotek kan sammanfattas med att den utgörs av en variation vilken spelar en så stor roll att den genererar genrens övergripande förutsättningar och därmed blir normerande. Detta medför problematiska förutsättningar när det kommer till att variera normen, eller bryta mot den. Oftast resulterar de praktiska lösningarna i mer av samma variation istället för avbrott vilket ytterligare förstärker normen. Detta är ett tydligt tecken på att genren indirekt förmedling av skönlitteratur är en stabil genre. De fall då den indirekta förmedlingen är som mest effektiv uppstår när kommunikationen använder genrens ontologiska beståndsdelar i avvikande eller nya kombinationer.

Bristen på nya lösningar i arbetet med den indirekta förmedlingen kan ses som en oförmåga att rekonstruera och rekontextualisera skönlitteratur i en stark och stabil genre. Det är snarare ett problem som hör till reproduktion av den egna genren än en brist på resurser. Istället för att experimentera med nya sätt att förmedla skönlitteratur i biblioteksrummet produceras det mer av samma. I vissa fall kan reproduktionen och den bristande originaliteten försvaras utifrån att det redan finns välfungerande och utvecklade strategier men våra observationer visar på flera håll också på motsatsen. Bland de tydligaste exemplen kan Trelleborgs alternativ till SAB:s ämnesindelning ses. Istället för att använda det befintliga systemet har ämnesindelningarna döpts om, vilket förvisso får genomslag i den kommunikativa identiteten men framförallt visar på bibliotekssystemens självklara roll och oförmågan att bryta mot dem. De tydligaste exemplen på nytänkande som vi hittat är Landskronas fantastikavdelning, utställningen med roliga böcker på Trelleborgs bibliotek, samt affischen i Vellinges skyltfönster. Fantastikavdelningen är speciellt intressant just eftersom de olika nivåerna korresponderar med - vad som i sammanhanget kan beskrivas som - en enorm effekt. Biblioteksrummets stämningsfulla och unika karaktär används fullt ut för att lyfta fram avvikande bokhyllor vilka håller en ny form av utbrytning för litteratur som med lätthet skulle kunna omnämnas i samma mening som ordet skräplitteratur. Sett utifrån vårt ramverk knyts form och dess olika nivåer samman med innehåll på ett sätt där den kommunikativa identiteten blir ett ifrågasättande av folkbiblioteksgenrens epistemologiska och diskursiva formationer. Ifrågasättandet är varken speciellt radikalt eller högljutt, utan visar istället på eftertänksamhet, planering och kunskap, såväl när det kommer till själva litteraturen, organiserandet och återfinnandet av den. Inte minst är den lilla informationsskylten på hyllkanten där Koontz har stått, eller borde stå, ett tecken på detta.

Den starka institutionella identiteten som folkbiblioteken uppvisar kan lätt uppfattas som ett problem i förmedlingsarbetet men det finns också flera aspekter där den utgör ett av de främsta redskapen i medieringen. Att besökare inte behöver ha ett personligt

förhållande till de som arbetar där kan utgöra en utmärkt förutsättning för att utifrån personliga och privata intressen förhålla sig till skönlitteratur. De för genren medföljande standardiseringarna möjliggör även att användarnas egna genrekunskaper tillvaratas. Vidare är en tydlig institutionell identitet, inte minst genom sin fysiska manifestering, tacksam att göra avbrott mot i förmedlings syfte.

Behovet av att organisera och tillgängliggöra dokument är ett av biblioteks- och informationsvetenskapens absoluta främsta problemområden och utgör även en av de mest betydelsebärande delarna av genren skönlitteratur på folkbibliotek. Det är framförallt de kunskapsorganisatoriska systemen som utgör genrens stabilitet men det är också här som några av de främsta förhandlingarna sker ifråga om dess syfte. Det finns också fall där olika former av ontologiska beståndsdelar inte kan samexistera. Fulla hyllor i stora samlingar är resultatet av en lösning på problemet att så mycket litteratur som möjligt ska kunna återvinnas. De gallrade hyllorna är en lösning på ett helt annat situerat problem. Där premieras tillgängliggörandet med redskap som översikt och selektion. Dessa två olika lösningar står i direkt konflikt med varandra och kan antingen betraktas som två olika subgenrer till folkbiblioteksgenren men kan också ses som en destabilisering av folkbiblioteksgenren där de välgallrade hyllor blir allt vanligare och därmed troligen kommer att lämna förhandlingen som segrare.

I uppsatsen framkommer det i både resultatdelen och analysen hur enskilda detaljer kan få stor inverkan på upplevelsen av bibliotekens kommunikativa identitet vilka skapar vissa förväntningar och beteenden för besökarna. På grund av den enorma mängd betydelsebärande artefakter och antalet människor som använder de medierande verktygen uppstår ett otal kombinationer av det som utkristalliserar sig i form folkbibliotekens kommunikativa identitet. Perceptionen av denna är därför till större del beroende av individens förhållningssätt och anledning till att befinna sig i biblioteksrummet. Detta medför att den lokala produktionen av lösningar kan få stort genomslag i besökarens uppfattning om hur folkbiblioteksgenren är definierad. Exempel på detta kan göras med hur användare som söker Tolkien på fantasyavdelningen enkelt kommer att hitta fram till det eftersökta medan den som vill uppdatera sig i vad som har hänt på området de senaste åren inte har någon möjlighet att få svar. I värsta fall riskerar lokala lösningar, hur små de än må vara, att äventyra trovärdigheten för folkbiblioteken. Ett exempel på detta kan ses i bruket av clip-art-bilder - ett direkt grafiskt uttryck som vare sig korresponderar med den auktoritära identiteten eller de typiska kompetenserna hos professionen. Men folkbibliotekens olika uppdrag och den mångfacetterade kompetens som krävs för att driva en välfungerande verksamhet kan kanske inte resultera i annat än luckor. I mindre organisationer är det helt enkelt inte möjligt att knyta vissa specialistkunskaper till sig - i det här fallet exemplifierat av grafiskt kunnig personal. Utställningar och temahyllor kräver inte sällan en kort tidssträcka från idé till utformning vilket försvårar möjligheten att utnyttja den grafiska kompetens som respektive kommun troligen redan har knutit till sig.

Analysen visar också på att den för bokmarknaden utmärkande trenden av koncentration och kontraktion, med följd effekten polarisering, även reproduceras på de svenska folkbiblioteken. Till större del beror detta på folkbibliotekens anpassning efter den marknadsekonomiska diskursen och det rådande förändringsparadigmet, vilka båda strider mot folkbibliotekens grundförutsättningar.

Uppsatsen visar också på att genreteori kan användas till grund för värdefulla studier av det fysiska rummet i B&I-sammanhang. Däremot har vi inte lyckats möta upp våra ursprungliga ambitioner som låg till grund för det huvudsakliga valet av teori: den kontextualisering som vi ursprungligen hade för avsikt att genomföra har av utrymmesskäl blivit drastiskt förenklad och på ett liknande sätt finns det betydligt fler dikotomiserande resonemang än vad som är önskvärt. Vi har även konstaterat att inget svar är enkelt. Det är allt för många faktorer som är betydelsebärande för att det enkla ens ska kunna vara i närheten av sanningen.

Vi vill även inflika en kommentar om bibliotekets roll i samhället och dess del i en välmående demokrati. Fältstudierna har utförts i en tid då det högerpopulistiska partiet Sverigedemokraterna ingår i riksdagen. Ett parti vars politik måste kunna sägas se mångfald och variation som en belastning för samhället snarare än en tillgång. Med hänsyn till den starka reproduktion av diskurser som tecknar sig i biblioteksrummet finns det all anledning att oro sig över att den politiska och ideologiska homogeniseringen inte bara stannar vid marknadsekonomins allt starkare inflytande. Under sådana omständigheter bör cirkulationstal vara långt ner på bibliotekariernas prioriteringslista. Om någonsin, är det tillfälle att utgöra en motpart och våga sticka ut hakan till försvar för komplexitet, variation och innehåll.

Den mest grundläggande förutsättningen för skönlitteratur är individens upplevelse och förmåga till inlevelse. Vår undersökning visar med säkerhet att skönlitteratur har en framskjuten roll på de studerade biblioteken. Biblioteksrummen vittnar även om kompetenser som inte kan botten i något annat än ett stort personligt engagemang. Inte någonstans har vi behövt fråga om var mjölken finns. Inte heller någonstans har vi sett ett spår efter den. Litteratur är något än en basvara och det är också så den bör behandlas. Rent av är det nödvändigt att våga låta resan styra mot det okända, eller för att låna en bild av Franz Kafka (2008, s. 174): “glömma att man har glömt, med ens bli ett barn som reser ensamt i ett blixtnabbt tåg, och som häpet ser den av hastigheten skakande vagnen in i minsta detalj växa fram som handen på en trollkarl.”

11. Referenser

- Ahrne, Göran. & Svensson, Peter. (2011). Kvalitativa metoder och samhällsvetenskapen. I Ahrne, Göran. & Svensson, Peter. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.
- Alexandersson, Mikael & Limberg, Louise (2009). Berättelser i gränssnittet: kritiska kompetenser och interaktiva informationsresurser. I Hedman, Jenny & Lund, Anna (red.) *Informationskompetenser: om lärande i informationspraktiker och informationssökning i lärandepraktiker*. Stockholm: Carlsson.
- Alvesson, Mats & Sköldbberg, Kaj (1994). *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersen, Jack (2008). The Concept of Genre in Information Studies. *Annual Review of Information Science and Technology*. 42, ss. 339-367.
- Andersson, Maria & Rindälv, Anna (2005). *En snäll tantroman gör väl ingen skada – en kritisk studie om skyltning och makt*. (Magisteruppsats) Högskolan i Borås: BHS. Borås: högskola.
- Appelqvist, Sara & Boardy, Elin (2008). "Det är ett yrkesmässigt dilemma": om förmedling av skönlitteratur på ett folkbibliotek. (Magisteruppsats) Högskolan i Borås: BHS. Borås: högskola.
- Armstrong, Nora M. (2001). "No, thanks – I'd rather do it myself": Indirect advisory services. I Shearer, Kenneth D. & Burgin, Robert (red.) *The readers' advisor's companion*. Englewood: Libraries Unlimited.
- Askehave, Inger & Swales, John M. (2001). Genre identification and communicative purpose: a problem and a possible solution. *Applied Linguistics*. 22:2, ss. 195-212.
- Baker, Sharon L. (1996). A decade's worth of research on browsing fiction collections. I Shearer, Kenneth D. (red.) *Guiding the Reader to the Next Book*, New York: Neal-Schuman Publishers Inc.
- Baker, Sharon L. & Wallace, Karen L. (2002). *The responsive public library. How to develop and market a winning collection*. (2 uppl.). Englewood: Libraries unlimited.
- Barbosa da Silva, Antonio (1996). Analys av texter. I Svensson, P.G. & Starrin, B. (red.) *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

- Beghtol, Clare (2001). The concept of genre and its characteristics. *Bulletin of the American society for information science and technology*. 27:2.
- Bell, Judith (2006). *Introduktion till forskningsmetodik*. (4 uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Berggren, Louise & Bolding, Jonas (2001). *Exponera mera. Ett arbete om skyltning på bibliotek*. (Magisteruppsats) Lunds universitet: BIVIL. Lund: univ.
- Bäcklund, Maria & Sjöstrand, Joel (2006). *Orientering i biblioteket? En fallstudie om möjligheterna att vägleda besökarna på Hammarö bibliotek*. (Magisteruppsats) Högskolan i Borås: BHS. Borås: högskola.
- Casey, Michael E. & Savastinuk, Laura C. (2007). *Library 2.0: a guide to participatory library service*. Medford, N.J.: Information Today.
- Dewe, Michael (2006). *Planning public library buildings: concepts and issues for the librarian*. Aldershot: Ashgate.
- Dijk, Jan van (1999). *The network society: social aspects of new media*. London: Sage.
- Dobson Hoffman, Charlotta & Gröndalen, Gunhild (2007). *Det upplevda rummet: En studie om tillgänglighet på bibliotek*. Magisteruppsats, BHS: Borås
- Ely, Margot. (1993). *Kvalitativ forskningsmetodik i praktiken - cirklar inom cirklar*. Lund: Studentlitteratur.
- Estabrook, Leigh S. (2010). Library and information science. I Bates, M.J. & Maack, M.N. (red.) *Encyclopedia of library and information science*. (3 uppl.). London: Taylor & Francis.
- Fangen, Katherine (2005). *Deltagande observation*. Malmö: Liber.
- Freedman, Aviva & Medway, Peter (1994). *Genre and the new rhetoric*. London: Taylor & Francis.
- Giddens, Anthony (2009). *Den tredje vägen. Om förnyelsen av socialdemokratien*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- Goodall, Deborah (1989). *Browsing in Public Libraries*. Loughborough University of Technology, Library and Information Statistics Unit, Loughborough, UK.
- Gunnarsson, Mikael (2011). *Classification along Genre Dimensions: Exploring a Multidisciplinary Problem*. Diss. Borås: Högskolan i Borås, 2011. Tillgänglig: <http://bada.hb.se/handle/2320/7920>

Hansson, Joacim (1999). *Klassifikation, bibliotek och samhälle: en kritisk hermeneutisk studie av "Klassifikationssystem för svenska bibliotek"*. Diss. Göteborgs Universitet. Borås: Valfrid.

Hansson, Joacim (2012). *Folkets bibliotek: texter i urval 1994-2012*. Lund: BTJ förlag.

Henriksson, B. & Månsson, S.A. (1996). Deltagande observation. I Svensson, Per Gunnar & Starrin, Bengt (red.) *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Hertel, Hans (1997). Boken i mediesymbiosens tid. I Furuland, Lars & Svedjedal (red.) *Litteratursociologi: Texter om litteratur och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

Hiort-Lorenzen, Marianne (1989). *I förändringens favn: om formidling af litteratur till unge, næsten voksne og børn*. Ballerup: Bibliotekscentralen.

Hodászy Fröberg, Vilma (1998). *Tystnaden och ljuset: om bibliotekens arkitektur*. Stockholm: Carlsson.

Johansson, Veronica (2009). Berättelser i gränssnittet: kritiska kompetenser och interaktiva informationsresurser. I Hedman, Jenny & Lund, Anna (red.) *Informationskompetenser: om lärande i informationspraktiker och informationssökning i lärandepraktiker*. Stockholm: Carlsson.

Järpvall, Karl Fredrik (2007). *Kunskapens rum – en studie av Orkanenbiblioteket*. Magisteruppsats, ABM: Lund.

Kafka, Franz (2008). *Dagböcker: 1914-1923*. Lund: Bakhåll.

Kjellberg, Sara (2009). Scholarly blogging practice as situated genre: an analytical framework based on genre theory. *Information research*. 14:3, ss. 1-13.

Koch, Daniel (2004). *Spatial systems as producers of meaning: the idea of knowledge in three public libraries*. Stockholm: KTH School of Architecture. Tillgänglig: <http://kth.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:6803>

Kuhlthau, Carol C. (1991). Inside the search process: Information seeking from the users's perspective. *Journal of the American society for information science*, 42:5, ss. 361-371.

Lalander, Philip (2011). Observationer och etnografi. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Larsson, Staffan (2005). Om kvalitet i kvalitativa studier. *Nordisk pedagogik* 1, ss. 16-35.

Laubier, Guillaume de. & Bossier, Jacques (2003). *The most beautiful libraries in the world*. New York: Harry N. Abrams.

Leckie, Gloria J. & Given, Lisa M. (2005). Understanding Information-Seeking: The public library context. *Advances in librarianship*. 29.

Li, Rui & Klippel, Alexander (2012). Wayfinding in libraries: can problems be predicted? *Journal of map & geography libraries: Advances in geospatial information, collections and archives*. 8:1, ss. 21-38.

McQuail, D. (1972). *Sociology of mass communications*. Harmondsworth: Penguin.

Miksa, Francis (2007). *The cultural legacy of the 'modern library' for the future*. Austin: School of Information, The University of Texas at Austin. Tillgänglig: http://www.ischool.utexas.edu/~miksa/publications/ModLib_Rev2007_071208.pdf

Miller, Carolyn (1984). Genre as social action. *Quarterly journal of speech*. 70, ss. 151-167.

Montesi, Michela (2010). Genre analysis of bookmarked webpages. *Online information review*. 34:6, ss. 954-971.

Nilsson, Sven (2003). *Kulturens nya vägar: kultur, kulturpolitik, och kulturutveckling i Sverige*. Malmö: Polyvalent. Tillgänglig: http://www.polyvalent.se/kulturens_nya_vagar.pdf

Passini, Romedi (1996). Wayfinding design: logic, application and some thoughts on universality. *Design Studies*. 17:3, s. 319-331.

Persson, Marcus (2008). Små ting och stora berättelser. I Sjöberg, Katarina & Wästerfors, David (red.) *Uppdrag: forskning – konsten att genomföra kvalitativa studier*. Malmö: Liber.

Ross, Catherine Sheldrick (1999). Finding without seeking: the information encounter in the context of reading for pleasure. *Information Processing and Management*. 35:6. Pergamon Press: Tarrytown, NY.

Ross, Catherine Sheldrick (2001). Making choices: What readers say about choosing books to read for pleasure. *The Acquisitions Librarian*. 25 ss. 5-21.

Ross, Catherine Sheldrick, Nilsen, Kirsti & Radford, Marie L. (2009). *Conducting the reference interview*. (2 uppl.) New York: Neal-Schuman Publishers Inc.

Rowley, Jennifer & Hartley, Richard (2008). *Organizing knowledge: an introduction to managing access to information*. 4. ed. Aldershot: Ashgate.

Roy, Elaine (1986). Displays and displacement of circulation. *Collection management*, Vol. 17, nr 4. New York: Haworth Press.

Ryner, Magnus (2010). Tredje vägen inför verkligheten: Finanskrisen och socialdemokratin i Europa. *Fronesis: Socialdemokrati*. 32.33. Malmö:

Tidskriftsföreningen Fronesis. Tillgänglig: <http://www.eurozine.com/pdf/2010-04-27-ryner-sv.pdf>

Smidt, Jofrid Karner (2002). *Mellom elite og publikum. Litterær smak og litteraturformidling blant bibliotekarer i norske folkebibliotek*. Diss. Oslo universitet. Oslo: Acta Humaniora.

Spinuzzi, Clay (2003). *Tracing genres through organizations: a sociocultural approach to information design*. Cambridge Mass.: MIT.

Starrin, Bengt & Svensson Per Gunnar (red.) (1994). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.

Sundell, Jonny (2008). *Skönlitteratur på svenska folkbibliotek: en diskursanalys*. (Magisteruppsats) Högskolan i Borås: BHS. Borås: högskola.

Säljö, Roger (2000). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.

Thorhauge, Jens (1995). Luk op for skönlitteraturen: Om skönlitterær formidling i folkebiblioteker. I Munch-Petersen, E. (red.) *Litteratursociologi*. 2. uppl. Ballerup: Dansk BiblioteksCenter as.

Tveit, Åse Kristine (2004). *Innganger. Om lesing og litteraturformidling*. Bergen: Fagboksforlaget.

Viktorsson, Elisabet (red.) (2006). *Klassifikationssystem för svenska bibliotek*. Lund: BTJ förlag.

Wilson, T.D. (1997). Information Behaviour: an interdisciplinary perspective. *Information processing & management*. 33:4, ss. 551-572. Oxford: Elsevier.

Yates, Joanne & Orlikowski, Wanda J. (1992). Genres of organizational communication: a structurational approach to studying communication and media. *Academy of Management review*. 17:2, ss. 299-326.

Öberg, Gunilla (2008). *Praktisk tvärvetenskap – tankar om och för gränsöverskridande projekt*. Lund: Studentlitteratur.